IVAN OLBRACHT

ŽALÁŘ NEJTEMNĚJŠÍ

ROMÁN

1916

NAKLADATEL FR. BOROVÝ V PRAZE

ŽALÁŘ NEJTEMNĚJŠÍ

IVAN OLBRACHT

ŽALÁŘ NEJTEMNĚJŠÍ

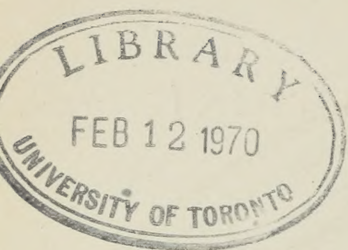
ROMÁN

I. KNIHA „ŽATVY“

1916

NAKLADATEL FR. BOROVÝ V PRAZE

VYTISKL EDVARD LESCHINGER V PRAZE

BEDŘICHU ŠORŠOVI

VE STARÉM PŘÁTELSTVÍ

I. OLBRACHT

OSVĚTLENÁ ZAHRADA

»Počkej, Karlouši, jest větrno, utáhnu ti pásku!« řekla paní Jarmila, když vycházela s mužem z domu.

Komisař Mach se zastavil, sňal klobouk a žena mu opravovala uzel černého hedvábného šátku, jímž měl obvázáno levé oko.

V té chvíli kolem kráčeli po hrbolatém dláždění venkovského náměstí listonoš ještě s jakýmsi mužem.

Listonoš přál »šťastný dobrý večer« a smekl hluboko úřední čepici.

Druhý jak by se chvíli rozmýšlel; pak přece sáhl po klobouku a neochotně, beze slova jej pozdvihl.

Manželé poděkovali.

Pak se dali příkrou ulicí dolů.

Byl červencový podvečer.

»Karlouši,« řekla paní Jarmila v chůzi, »podívej, je přece jen chudák a má šest dětí...«

»Myslíš Šimka?!«

Šimek byl muž, jenž šel prve s listonošem.

»Ano. Odvykla jsem si sice již dávno vymlouvat ti něco, co sis vzal jednou do hlavy, ale učiň tentokráte výjimku! Buď milosrdný. Jsi přece dobrý...!«

»Aby bylo mezi námi již jasno v té otázce, milenko,« řekl vážně. »Mám radost, že jsi přijala Šimkovu ženu, když šla prosit za muže, že sis s ní dokonce trochu poplakala — pan berní mne tím

ovšem již tak mimochodem rýpl, že se to ve městě vykládá — nenamítám také ničeho, žes jí dala šít spousty prádla, kterého nepotřebujeme a že za ni oroduješ mezi paničkami. Víš, že miluji tvé dobré srdce, třebaže mne jím tentokráte trochu desavuješ. Ale pro Šimka se nedá dělati ničeho. Kradl a musil pryč. Na tom nemění, kolik má dětí, ani mnoho-li měsíců mu scházelo do plné pense. Chci míti v úřadě pořádek a budu jej míti.«

Neodpověděla. Tón jeho hlasu byl příliš určitý. Jen oči sklopila.

Manželé šli zavěšeni dolů ulicí mezi všedními měšťanskými domy a zahrádkami, oba mladí, krásní, elegantní. On širokoplecí brunet s pevnými rysy v holené tváři; ona zlatovláska milého obličeje, oděná s prostým, ale jemným a nikterak ne maloměstským vkusem. Potkávali je chodci a pozdravovali. Bylo viděti, že »šťastný dobrý večer«, který jim dávali prostí lidé, patří více jí, než jemu a že ji mají rádi. Jen jeho černá páska na oku jim byla nápadna a ohlíželi se. Co se stalo komisaři Machovi?

»Nezlob se, Karlouši,« pokusila se ještě jedenkráte nesměle paní Jarmila, »ale ještě slovíčko o Šimkovi...«

»Ne, Jarmilko. Jest opravdu vše marno. Věc jest vyřízena a nedá se na ní ničeho měniti. Co chceš ostatně říci? Že všichni sluhové všech rakouských hejtmanství nahřívají stará akta nad svíčkami, až

odskočí kolky a s kolky pak čachrují? Vím. Ale, má-li býti zjednána náprava, musí býti jednou bezohledně dán výstražný příklad. Bylo to snad kruté, ale jest to nutné. Nebo mi chceš připomenouti, že jsem postrachem úředníků i sluhů? Nevadí. Ostatně mi ti praktikanti, kteří mne dnes proklínají, budou po letech vděčni, že jsem je něčemu naučil. Věc se má tak, Jarmilko: Dali jsme se již jednou do služeb tohoto státu. Zda to bylo správné, o tom konečně možno míti různé názory. Ale jsme úředníky a musíme býti znamenitými úředníky. Alespoň já jím chci býti, jako bych chtěl být dobrým pekařem, kdybych se byl věnoval pekařině. A upřímně řečeno: Ano, chci dělati kariéru. Že k tomu neužívám nízkých prostředků, víš dobře. Můj šéf na mne žárlí a nenávidí mne ještě více, než praktikanti. Ctižádosti, kromě před sebou a tebou, nemám. A abych se snažil ze zištnosti, na to jsme oba příliš zámožní. Jen pro věc samu se tak děje. Nikdo mi nesmí vytknouti nejmenšího poklesku. Toho bych prostě nesnesl. Šimkovi není pomoci.«

Neřekla již slova. Ale byla smutná, že jí ani nedal dopověděti.

Městečko se rychle šeřilo a v kupeckých krámech rozsvěcovali bleskové petrolejové lampy.

»Či chceš říci, že jsem přece jen darebák?« pravil za chvíli půl žertem komisař.

»Karlouši!« řekla s výčitkou.

Komisař se usmál.

»Ostatně možná. Poslyš, jaký jsem měl dnes zajímavý sen! Jel jsem ranním vlakem do Prahy a měl jsem velkou žízeň. Na všetatském nádraží roznášel pikolík pivo. Podal jsem mu oknem vozu dvacetihaléř a on mi tam skleničku. Chtěl jsem mu dáti zpropitné, saham po peněžence, ale nemám jí; hledám po všech kapsách — nic. Byly to mé poslední peníze. Pro boha, myslím si, jak se dostanu na Malou Stranu, nezbylo mi ani na elektrickou, mám býti v deset hodin na místodržitelství a zmeškám?! To je hloupé! Chci vrátiti chlapci pivo a říci si mu o dvacetihaléř, ale stydím se a rozmýšlím. Ale pikolík se hrabe v drobných penězích na podnosu a dává mi do nastavené ruky dvacet, čtyřicet, šedesát, osmdesát haléřů. Co to? Sklepníček se patrně spletl, myslil, že jsem mu dal korunu. Musím přece hocha upozornit, že se mýlí! Přemýšlím o tom, ale neříkám prozatím pranic a pikolík stojí na špičkách před vagonem, v levici drží podnos a pravicí mi sází do otevřené dlaně sto, stodvacet, stočtyřicet — do zlatky a já pořád ještě držím. Hoch odchází. Dívám se na peníze. Nutno přece zavolat za ubohým chlapcem, že se ošidil, nu, ovšemže, jest to má nejprimitivnější povinnost a jest to již ničemnost, že o tom vůbec uvažuji. Ale jak se dostanu do deseti na místodržitelství? Přijdu pozdě! . . Hoch zachází.« Komisař se znova usmál a řekl s ja-

kýmsi veselým údivem: »Co bys tomu řekla, děvče: Já jsem si ti ty peníze nechal! ... Nu vidíš,« dodal pak, »Šimek krade ve dne, já v noci. Šimek okrádá stát, já chudé pikolíky. Co o tom soudíš?«

»Co bych o tom soudila? Že to jest hloupý sen.«

»To si totiž také říkám, ale věc stojí za uváženou. Snad jest moje tak zvaná čestnost a korektnost jen plodem dobré výchovy a po léta pěstěné vůle a snad jsem skutečně ve svém podvědomém nitru darebák. Pochybuji velice, že se opravdu poctivým lidem zdává, že šidí všetatské pikolíky.« To bylo řečeno půl vážně, půl žertem.

»Upokoj se,« pravila paní Jarmila týmž tónem, »byl bys mu jistě těch devadesát krejcarů z domova poslal.«

»Nnno...« přemýšlel komisař o nově nadhozené možnosti, »já nevím, Jarmilko.« A smál se. »Myslím, že bych se byl již styděl.«

Mezitím docházeli k cíli své cesty: Na dolení náměstí a k hostinci »U tří lip«.

Dnes byl pátek a v ten den se scházela do hostinské zahrady úřednická a vybraná měšťanská společnost na partii kuželek.

Když přišli komisařovi k zahradní brance, setkali se zde se starým doktorem Hartlem a stavitelem Chaloupeckým.

Pozdravili se a podali si ruce.

»Nu, co je s okem, pane komisaři?« zeptal se doktor Hartl s bodrostí starých lékařů.

»Děkuji. Ještě trochu zlobí, ale lepší se.«

»No, ničevó, ničevó, za pár dní pásku sundáme. A vy se, milostpaní, nebojte! Budete mít zase hezkého muže.«

»Koulet snad smím?!« zeptal se komisař.

»Jestli budete v mé partě, pak jen do toho, pane komisaři, ale kdyby takového dřevaře měl získati nepřítel, zakročím energicky.«

»Co se vlastně stalo panu okresnímu komisaři?« se zdvořilým zájmem se tázal stavitel.

»U pivovaru dláždí,« vysvětloval doktor, »a nějaké nemehlo nemělo nic lepšího na práci, než střiknout panu komisaři odštěpek čediče do oka. Zdálo se to ze začátku horší, než to je... Nu, což, nepůjdeme? Vevnitř je již živo... Prosím, milostpaní!«

Lékař otevřel zahradní branku a paní Jarmila vešla. Za ní doktor jemně posunul v před komisaře a potýkal se pak chvíli se stavitelem, houževnatě se bránícím přednosti.

V zahradě bylo skutečně již rušno, neboť tyto letní páteční večery byly maloměstské společnosti svátečním osvěžením z šedi celotýdenní nudy. Vše vypadalo slavnostně. Země byla čistě umetena, kuželníková bouda, vylepená obrázky z ilustrovaných časopisů, ještě vlhká od drhnutí a kuželník byl nově

sedlán a posypán. Nesetmělo se posud, ale mezi pni starých kaštanů a lip zářily již do šera se zelených sloupků pečlivě vycíděné petrolejové svítilny a rozlévaly svůj jas po stolech, pokrytých barevnými ubrusy, které měly ještě čerstvé záhyby od žehlení. Sem, k zahradním stolkům, sesedla se většina společnosti: Mladší úředníci, honorace městečka a několik ctihodných matek s dcerkami na vdávání. Druhá část byla v kuželníkové boudě. Hrálo se již. »Válečná« se hrála. Koule buchaly o prkno a rachotily v dřevě kuželek. Hráči se smáli a hlučeli a uprostřed seděl pan geometr, pořadatel hry, s velikou černou tabulí na kolenou, vyvolával jmény, zapisoval hody a usmíval se na mladé dámy neodolatelným úsměvem.

Komisařovi se pozdravili se společností a šli se dáti k panu geometrovi zapsat do partie. Byli ovšem ještě přijati. Paní Jarmila musila hoditi zlatníkem los: orel, nebo pán. Parta, k níž byl takto přidělen komisař, přijala nového hráče voláním výborně, protivná strana paní Jarmilu poklonami. Dámy se hlučně ohrazovaly proti podceňování.

Než dojde ve válečné na kuliče řada, trvá to vždy velmi dlouho a komisař Mach si šel zatím sednout mezi společnost do zahrady. Paní Jarmila zůstala uvnitř u své přítelkyně paní adjunktové.

Komisař usedl mezi několika živě debatujícími mladými muži. Otočil se tak, že viděl zahradou do

ostře osvětlené kuželníkové boudy. Sledoval rozhovor u stolu i lidi. Debaty se súčastnil student ze sousední vsi, který se také v pátek večer přišel pobavit do města, a poněvadž se komisaři zdálo, že se několikráte ohlédl po hráčích, v místa, kde seděla jeho žena, věnoval mu několik nelaskavých pohledů.

Mluvilo se o události, která tehdy celý kraj neobyčejně zajímala: O milionovém úpadku největší tkalcovské továrny okresu. Závod musil býti zavřen, na tisíc dělníků bylo bez práce, trpěl obchod i živnosti a několik menších textilních firem se tím octlo v postavení beznadějném. Věc působila trapně. Bankrotář se súčastnil společenského života městečka, všichni jej osobně znali a většina bavících se zde lidí se více méně pokládala za jeho dlužníky. Byl členem mnoha spolků; tenisové společnosti dal tovární válec; ochotníci měli od něho plátno na dekorace; plesové výbory si u něho vypůjčovaly látky na ozdobu sálu; zval na hony, půjčoval rodinám kočár k vyjížďkám, jeho zahradník býval pečený vařený v zahradě pana okresního hejtmana. Teď byli všichni stísněni, neradi o tom mluvili a když, tož jenom šeptem, jako o důvěrném tajemství, kterým přece křičel celý kraj a o němž psaly noviny. Ale společnost byla k nemilému rozhovoru vyprovokována studentem, který s velkým temperamentem a s nedobře chápaného socialistického stanoviska továrníka prudce napadal. Někteří mrzutě

mlčeli, jiní se ho podrážděně pokoušeli brániti, ale k jeho obhajobě nedovedli říci mnohem více, než že byl hodný člověk a že za to nemůže.

Tu byl o úsudek požádán komisař Mach. A ku podivu! On, který se k oblíbenému továrníkovi vždy choval nevlídně a odmítavě, jal se ho nyní hájiti. Viděl v pádu textilního závodu jen článek řetězu všeobecné hospodářské krise. Dal se do výkladu. Poněkud ze široka a trochu docentsky, ale projevoval při tom tak zevrubné vědomosti národohospodářské a takovou znalost detailů politiky zahraniční i domácí, že mladý, věděníchtivý učitel mohl oči nechati na jeho ústech. Společnosti byla ostatně tato obrana příjemnou a student byl nucen umlknouti.

»Pan komisař Mach!« ozval se náhle velitelský hlučný hlas geometrův z kuželníkové boudy.

Komisař se zdvihl, aby si odkoulel své tři hody v partii válečné.

Mladý učitel se naklonil ke svému sousedu, advokátnímu koncipientovi, v tichém nadšení:

»To je geniální člověk!«

Koncipient chvíli mlčel.

»Kdybys měl pod ním sloužit, byl bys méně nadšen,« řekl pak.

V kuželníkové boudě bylo živo a hlučno, mnoho žertů a dívčího smíchu. Uchýlily se sem hlavně mladé dámy. Zdlouhavá hra byla jen záminkou k zábavě.

Když se komisař Mach shýbal pro kouli, dva berní úředníci za ním na sebe očkem pohlédli a kolem rtů jim zahrál úsměv. Věděli, co přijde. Prapodivně koulel komisař Mach. Přehraboval se v truhlíku, tu kouli vzal do ruky, tu kouli, nadhazoval, potěžkával, zkoušel, která je ta jeho a je-li to skutečně ta pravá. Koulel půl šišato, půl placato, a když si konečně stoupl k prknu, nemohl najíti pravý hmat, kroutil koulí, rovnal, dvakráte se shýbl a zase narovnal, klátil dlouho rukou a dlouho mířil. Ale když kouli pustil, letěla sedlaným kuželníkem jako střela a zařádila s rachotem v kuželkách. Nikdo neměl tak prudkého hodu a chlapec stavěč, když viděl komisaře státi u prkna, vylézal až na koly, aby ho koule nezabila.

Komisař šel tentokráte »do plných«. Srazil je dvěma hody, začež sklidil »výborně« a »znamenitě« od dam své party. Ale tato pochvala nebyla ani tak hlučná ani tak veselá, jako u jiných dobrých hráčů. Hoch postavil kuželky znova a komisař u prkna rovnal, měřil a mířil.

Tu se stala příhoda, jež by u kteréhokoli z mužů zůstala nepovšimnuta, která však nepovšimnuta nezůstala u komisaře Macha.

Za jeho zády ve směsici hlasů se ozval hlučný tenorový chechtot, v nějž se vmísil ženský smích, zatajovaný nejprve, ale pak vybuchlý celou silou. Smáli se to magistr a paní Jarmila.

Komisař se neohlédl, ale zacukalo mu cosi obočím. Mrštil koulí. Bez míření, na zdař bůh. Pak se obrátil a odcházel.

»‚Brandejs'!« řekl jeden z berních úředníků. »Pěkné dědictví jste nám tu nechal. Všechny ‚fanky'!«

Ale komisař na žert neodpověděl ani pohledem.

Paní Jarmila se zapálila a přestala se smát. Magistr se řehtal dále.

Paní okresní soudcová a paní školní inspektorová na sebe zamžouraly stařeckýma očima. Rozuměly si.

»Pan učitel Marousek!« volal geometr.

Komisař se vrátil k zahradnímu stolu.

Hovořilo se ještě o úpadku. Mluvil student a když komisař přisedl, opakoval pořád: »jak velmi správně pan komisař podotkl«, ale byla to vlastně nepřímá polemika s komisařovým výkladem. Ten však mlčel. Z kuželníku stále ještě zazníval smích. Jiný než prve, nucený jaksi a uměle udržovaný magistrem. Obě staré dámy se sem dívaly s uštěpačným úsměvem na stažených rtech.

U sloupku, podpírajícího kuželníkovou stříšku, v temném místě zahrady, kam nedosahoval ani pruh světla lampy nad prknem, ani té nad kuželkami, stál opřen soudní adjunkt se zvěrolékařem. Mluvili o jakési finanční záležitosti a nechtěli býti vyrušováni. Ale i oni si povšimli příhody.

»To je prostě skandál, co ten člověk dělá!« řekl zlostně soudní adjunkt.

»Každý člověk blázní jinak — říkává jedna moje trochu potrhlá sestřenice,« odpověděl odmítavě zvěrolékař.

Ale adjunkt se zlobil doopravdy.

»Ať si dělá, k čertu, co chce, ale jak se má člověk chovat k té ubohé paní? Nevšimnete si jí, řekne, že ji celá společnost ignoruje, promluvíte s ní zdvořilé slovíčko, bude na vás dělat půl roku oči jako led Vždyť je to prostě komické! Policajt Čermák tuhle vykládal naší služce, že ho viděl »V radnici« na dvorečku lézt na okno a dívat se dovnitř. Víte, to o večírku. Vyjde jakoby ven a špehuje, co dělá, když on tam není. Nebo z ničeho nic upustí pod stůl šátek a honem se sehne, aby viděl, jestli mu ženě někdo nešlape na nohy. No, řekněte mi?! Inteligentní člověk, takový vzorný úředník, jak je to prostě možno? Celé město se tím baví. Fi!«

»Divný patron! Já raději dále od takových dokonalých lidí. Nu, což . . .« a zvěrolékař se vrátil k původnímu finančnímu tematu.

Paní Jarmila poseděla ještě chvilku ve společnosti a snažila se chovati se co nejpřirozeněji. Pak když se jí zdálo, že minula již nutná doba k odvrácení pozornosti, řekla paní adjunktové:

»Nevím, je-li moudré, že sedí Karel s tím okem v chladném vzduchu. Musím se za ním podívat.«

Řekla to hlasitěji, než bylo třeba. Zpozorovala to a začervenala se trochu. Usmála se na paní adjunk-

tovou jako na pozdrav a odkvapila k mužovu stolu. Provázely ji pohledy a útrpné úsměvy matron. Paní školní inspektorová z hluboka vzdychla, povytáhla bolestně oční víčka a resignovaně zakývala hlavou.

»Dovolíte, pánové, abych si na okamžik přisedla?« ptala se paní Jarmila se strojenou živostí.

»Prosím!... Račte!... Bude nám ctí.« A páni dělali rychle místo.

»Děkuji. Nebudu vás vyrušovat... Chtěla jsem se tě jen zeptat, Karlouši: Co je s okem?«

»Nic zvláštního.«

»Myslila jsem si, že snad přece není dobře, sedíš-li na chladném vzduchu.«

»Můžeme jíti, přeješ-li si.«

»Ano, byla bych raději.«

»Půjdeš se rozloučit? Zaplatím zatím.«

»Ano.«

A paní Jarmila odešla týmiž rychlými kroky a s týmž rozpačitým úsměvem, jak byla přišla.

Komisař zavolal hostinského, zaplatil a požádal advokátního koncipienta, aby za něho dohrál partii. Zítra se vyrovnají.

Paní Jarmila se vrátila oblečená do žaketu. Rozloučili se se společností. Usmála se ještě jedenkráte směrem ke kuželníkové boudě a komisař v tu stranu smekl klobouk.

Zavěšeni vyšli zahradní brankou.

Adjunkt od sloupku za nimi hodil hlavou. Jakoby chtěl říci zvěrolékaři: Tak se podívejte!

*

Komisařovi šli pustou ulicí nočního městečka k domovu. Šli mlčky a jen jejich kroky duněly temnem. Když dospěli na hoření náměstí, otevřel velkým klíčem domovní vrata a rozškrtávaje sirky, svítil ženě po schodech.

Služka již spala. Jarmila rozžehla v ložnici lampu s červeným stínidlem a jala se odstrojovati. Komisař se posadil na odestlanou manželskou postel. Odkládala části oděvu, přecházela pokojem a jeho oko z kalené oceli se pohybovalo v nehnutém bledém obličeji za ní; kam ona, tam ono.

Jak opírala nohu o sedadlo židle, rozvazujíc botu, pohlédla letmo na muže. Jejich oči se setkaly. Její modré a nepevné v pohledu s jeho šedým okem, mířeným jako hrot šípu.

Nechala rozvazování, sňala nohu a pomalu, nesměle šla k muži. Sedla si k němu na postel a objala ho nahými pažemi.

»Karlouši!«

Nepohnul sebou.

»Karlouši,« řekla mu měkce, »nebudu se již nikdy smát, slibuji ti to.«

Jemně ji od sebe odsunoval.

»Neodstrkuj mne!« prosila. »Ty mne již nemáš rád?«

»Svlékej se! Půjdeme spat. Jest již pozdě.«

»Karlouši,« říkala, »opravdu se již nikdy nebudu smát.«

»Víš velmi dobře, že tu o žádný smích neběží. Nejsem převor trapistického kláštera, abych ti zakazoval smáti se. Jde o mnohem hlubší věci. Ostatně jsme o tomto tematu mluvili již příliš často.«

Přitiskla se k němu a líbala ho.

»Ano, jsi hezká, vím. Svlékej se!«

Smutna od něho odešla.

Odstrojili se a ulehli. Zhasila lampu.

Položila mu hlavu na prsa.

»Karlouši!« šeptala s láskou.

Nepohnul se a zíral upřeným pohledem do tmy. Pak za chvíli vzal její hlavu a položil ji jemně do podušek.

»Nu, spi, dceruško, spi, jest již pozdě!«

»Ano, miláčku,« řekla unaveně a obrátila se na bok.

»Očičko tě již nebolí?« zeptala se ještě.

Ale věta byla vyslovena s velkým přemáháním a bylo zřejmo, že odpovědi již neslyšela. Usnula pevným spánkem.

On nespal.

Mračil se.

— — — — —

Nebudu se již nikdy smát! — mu řekla.

Vždyť jest to lež, tato věta, slovo za slovem lež!

Což věří, že od ní chce, aby se nesmála? Ne; není hloupá. Proč mu tedy říká takové nepravdivé věci? A neví ani, že jsou nepravdivé!

Komisař Mach sebou zlostně hodil na bok a snažil se usnouti. Ale bylo to málo platno. Zahrada se svítilnami v zeleni stromů a osvětlený kuželník se mu znova zjevovaly.

Kdo jest tato žena, s níž žije již dvě léta pod jedinou střechou?

Ano! To jest to právě, že toho neví!

Jest dobrá, či jenom hodná? Jest věrná, či jen oddaná? Miluje, či jest jenom něžná?

Ano! To jest to právě, že toho neví!

A nikdy toho nevěděl. A ona sama toho o sobě také neví a to jest ze všeho nejhorší.

Eh! Marné otázky! Stokráte již položené a stokráte nerozřešené. Spat, komisaři Machu!

Obrací přikrývku chladnější stranou na tělo, zabořuje hlavu do podušek a snaží se nemysliti. Počítá do sta a zase zpět. Marno. Do jeho číslic mu zní její smích. A opět otázky. Dvě léta se jimi již mučí.

Znova počítat!

Bílá stařenka, nebožka maminka, se mu zjevuje v řadě cifer a cuchá mu jejich řetěz. Komisař ví, že mu jej ničí, ale trpí jí to.

Chuděrka maminka! — myslí si a ne bez trpkosti se usmívá. Teprve dlouho po jeho svatbě se mu pří-

znala, že se o Jarmile a její rodině informovala u soukromého detektivního ústavu. Komisař Mach se tehdy velice smál. Šetrná maminka vyhodila pro blaho synovo dvě stovky. Ale informace ústavu četl ji — byla vzorná a maminčina radost věru za ty dvě stovky stála. Rodina vší vážnosti se těšící, v níž se nikdy neudálo nejmenšího, co by budilo pohoršení; otec, rada zemského soudu, byl vzorným úředníkem a požíval za svého života neobmezené důvěry a úcty; vdova po něm se věnovala výhradně výchově svých dvou dětí, staršího Josefa, jenž vystudoval techniku a jest nyní ředitelem továrny v Rakovníku, a mladší Jarmily; slečna Jarmila jest devatenáctiletá, hezká, pečlivě vychovaná, mluví francouzsky, zná literaturu a hraje na piano, jest pilná, mírné povahy, dobročinná, společensky obratná, nikdy neměla známosti a dědila po dědečkovi, Trauttmansdorffském lesním správci, 80.000 K; slečna Jarmila jest prima partie, ale prozatím ještě na vdávání nepomýšlí. Ano, hodně se tehdy smál, ale jeho povýšený smích byl velmi zbytečný. Oč byl agent, vyslaný z Prahy na puldenní pátrání do Králové Hradce, chytřejší, než on, komisař Mach! Dnes, po dvouletém manželství, neví o zrnéčko více, než čeho se dověděl agent za pul hodiny na berním úřadě, za deset minut u babky ovocnářky na podloubí Jarmilina domu a za čtvrt hodiny od vrchního sklepníka v hotelu, kde obědval.

Komisař Mach, který míval ve všech svých životních záležitostech vždy naprosté jasno, který je ovládal vůlí a formuloval do systémů, nedovede o nejpalčivější otázce svého života říci více, než hokynářka a sklepník! Vždyť neumí ani přesně vyjádřiti svého základního poměru k Jarmile! Miluje ji? Ano, snad ji miluje, snad ji velice miluje, ale rád jí nemá. Neboť, jak možno míti rád někoho, koho vůbec neznáme, kdo jest snad naším přítelem, ale možná i největším nepřítelem, někoho, koho třeba věčně střežiti, stále pozorovati, lstí a násilím z něho dobývati odpovědi na otázky, které i jemu samotnému jsou nezodpověditelné?! Hle! V gymnasijních letech si zamiloval komisař Mach císaře Diokleciána, muže velké vůle a provedeného životního plánu. Naprosto mu nestačilo, čeho se o něm dověděl ve škole, všechno chtěl znáti, zahloubal se do literatury o tomto dějinném období a neustal, dokud si neosvojil vše, co se o císaři Diokleciánu věděti dá. Nadšený profesor mu tehdy radil, aby se věnoval historii, aby hned za několik hodin užasl nad tím, jak jen průměrné jsou znalosti Machovy v partiích ostatních. Když byl právníkem, nadchl se pro Justiniána, organisátora a systematika, prostudoval prameny v originálech a uvedl zkušební komisi v údiv vědomostmi. A zde, loket od jeho boku, leží jeho vlastní žena, jejíž dech slyší a neví o ní nic!

Ne! Neví zbla více, než věděl agent!

V prvním roce manželství slídil ve skříních a nalezl mezi prádlem schovaný dopis bývalého Jarmilina ctitele. Byly to tehdy první slzy v manželství. Dopis neříkal nic, nedalo se z něho ani vyčísti, je-li odpovědí, či prvým listem, byl jen sentimentální, hořekoval nad zhrzenou láskou, přál štěstí a přísahal věčnou věrnost v lásce, byť i beznadějné. Co bylo? Nic nebylo, odpřisáhla mu to a přísahala mu na to mnohokráte a s mnohými slzami, znali se toliko povrchně ze společnosti, byl do ní zamilován, ale jí byl jen směšný. Proč mu tedy neřekla o dopise, proč má tajemství před ním, který jest k ní vždy poctivý? Jen proto, že mu nechtěla působiti nepříjemné chvilky a zarmoutiti ho, když ví, jak jest žárliv! Proč tedy nespálila alespoň dopisu a ukrývala si jej v prádle? Aby jej mohla potají číst a kochat se jím? Nestačí jí snad silná láska jediného muže a touží býti obdivována a milována mnohými? Ne, nic takového, přísahá mu, zapomněla jen ten dopis v prádelníku, nepřikládala mu vůbec váhy a nevzpomněla si ani na něj, nikdy ho nepročítala, byl jediný a neodpověděla, přísahá, přísahá a nebude míti již nikdy před mužem tajemství, ani tak bezvýznamných ne.

Jak pravděpodobně to všechno znělo! Pravdě — *podobně!* Ale jak možno věřiti ženě, která má zásadu neříkati věcí, jež by mohly způsobiti nepříjemnou chvilku? A ženě, která nemluví pravdu?

Ano! O tom se přesvědčil několikráte.

Hrávala někdy na ochotnickém jevišti. Byla divadelní zkouška a on přišel nepozorován do sálu a postavil se za kulisy. Po odbyté scéně scházela se svým partnerem po schudcích s jeviště do garderoby. »Milostivá paní, jsem nadšen vaším výkonem!« řekl s neobratnou galantností maloměstský herec, vzal její ruku a políbil. Zasmála se a ruku mu utrhla.

[illegible] Nic na tom nemusilo býti, jako nemusilo býti nic na milostném listě a na tom, že se dnes tak srdečně smála vtipům nesympatického, povrchního seladona s obličejem loutky z výkladu. Ale když se jí o příhodě se schudků zmínil, zapřela mu vše s tak nevinnou tváří a tak přirozeným smíchem nad podezříváním »s tímto člověkem«, že užasl. A pak to bylo v desítkách drobností. Nějaké malé zbytečné nákupy to byly, zapomenutá práce, zatajený účet, návštěva u paní adjunktové; ano, vesměs malichernosti samy o sobě bez významu, jež mohly býti snad i jen nedostatkem paměti a zájmu, toliko malou pohodlností, ale jež shrnuty, dávaly hroznou skutečnost: Nemluví pravdu. A nevěděla o tom ani, že nemluví pravdu. Ale bylo to tím snad méně strašné? Ne. Naopak.

A přece ji miluje! ... Ano? ... Ano, ano, ano! ... Na tom nezmění nic rozum, na tom nezmění nic ...

»Éh!« protahuje se komisař Mach v kříži, zlobí

se a chce již jednou definitivně ukončiti tyto noční rozhovory se sebou samým.

»Nu, smála se hloupým vtipům hloupého magistra, jako se všechny ženské smějou!« říká si s bodrou hrubostí. »Nad tím přece není třeba profilosofovat noc!«

Ale v témž okamžiku se již sám sobě zlomyslně usmívá:

»Nelhat si, komisaři Machu!«

Ano! Kutá již zase ve starých ložiscích, v dávno a dávno přebraném šedém štěrku, o němž se již stakráte přesvědčil, že z něho nevytěží nic. Zlobí se.

A noc rychle plyne. V houšti tmy jest možno ne sice ještě rozeznati, ale již alespoň vytušiti obrysy okna. Vůbec dnes neusne?

Ale marno zbaviti se myšlenek. Malý náraz stačí, aby se nanovo řítila halda šedého kamení a on, tvrdohlavý těžař pravdy, aby opět do ní bořil ruce a rozdíral je o hrany ostrého štěrku.

Pozvedá se na loži a sklání se k ženě.

Cítí, jak mu vane do tváří teplo jejího těla a její vůně. Jejich hlavy jsou vzdáleny sotva na píď. Ale komisař se vpíjí očima jen do tmy. Jarmily nevidí.

»Ano,« probleskuje mu hlavou, »jen do tmy, věčně do tmy!«

Hledí. A v oku s páskou jest táž tma, jako v oku zdravém.

»Kdo jsi?« šeptá vášnivě ženě.

Ale ta odpovídá jen klidným, spokojeným dechem dítěte.

Komisař znova uléhá a převrací se na loži ve snaze usnouti.

Okno pozvolna šedne.

Tu se náhle Jarmila zavrtěla v poduškách.

Pozdvihla maličko hlavu.

»Karlouši!?« zašeptala.

Neodpověděl.

»Karlouši?!«... Její hlas zněl posud rozespale. »Ty ještě nespíš?«

Tvářil se, jako by spal.

»Karlouši, ty nespíš, já vím...« Jako by ho prosila o odpověď. Její nahá ruka ho hledala.

»Chceš něco, děvečko?« řekl měkce.

»Proč nespíš, Karlouši?«

»Spím, spím, tys mne jen probudila, spi také!«

Stulila se blíže k němu a objala ho.

»Já nechci. Mám tě tolik ráda!«

Nehýbal se a hleděl ke stropu.

Jarmila se probírala z rozespalosti. Mnula si oči a vjela si rukama do vlasů.

»Jé, to je ještě tma,« řekla vesele a hned v jedné větě: »vezmeš mne trochu k sobě, viď?!« Její hlas se smál a ona vklouzla pod mužovu přikrývku.

Jala se ho hladiti po vlasech a líbati drobnými polibky.

»No, miláčku,... no,... ty jsi můj... viď... a již

se na mne nehněváš... Jaký pak by to byl život, pořád se mračit na sebe a žárlit jeden na druhého?« Ale říkala to zcela vesele.

»Nějaké jiné tema, Jarmilko!« pravil dutě.

»Ne,« stála tvrdohlavě na svém, »nepovolím, dokud ti takovéhle myšlenky z hlavičky nevyženu. Jak mi jen můžeš tak ubližovat?! S magistrem Kučerou mne podezřívat! Takový hlupák! Co pak mne opravdu považuješ za tak prázdnou?«

»Ne, ne! O něčem jiném!« řekl nervosně, jakoby ho bolel tento rozhovor a smích.

»Karlouši, neubližuj mi! ... Co máš proti mně?«

»Nic... Řekl jsem ti jediné slovo? ... Hleď, Jarmilko, tolikráte jsme o tom již mluvili! K čemu to?«

»Ano, tolikráte, a všechno marné! Máš právo mi nevěřit?«

»Nevím.«

»Aha!« To zaznělo již vážně z Jarmiliných úst. »Oklamala jsem tě někdy?«

»Jarmilko!« prosil.

»Ne. Odpověz!«

Ležel nehnutě. I ona umlkla a dlouho nepromluvil nikdo z nich.

»Ty pochybuješ o mé lásce?« řekla a v jejím hlase se chvěly slzy.

Díval se na šednoucí ve tmě čtyřhran okna.

»Ne,« odpověděl pak, jakoby dojat jejím smutným mlčením.

»Karlouši, proč mne tedy mučíš?«

»Ano, mučím tě... Znám tě tak málo, to je to, Jarmilko. Čeho neznám, tomu nemohu plně důvěřovati. Byl jsem vždycky takový. A ty se také málo znáš a nemužeš mi zde pomoci. To je to, Jarmilko!.. A snad také proto, že jsem zbabělý a bojím se o tebe, poněvadž nemám jiného člověka na světě... A když pak přijde nějaká taková hloupost — byla to hloupost dnes, vím — vzpomenu si, že tě neznám... nu... nu a je mi prostě smutno, nic více. Vždyť jsem ti ničeho nevytýkal, Jarmilko...«

Paní Jarmila plakala.

»Vidíš, vidíš,« říkal, »k čemu o tom znova mluvíme?«

Objala pevně muže, jakoby u něho hledala ochrany a její ňadra se chvěla pláčem.

»Karlouši, vždyť já také nemám nikoho na světě, než tebe. Proč si ztrpčujeme život, řekni, proč?«

Hleděl před sebe do tmy a hladil jí vlasy.

»Nu... nu...« chlácholil ji.

»Tak strašně tě mám ráda. Nemohu tě míti více ráda. A nikdo nemůže více.«

»Nu, neplač, neplač,« říkal něžně, »na tom ničeho nezměníme.«

Její hlava mu spočívala dlouho na prsou.

»Nechtěla jsi mi věřiti, když jsem ti říkal, že jest láska neřest... Velká neřest!«

»Ne, Karlouši, ne, neříkej to!« šeptala.

Uklidnila se a přestala plakati. Pohyb jeho ruky po ženiných vlasech se stal mechanickým, ale neustával v něm.

Okno se vůčihledě rozsvěcovalo. Bylo lze již rozeznati záclony a květiny na meziokní.

Jarmilina ruka se náhle octla v jeho. Stiskl tu měkkou ruku.

»Miluji tě přece, Jarmilo!« zašeptal.

Přitulila se k němu úže a on jí stiskl ruku vší silou; jakoby zlostnou silou.

»Miluji tě, Jarmilo!«

Svinula se bolestí tohoto stisku a rozesmála se.

»Och, och, och ... Kar-lou-ši ... au ...!« a smála se drobounkým smíchem.

Sevřel ji kleštěmi paží a rty vtiskl do jejího krku bolestným polibkem.

Venku již svítalo jitro a pokoj byl již šerý, když mu pravila:

»Karlouši, jest láska neřest?«

Bylo to řečeno sladce a něžně, ale v slovech byl, byť milý, přece jen výsměch.

»Je, Jarmilko. Velká.«

»Jdi, ošklivý,« řekla, »nemám s tebou,« a přesunula se s jeho lože na své.

»Jemine, jest již den,« volala. »Koukej, naše kytičky. Již ani jediná nekvete, i kamelie odkvétá, to bude smutno v našem bytečku!«

Jarmila ještě usnula.

Ale on jen chvílemi dřímal. Byly uspány jeho zlé myšlenky, ale ne na tolik, aby nevěděl, že žijí a že se každé chvíle mohou probuditi.

Když ráno ubledlý vstával, šukala již ona, svěží a usměvavá, po domácnosti.

»Jejej!? Proč tak brzy?« volala na něho z vedlejšího pokoje. »Je teprve půl sedmé. Zdřimni si ještě půl hodinky!«

»Chci dnes jíti trochu dříve do úřadu.«

Přišla k němu a mazlila se s ním.

»Ty, ty!« a hrozila mu prstem.

Při snídaní mu pohlédla trochu starostlivě do tváře.

»Karlouši, máš zase začervenalé oko,« řekla skoro vyčítavě. »Podívej, podívej!«

»To přejde.«

Komisař Mach se odebral před půl osmou z domova.

Krátce po osmé přišel zahradnický pomocník s košem fuksií, begonií a řeřich.

Vzpomněla si, že v noci mluvila o květinách a pochopila, proč Karel odešel dnes tak časně.

Těšilo ji to.

SKUHRALŮV CITÁT

oktor Hartl se mýlil.

Oční choroba komisařova se za několik dní tak zhoršila, že doktor řekl:

»Začíná se mi to nelíbit. Víte co? Zajeďte si do Prahy, pane komisaři!«

A komisař Mach jel. Paní Jarmila ho provázela.

Oční specialista prohlédl nemocného a dal si vylíčiti příčinu choroby i způsob léčení. Tvářil se velmi vážně.

»Levé oko považuji za neodvratně ztraceno,« pravil. »Pravé se *snad*« — to řekl s důrazem — »dá ještě zachrániti. K tomu by bylo ovšem potřebí okamžité operace. Radil bych vám k ní. Chcete se jí podrobiti?«

»Ano.«

Co následovalo, bylo dílem několika málo dní. Vše událo se tak neuvěřitelně rychle, že v komisaři Machovi, kromě ošklivého pocitu nejistoty a trapné netrpělivosti, nezanechalo ani určitých dojmů.

Pamatoval se jen na operační síň oční kliniky, operační stůl, množství lesklých nástrojů ve skříních a lidi, kteří zde lhostejně přecházeli. Položili jej, dali mu nad obličej vatu s chloroformem a rozkázali mu počítati. Počítal do osmdesáti.

Pak jej přenesli do stinné místnosti a on tam ležel unavený v posteli.

Operace byla provedena. Vyňali mu levé oko. Ale

bylo již pozdě. Byl již zachvácen také nerv oka pravého.

Komisař Mach oslepl nadobro.

Ležel v sanatoriu.

Lékaři se pokoušeli neříci odsouzenému plné pravdy a ponechati mu alespoň pro začátek, než se zotaví, světélko naděje, ale on rozpoznal ihned jejich zbožnou lest a odmítl ji.

Jarmila prodělala celé toto mučení spolu, pro ni snad krutější, než pro něho.

Byla zoufalá. Jakoby nechápala a nevěřila. Vždyť teprve několik dní minulo od chvíle, kdy byl zdráv a kdy se bylo všeho spíše nadíti, než že pozbude zraku!? Není možno, že osud v těchto několika dnech rozdrtil vše, co bylo, není prostě možno, že šel jedné hodiny zdravý a nadějný člověk vesele z úřadu domů k obědu a u pivovaru že číhala střepinka čediče, malinká, bezvýznamná, všední, ale právě jemu určená, která zničila zdraví, budoucnost, štěstí a zničila život! Není to sen všechno? Nějaká ukrutná hra, kterou s ní kdosi provádí v pomíjející trest za jakési neznámé její provinění?

To říkaly jeho tmě její pláč a vzdechy jejích vět.

Pak se jala obviňovati doktora Hartla a sebe. Hlavně sebe. Ona měla míti tolik rozumu a nevěřiti venkovskému lékaři, jí nebylo pranic do kanceláře a úředních povinností, ona neměla zanedbati tak

vážné věci a přinutit muže, aby jel do Prahy hned první den!

Ale on jí pravil:

»Buď silná, Jarmilko! Na věci se nedá ničeho změniti. Snášej tento osud s týmž klidem, s jakým já se jej pokusím nésti. Budu o všem přemýšleti a pohovoříme si pak o tom.«

Paní Jarmila si odvezla z Prahy domů slepého muže. A byt jejich manželství nabyl rázem jiné tvářnosti.

Přicházelo mnoho zdvořilých dotazů po zdraví komisařově a také návštěvy. Ale oni děkovali a prosili prozatím za prominutí.

Ve dne bývali doma. Jen večer, za chladu již, vycházeli spolu na procházku, ven z městečka, nahoru horskou silnicí k lesu, který voněl a šuměl. Hovořili málo a když, ne o nemoci. Znala jej a věděla, že přemýšlí, jak utvořiti příští život a že jí sdělí své rozhodnutí.

A ta chvíle nadešla.

Jednoho pozdního odpůldne si ji zavolal k sobě.

Seděl na pohovce, mrtvé oči za černými brýlemi a vážnější, než kdy jindy.

»Dej mi svou sladkou ručku, Jarmilko!«

A tápal ve vzduchu.

Vložila dlaně do jeho a on si hrál s jejíma rukama, hladil je a líbal.

»Jsi stále tak krásná, jako jsi bývala, viď?!«

»Ano, jsem stále stejná a pořád tě mám stejně ráda.«

Malý mráček mu přejel čelem.

»Ne, ještě více tě mám ráda.« Její hlas zněl přesvědčivě. »Nevěřila jsem, že jest možno ještě více milovat, než jsem tě milovala.«

»Nu, dosti!« řekl. »Teď mne polib, Jarmilko, a vlej mi svým polibkem sílu a dej mi dar jazyka! Chci ti něco říci. Ale, prosím, neodpovídej mi dříve, než skončím a dej pozor na každé moje slovo!«

Přivinul ji k sobě a vroucně ji políbil na rty.

Sedla si mu k nohám a svoji ruku ponechala v jeho.

»Povídej!«

»Rozejdeme se, Jarmilko! Dáš do pořádku své věci a odjedeš k bratru Josefovi.«

»Karlouši!« vykřikla zoufale a vyskočila, ale on nepustil její ruky a stáhl ji silou zpět ke svým nohám.

»Pst!« řekl klidně, ale velmi energicky. »Slíbilas mi, že mne vyslechneš. Můžeš mi pak odpověděti, ale vyslechneš mne!... Dáš tedy do pořádku své věci a odjedeš k Josefovi. O podrobnostech se dohodneme. Rozuměj mi: Není to nějaká obět, kterou chci přinésti já, slepec a mrzák, tobě, zdravé a života schopné ženě. Ne. Jest to obět, kterou žádám já od tebe a o kterou tě prosím ve jménu svého osudu a ve jménu naší lásky...«

»Zase mne mučíš,« zasténala slabě u jeho nohou.

Ale on jakoby neslyšel:

»Chtěl bych míti jazyk apoštolů a chtěl bych znáti slovo, které by ti to řeklo. Jarmilko, duše moje, poslechni mne! Jaký to bude život? Peklo, Jarmilo, pochop přece! Víš, že ti nevěřím. Ne své Jarmilce, ale Jarmile ženě že nevěřím. Střežil jsem tě jako vězeň svého žalářníka, hlídal jsem každý tvůj pohyb, jako zbabělý pohyby svého nepřítele, každý tvůj pohled a hnutí ruky, a nevěděl jsem nic a nevěřil jsem ti. Teď jsem slepý, Jarmilo. Rozumíš, co to jest, chtít palčivou hádanku, které nebylo lze rozluštit všemi smysly, řešiti teď pouhým sluchem, zoufat si nad tajemstvím šustotu tvého šatu, vrznutím dveří, barvou tvého hlasu a tichem, které na mne křičí? To jsou muka, Jarmilo. Muka moje a muka tvá, neboť i tobě bude těžko se mnou. Zbav nás jich! Rozejděme se, Jarmilo! Odejdeš k Josefovi, bude ti lépe beze mne a zapomeneš. Také mně bude lépe a také já zapomenu. Najdu si radosti života a dám mu účel. Najdu, ubezpečuji tě. Ale to jen bez tebe mohu. S tebou nic, neboť jsi-li mi po boku, jsi jedinou mojí myšlenkou, mučivou a krutou ... Slyšíš mne, Jarmilo?«

Jarmila vzlykala.

»Ne, ne, neslyším tě a neposlouchám tě. Vím jenom, že tě miluji a že od tebe nikdy neodejdu, všude

s tebou budu a utečeš-li mi, půjdu za tebou. Nemohu býti bez tebe.«

Objímala mu nohy. A on se sesunul a poklekl do tmy k jejímu měkkému tělu. Pevně se objali. Ona u velké lásce, on u vědomí, že mu na vždy uniká.

»Jarmilo!« A jeho hlas se chvěl. »Odejdi!«

»Karlouši můj!«

»Odejdi!« šeptal zoufale. »Zapřísahám tě!«

Dlouho tak klečeli proti sobě v úzkostném objetí; jako by druh u druha ochrany hledali.

Tak skončila vážná rozmluva, na niž se dlouho byl připravoval. Ale její osudovosti si byl jen on vědom.

Manželé se nerozešli.

Nový život! To bylo heslo, jež ona udala. A do Prahy, kde bude Karlovi lépe, než zde, ve venkovské osamělosti! Přepadla ji náhlá energie, u ní tak neobvyklá.

Odjela do Prahy, najala na Vinohradech byt a teď jezdila zařizovat novou domácnost. Převážela tam sta drobností a milých věcí, jichž nebylo možno svěřiti povozníkovi a služka Andula ji každé chvíle doprovázela na nádraží, obtěžkána krabicemi, košíky a balíky. On k tomu jen mlčky přihlížel. Hospodařil zatím v prázdnícím se bytě s děvčetem, netrpělivě očekávaje Jarmilina návratu. Vracela se usměvavá, rozradostněná vykonanou prací a důležitým úkolem, který jí teď připadl, padávala muži

do náručí a říkala: »Počkej, počkej, všechno bude dobré a krásné!«

O obsahu své vážné rozmluvy se již nikdo z nich nezmínil. Jen při odjezdu o něj ještě zavadil slovem.

Na venkovské nádraží se tehdy sešlo mnoho známých rozloučiti se. Všichni tito úředníci a měšťané, s nimiž se komisařovi stýkali a jichž poměr k nim byl, eh, bůh ví jaký, necítili ničeho z té divné směsice závisti, hněvu, strachu, zlomyslnosti a obdivu, ale již jen opravdovou soustrast s osudem člověka a každý měl potřebu stisknouti komisaři Machovi ruku na rozloučenou, říci mu, teď že jest všechno zapomenuto a jen přátelství že zbývá a kdyby něčeho v životě potřeboval, může se spolehnouti. Úředníci přišli v parádě, měšťané ve svátečních úborech. Paní Jarmila dostala mnoho květin a dámy se s ní líbaly.

»Moje drahá, drahá paní komisařová,« žehnala jí paní školní inspektorová, líbala ji na čelo a mnohokráte jí tiskla ruce. Slzy jako hráchy kanuly staré paní lícemi a brada se jí vraštila.

Komisař byl obklopen muži. Usmíval se.

Pak zapískal, zarachotil vlak. Cestující obecenstvo se hrnulo z peronu.

Ještě jedno vroucí objetí Jarmilino s paní adjunktovou.

A seděli ve vlaku.

Vlak se hnul.

Když Jarmila odstoupila již od okna, uklidnila se a zaklapla zámeček kabelky za uplakaným kapesníkem a vlak daleko za stanicí duněl mezi skalami a tunely na břehu Jizery, řekl jí muž:

»Chybila jsi, Jarmilko. Také já chybuji, že ti povoluji. Mohlo nám býti ušetřeno mnoho bolestí. Ale ženy se neumějí dívati do předu a chtějí přirozený, zdlouhavý vývoj všeho... Máme tedy hnízdo své dvouleté lásky za sebou!... A jedeme do Prahy.«

Komisařovi Machovi se usadili ve třech pokojích svého nového vinohradského bytu.

Započal nový život. Všechny praktické otázky s novou domácností související byly velmi rychle vyřízeny a vše uvedeno do pevných kolejí. Teď bylo třeba zvyknouti novému.

A komisař Mach zvykal ku podivu rychle. I nebylo-li v jeho nitru tolik klidu, kolik ho jevil na venek, tož přece počínal rozuměti, že i slepému jest možno žíti. Počal chápati krásu zvuku a rozkoš slunečního doteku. Snad i radost pohybu jednou pochopí, ale posud si neosvojil oněch tápavých a při zdánlivé nejistotě přece tak obratných posunů slepců a pohyb mu působil obtíže. Ale zvykne si a naučí se, to věděl.

»Mám z tebe ohromnou radost, Karlouši!« říkala mu žena.

Vyvážela ho za pěkných dní drožkou do pražského okolí, vodívala jej do tichých uliček před-

městských zákoutí a tam ho učila chodit, obeznamovat se s chodníky, rohy a zvuky ulic, s křižovatkami elektrických drah. Poznala na něm, že si toto přál a věnovala se svému učitelskému úřadu s láskou a nadšením. Snad bude záhodno ještě leccčemu jinému se přiučiti, psáti a prsty čísti písmo slepých, snad by bylo i dobře požádati některého z učitelů Klárova ústavu slepců, který by jistě mohl dáti mnoho dobrých rad. Ano, dojista, říkal, ale teď ještě ne, až jednou později; jeho nervy nejsou posud dosti pevny, aby snesly důvěrný styk s cizím člověkem. Bude nutno lidem zvykat, je-li třeba žíti, ale pro začátek chce jen neznámé a lhostejné, k nimž nemají naprosto žádného poměru.

Vozívala ho tedy na Žofín, Nebozízek a do Stromovky, kde hrávala vojenská kapela a kde se za vlažných letních podvečerů mile sedalo. Cítil zase vůni usínajícího listí, vdechoval večerem chladnoucí vzduch a představoval si, jak v houstnoucím soumraku rozsvěcují mezi stromovými pni zářící lampy na sloupcích, jako tehdy »U tří lip«, v době jeho posledních zrakových dojmů. Bylo mu zde celkem příjemno. I ta hlučná muzika, která si všechnu hudbu překládá do svého šikovatelského tempa, byla zcela milá a svým životným barbarstvím loudila dokonce úsměv na rty. Sedávali s Jarmilou sami u stolku a kolem nich šuměl ruch oživené zahrady. Mnoho hovořila, popisovala mu lidi kolem, toalety sousedek a

on si vše představoval. Měl dojem, že jest i jí příjemno. Ovšem, neklamal se nikterak o příčině toho a utvořil si již svůj názor: Jarmila cítí, jak vyrostla, jak nezbytnou se stala jeho životu; neprýštila z lásky k němu tato veselost, ale ze sebevědomí vlastní velikosti. Neví o tom, ženy nepřemýšlejí o takových věcech a není také prozatím třeba říkati jí to a kaliti jí její radost. Ale byla milá a něžná. »Teď se nikdo nedívá! Stiskni mi rychle ruku, Karlouši, ale hodně, hodně!« říkala.

Doma mu hrávala na piano. Byla dobrou pianistkou a divil se, že toho dříve nepozoroval. Ne, sám ji o hru nežádal nikdy, ale přece třměl netrpělivostí, často zlou, kdy že již cvakne klika pokoje a zašumí její šat po koberci a kdy že se konečně k němu skloní s polibkem a zašeptá: »Smím ti zahrát, Karlouši?«

Smetana! Dvořák! Grieg!

Harmonie hrají a zvuky zpívají, ne již ve tmě, ale do pestře veselého reje českých vesničanů na návsi pod lipou, či v hospodě rozdováděné posvícenským veselím; do tančících kol severských rybářů s oholeným knírem a s podsebitím, ve vířivé toče děvčat v dřeváččích a naškrobených čepcích. Harmonie pějí, pějí, zvuky zavýskají mezi ně, tanec víří, kolébá se. Veselo je.

Ale to někdy jenom.

Jindy jest tma a tóny příliš hlučné a prázdné při

tom. To proto, že ona sedí u piana. Jak se dívá? Těší ji ještě hráti si na jeho protektorku, či se tváří znuděně a jest si vědoma nucené oběti? ... Jest to možno vystihnouti ze hry? ... Poslouchá napiatě ... Těžko! ... Ne, vůbec ne!

»Jarmilko!«

Ustala ve hře.

»Přeješ si něco, Karlouši?«

»Jaké máš dnes šaty na sobě? Tu modrou sukničku, viď?«

»Ano, Karlouši.«

Hltal její hlas, snaže se z něho něco vystihnouti. Marně.

»Nu, hrej, hrej, děvečko!«

Tóny se opět potácejí tmou.

Teď se znova spojily v píseň ... teď, ano, již slyšel zase.

Cítí, že by mu hudba působila mnoho rozkoše, kdyby ji provozoval někdo jiný, cizí, neznámý člověk, jehož by neznal a *neviděl.* Ale jak může nutiti tuto ženu, aby mu hrála, kdy jemu se líbí a co on chce? Jest to násilí. A co on jí za to může dát? On, který nikdy od nikoho nevzal ničeho zadarmo? Nic jí nemůže dát! A bere od ní almužnu!

Nepříjemná, hlučná, protivná směsice tónů se zmítá pokojem, odráží se s lomozem o strop a čtyři stěny a bije ho do hlavy.

»Jarmilo!« volá hlučně.

»Nu, co pak, miláčku? Netěší tě dnes hudba?«

Komisař Mach se zdvihá s pohovky a tápe pokojem k pianu. Zarývá prsty do ženiných vlasů a drtí je mezi klouby. V dlaních cítí vlahé teplo její hlavy.

»Nu, co pak?«

»Jsi krásná, viď?« praví tvrdě skoro.

Ona se drobounce směje.

»Ano. Snad. Ale co pak na tom záleží?« odpovídá. Klade mu hlavu na prsa a on dle zvuku hlasu poznává, že se k němu dívá vzhůru.

»Víš, budu stará babička,« laská se s ním, »plná vrásek, bezzubá a s červenýma očima, víš, jako u nás, v Hradci, babička ovocnářka na podloubí, a budu šeredná. Ale budeme se míti pořád velice rádi, poněvadž o tom nebudeš věděti a pro tebe budu vždycky Jarmilka, jaká jsem tenkráte dávno bývala. A to bude krásné. A nikdy tě nenechám odejíti, nikdy, i kdybys mne vyháněl od sebe a kdybys mne pral a ... a ... ty, můj, můj ...!«

Jarmila hladí muže po ruce a on tiskne její hlavu úzce k prsům. Tiskne ji, ale přece si myslí:

Hle, krásná lež, ale přece lež! Hle, poesie! Hle, láska žen ke lži a poesii!

»Nic mi neřekneš, Karlouši? ... Opravdu nic?«

»Miluji tě.«

»Nu ... však jsem na to čekala.«

Líbá muži ruku, která ji svírá.

»Tebe dnes piano nebaví, viď? Budu ti něco číst, nechtěl bys?«

Ne, ani to nechtěl.

Ano, jsou často celé dny, že se mu ničeho nechce, že se mu protiví její péče a dráždí ho její něha, že nechce nic, nic, jen klid a pokoj. Proč mu na příklad předčítá Čechovovy humoresky, Haška, Averčenka a Twaina? Kdo jí řekl, že se mají nemocným předčítati veselé věci? Byl to *jen* lékař, který jí tak poradil? A jak přišla na Averčenka, kterého před tím nikdy neznala?

Ano, celé dny to někdy jsou. A přistihuje se v jich zamyšlení i při slabošské touze, aby vše bylo tak, jak ona si přeje a *věří,* a nikoli tak, jak on *ví,* že to bude. Bojí se svých zlých myšlenek, oddaluje je a zatlačuje kamsi do kouta, ale i o nich ví, že přijdou, že jednoho dne sesune se po kterémsi malém nárazu zase štěrková halda a bude jej bít. A to jest velmi zlé, že se bojí něčeho, co přijíti musí.

A to bylo za takového ošklivě dusného dne:

Seděl na pohovce, ruce založeny na prsou, bradu v límci a mlčel. Odmítl hudbu, odmítl četbu, odmítl procházku.

Jarmila přechází domácností. Jde každé chvíle tiše pokojem, aby se podívala, co dělá Karel a aby mohl říci, kdyby si snad něčeho přál. Ale on se nehýbe. Tu usedá Jarmila ke stolu a píše dopisy. Péro škrtá po papíře.

»Nu, pověz přece, Karlouši: Nač myslíš?«

Usmívá se zatrpkle:

»Pamatuješ se na toho protivného slepého žebráka, sedal vždycky se ženou na mostě přes Jizeru a všude ho bylo vidět v okresu, kde byla pout, nebo výroční trh!? Takový hranatý chlap a žena taková tlustá a naditá!?«

»Ovšem, že pamatuji.«

»Jak to skuhral celý den? ... ‚Ach, dobrodinečkové moji, od narození jsem slepotou stižený, světla božího nevidím. Slepota jest žalář nejhorší, žalář nejtemnější. Smilujte se pro Krista věčného! Podarujte nešťastného boží almužničkou! Pán bůh vám to vynahradí tisíckrát!' Jak mi byl protivný ten kňouravý strýc se svou naučenou říkačkou, kterou mlel pořád od repetice! ... Hehe! A vida! Měl životní úkol a nebylo mu k šesílení ze života. Vyžebrával si jměníčko, chytrák. Měl prý čtyři zdravé děti a v Loukově chalupu. A pil. Měl ještě jednu říkačku: ‚Manželko moje milá, pro lásku boží tebe prosím, přines mi vody ke rtů svlažení. Žízeň mě trápí. Nic ty se o mě nestrachuj, dobrodinečkové moji slepce neopustí.' A začal hned zase odříkávati tu první. A tlustá žena běhala celý den s hliněným hrnéčkem pro kořalku anýzku a šibal bývval k večeru tak opilý, že ho ani se země zdvihnouti nemohla ... Velký chytrák! Je to výhoda, když člověk alespoň pít umí.«

»Ano, byl to nemilý člověk,« ujala se Jarmila rychle slova, aby uvedla rozmluvu do jiných kolejí. »A zlý. Pral ženu. Jednou navečer jsme šly s paní adjunktovou bořkovskou pěšinou a vedle cesty seděli oni. Bylo mezi námi stromoví a neviděli nás. Měli na zemi rozprostřený velký červený šátek, plničký krejcarů a pětníku, a počítali je. Dostali se nějak do sebe, byl opilý, a jak tak seděl, chytil ženu za vlasy, přitáhl si ji k sobě a tloukl ji pěstí do hlavy. Ona mu nadávala a škrábala ho. Ošklivi lidé to byli.«

Ale on řekl:

»Ty jsi byla někdy večer s paní adjunktovou na procházce po bořkovské pěšině? Říkala jsi mi přece o každém svém kroku, ale o tom jsi mi nikdy nevypravovala.«

»Ale ano, vypravovala, zapomněl jsi jen na to.«

Zdálo se mu, že její věta vyzněla příliš rychle a se špatně předstíranou jistotou.

»Nevypravovala!« chtělo se mu na ni vykřiknouti, ale zadusil výkřik v hrdle. Tvářil se klidně.

Kdo bydlil v Bořkově? — vířilo mu hlavou... A co tam dělaly ty ženy?

Jarmila cosi vypravuje, ale on neposlouchá.

Kdo to bydlil jenom v Bořkově?... Marně vzpomíná...

Jarmila mluví, ale on slyší jen její hlas a slovům nerozumí.

Ach! — probleskuje mu hlavou. Ten student, moderní filolog tam bydlil! Dobře! Ten student, se kterým tehdy večer »U tří lip« debatoval o zbankrotělém továrníkovi. A zase se chtělo komisaři Machovi vykřiknout.

Ne!... Nebude křičet!... Co na tom všem záleží?!... Vždyť je slepý! Slepý... Slepota jest žalář nejhorší, pro Krista věčného, smilujte se, dobrodinečkové moji... Chce se mu smát se, vyskočit s pohovky, chytit se za hlavu a smát se.

Seď, mrzáku! — říká si však a praví:

»Přeslechl jsem tě, co jsi vypravovala, Jarmilko.«

Stálo to velké napětí vůle, aby vyslovil větu tak klidně, jak ji řekl.

Jarmila vypravuje znova, jak se jedenkráte setkaly na náměstí s paní adjunktovou... a komisař Mach již zase neposlouchá.

Slepota jest žalář nejtemnější — víří mu s Jarmilinými slovy hlavou a: Seď, seď, seď!

*

Jednoho odpůldne řekl ženě:

»Chtěl bych se dnes projíti. Ale s Andulou. Nepůjčila bys mi ji?«

»Proč s Andulou?«

»Nu, nezlob se, byl bych rád dnes sám. A to s tebou nemohu, vždyť víš. Ani tobě nebude škodit, odpočineš-li si chvilku ode mne.«

»Andula nemůže. Je špinavá z kuchyně. Půjdu

sama, Karlouši, a nepřeješ-li si, ani na tebe nepromluvím. S Andulou tě nepustím. Sama, blázen, potřebuje někoho, kdo by ji držel za sukně, aby na schodech vaz nesrazila.«

»Nu, půjč mi Andulu! Skutečně mi to bude dnes milejší. A pak bych rád, abys odpověděla Josefovi na dopis. Odkládáme s tím již dlouho.«

Přeli se ještě chvíli. A pak šel komisař přece s Andulou.

Jde s děvčetem dolů Ječnou ulicí.

Drží se levicí jejího ramene, pravici jaksi nepřirozeně skrčenou, aby se jí mohl každým okamžikem brániti proti nárazu s kroky, jež jdou za ním, nebo před ním. Osvojuje si ponenáhlu krok slepých. Zvuky chodníku ho již nenaplňují neklidem, nechytá se při jich blížení křečovitě paže své průvodkyně, jako dříve, ale toto obranné držení ruky mu z bývalé nejistoty zbylo přece.

Ulicí jede s řinkotem a zvoněním vůz elektrické dráhy. Drnčí po kolejích směrem ke Karlovu náměstí. Předjíždí komisaře, hluk se vzdaluje a tichne. Kroky kolem něho klapou po chodníku. Teď jakýsi vozík velice hrčí po hrbolatém dláždění a kůň rychle klusá. Vzduch teple zavoněl pekařským krámem. Dobře! Ještě asi dvacet kroků a přijde na roh a bude třeba učiniti krůček s chodníku dolů na ulici.

Myslí na ženu. Dovede se již oddávati myšlenkám i v chůzi.

Těžký život s ním má Jarmila. Život se slepcem, který ji mučí. Proč ji mučí? Nu, ano, ano, jsou to staré bolesti. A jímá ho náhlá něha k ní, jež jest také hrdinkou a chce se mu ukázati jí nějak tuto svoji něhu.

»Co pak bychom měli přinésti milostpaní, Andulo?«

»No, koupějí něco, milostpane!«

»Co byste tak myslila?«

»No, třeba něco od zlata.«

»Ale co?«

»Já bych něco věděla. Tuhle, když jsme šly na koupi, prohlížela si milostpaní ve výkladu jehlici do klobouku. Moc dlouho tam stála a říkala, že je překrásná a že by jí jistě do toho nového klobouku slušela ... No, moje gusto by to nebylo.«

»Kde to bylo?«

»To jsme již přešli. Tamhle výše.«

»Vraťme se tam! Poznáte tu jehlici?«

»No, bože! Vždyť je ve výkladu.«

Koupil v zlatnickém krámě jehlici. Byla drahá, ale měl náhodou peníze u sebe, ráno přišel listonoš s pensí. Jarmila nebyla doma a on peníze přejal. Měl radost, že jehlici koupil.

Pak sešli s Andulou dolů na Karlovo náměstí. Vyhledali si slunnou lavičku a usedli.

Mlčeli. Andula sebou trochu vrtěla, bylo zřejmo,

že se nudí, ale sama se rozhovořit si netroufala. Z povzdálečí k nim doléhal hřmot ulice. V písku sadových cestiček chodili lidé, muži a ženy, a písek chrastěl. Někteří šli rychle, jako za určitým cílem, jiní volnou procházkou. Opodál si hrály děti. Komisař naslouchal zvukům. Nedovedl, jako slepí od narození, tvořiti si dojmy z pouhého doteku, zvuku a vůně a spojoval si dosud všechny vjemy se zrakovými představami. A tak si kreslil lidi, kteří přecházeli kolem a hádal. Chtělo se mu zeptati se, vydal-li tento vrzavý zvuk ruční koš a nebyl-li to snad pekařský dělník, jenž přešel právě kolem; zda to po pěšince zašuměla hedvábnou spodničkou mladá koketní maminka s děckem, či zda to šla s vnoučetem stará dáma v sukni ze starodávného hedvábí. Ale neptal se. Znal ošklivou mnohomluvnost osleplých lidí a té se bylo třeba vystříhati.

Pak zapomněl na Andulu i lidi kolem a cele se oddal rozkoši slunce. Dnes byla asi obloha modrá, bez mráčku, nebo jen s bílými »beránky«, a vše zalito jasem. Celé město asi svítí žárem, hroty pražských věží hoří a cestičky sadu se blyští křemenitými pískovými zrny. Slunce jest krásné! Slunce jest dobré. Jeho paprsky padají komisaři na obnaženou hlavu, hladí mu hebkým dotekem čelo a tváře a lehtají ho teplem na rukou. Slunce uklidňuje. Hle, slunce má vůni a chut! Nikdo by mu toho neuvěřil, ale jest tomu tak, i chut má a možno ji cítit,

když se pootevrou ústa a paprsky se převalují po jazyku a pohazují na rtech, jako dobré víno. Jaká slova by pro to našel, kdyby to chtěl někomu vylíčiti? Není pro to slov! Slova si vymýšleli lidé, kteří vidí a cítí tedy zcela jinak.

Komisaři Machovi jest milo, klidno, snad i dobře. To asi proto, že vedle něho sedí lhostejná Andula. Že jest možno oddati se doteku, vůni a chuti slunce, že netřeba přemýšleti, zda se Andula nudí či nenudí, co dělá a kam se dívá, že není nutno hádati z jejího hlasu, co se děje v její duši.

Hle, již zase myslí na *ni!* Všechny cesty vedou k ní!

A ve chvíli, kdy si to uvědomuje, vidí, že slunce již není ani dobré, ani krásné.

Pojednou se mu zdá, že se Andula vrtí a že dokonce potlačuje chichtot.

»Čemu se smějete, Andulo?« ptá se určitě, aby v ní vzbudil zdání, že to ví jistě . . .

»I vždyť já se nesměju, milostpane!«

Ne? Mýlil se tedy. Co na tom? Čert vezmi Andulu! A komisař Mach se znova rozkládá na slunku, vystavuje mu tváře, krk a dlaně a snaží se opět nalézti jeho ztracenou chuť a vůni.

Ale ne! Andula se přece jen směje! Zlobí ho, že zapírá.

»Proč se smějete, Andulo?«

»Jistojistotně se nesměju, milostpane!«

»Povězte!«... Říká to mírně.

»Opravdu ne!«

»Nu, povězte, Andulo! Podívejte, jinak si budu myslit, že se smějete mně.«

Hle, jak poníženě mluví s Andulou, s hloupou Andulou, kterou znal jako malou žábu a přivezl si ji od matky do mladého manželství!

A ta Andula teď propuká v hlasitý smích.

»Nu?«

»Ale nic.«

»Nu, bude to, Andulo?«

»Ale, tamhle sedí jeden voják od pekařů a posílá mi pořád hubičky.«

Andula se chechtá. Drží se oběma rukama za nos a za oči a řehtá se. Také komisař Mach se rozesmává.

»No, to je toho!« praví.

Ale náhle se mu celá ta věc obrací a on ji vidí s jiné stránky. Čelem mu přejíždí mrak. Jest to drzost vlastně! Čeho si lidé nedovolí oproti slepci! Odvážil by se toho voják vůči komukoli jinému?

A myšlenky se stávají horšími.

Jestli pak také Jarmile posílají vojáci od pekařů hubičky? Všechno se ve tmě kolem něho může díti a on neví nic! Ne, vojáci od pekařů snad ne a hubičky přímo snad také ne, ale což to musí býti právě voják a hubička vzduchem? A konečně proč by i to ne?

Myšlenky se valí překotem a srdce se rozbuchává.

Její záliba ve večerních vojenských koncertech! Aj! Jak to, že si toho ještě nepovšiml? Všechny lidi kolem mu Jarmila popisuje, ale jen o ženách, měšťanech a dětech vždy mluvívá! A na vojenských koncertech bývá přece spousta důstojníků?!

A teď přišla myšlenka, která uhodila a zapálila:

A co se děje doma teď?

Komisař vyskakuje s lavičky. Až v krku slyší srdce bít.

»Domů, Andulo!«

Chytá se Anduly a spěchá sadem. Děvče mu sotva stačí a on ji vleče za sebou. Ta tam je nejistota, ta tam bázeň před nárazem. Ale i to mu jest pomalé.

»Běžte pro drožku, Andulo!«

Andula jde a on čeká rozčilen na kraji sadu podepřen o strom.

Drožka hrčí kolem...

Ne. To není ještě ta pravá.

A pak ještě několik jiných přejelo, jež stupňovaly jeho vzrušení.

Konečně!

Andula pomáhá komisaři do vozu.

»Pojďte, Andulo!« volá na ni, ale hned si to rozmýšlí: »Ne, jděte pěšky, pojedu sám. Dejte mi

klíče!« A volá na kočího: »Korunní 54! Ale jeďte rychle!«

Drožka drkotá Ječnou ulicí vzhůru.

Jede skutečně rychle. Drožkářský koník klusá.

Komisař Mach netrpělivě poposedá na poduškách. Tma, tma, a v duši nic, než palčivá netrpělivost býti již doma. Cesta se mu obyčejně zdá delší, než ve skutečnosti jest, ví to ze zkušenosti a nutí se do trpělivosti, ale drožka drkotá, drkotá a kobylka klusá, klusá a jemu připadá, že již dávno musili minouti jeho ulici a že jsou již kdesi u vodárny.

»Korunní 54. Slyšel jste přece dobře?« volá na kočího.

»Ano. Ale ještě nejsme na Komenského ... Oni ráčejí nevidět?« dodává drožkář důvěrně.

Neodpovídá.

A zase hrčí kola a podkůvky klapou ... a tma.

Vůz konečně zastavil.

Vystupuje sám, nečekaje, až mu kočí pomůže. Hledá v kapse peníze a nahmatává pětikorunu.

»Nemám zpět. Doběhnu do trafiky rozměnit,« praví drožkář.

»Není třeba.«

»Děkuji uctivě, milostpane. Mám, prosím, zavolat domovníka, aby jich dovedl?«

»Ne,« odpovídá nevrle. »Doprovoďte mne jen k domovním vratům.«

Drožkář zavádí komisaře do síně a klade mu ruku na zábradlí schodů. Pak odchází.

Komisař Mach jest sám se svým rozechvělým nitrem a ve své tmě. Ještě nikdy nebyl tak sám. Také ještě nikdy sám po schodech nešel. Cítí nejistotu. Ale není vyhnutí. Třeba jednati. A třeba jednati rychle a tiše. Neboť to jest hlavní. Jde. Po prvních neurčitých krocích jde rychle a pevně. V prvním patře klopýtl, domnívaje se, že přijde ještě schod, ale přešel bez úrazu chodbou a vystoupil i do druhého poschodí. Nepotkal nikoho. To byla výhoda. Je tedy doma!

Nahmatává dveře bytu.

Teď jen tiše, tiše!

Sune opatrně klíč do dirky. Pomalu, pomaličku klíčem otáčí, přidržuje jej oběma dlaněmi, aby zámek náhle necvakl. Podařilo se. Ani zvuku nevydal. Teď dveře otevřít! Ani ony nezaskřipěly, jak je vypočítaným a prudkým trhnutím na ráz otevřel, aby se vyhnul dlouhému zavrznutí.

Stojí v předsíni.

Napiatě naslouchá ... Čeká.

Ticho.

Tápe opatrně po předmětech, dotýkaje se jich jen konečky prstů, aby ho zvukem neprozradily a jeho kroky jsou kroky nočního zloděje, každý několikráte zkoušený a několikráte odvolaný v strachu,

zda nevrzne prkno, na něž stoupá. Trvá dlouho tato namáhavá cesta.

Konečně dochází ke kuchyňským dveřím a nahmatává jejich pažení. Klade na ně z lehka ucho. Naslouchá.

V kuchyni tikají plechové hodiny. Jinak je tam ticho. Ticho stejně trapné, jako v předsíni a celém domě.

Nic.

Stlačuje dlaněmi neslyšitelně kliku a otevírá kuchyňské dveře týmž prudkým trhnutím, jako prve v předsíni. Nic tam není. Jen vůně po jídlech mu zavanula vstříc. Čeká. Zakašle maličko, že by to musil slyšet, kdo by tu byl... a nic. Hodiny plechově tikají... Tma.

Vychází znova do předsíně a plíží se touže zdlouhavou a opatrnou cestou ke dveřím salonu. Také tam tikají hodiny, ale jinak zase: vážně a táhle, hlubokým zvukem. Kromě nich není slyšeti ničeho. Bere za kliku a vchází do pokoje s chladnými vůněmi málo obývaných místností. Sahá na pohovku a křesla. Bez jakékoli naděje v úspěch, ale činí tak přece. Ostatně ani neočekával, že zastihne Jarmilu v kuchyni nebo v saloně, ale i sem se bylo třeba podívati. Jarmila — sama Jarmila? — musí býti v jídelně nebo — v ložnici! ... A není-li ani tam? ...

Do jídelny vedou třetí dveře z předsíně. Za jídelnou jest pak ložnice.

Jde tedy ke třetím dveřím. Zase naslouchá a opět se nic nehýbe. Zase opatrně stiská kliku a otvírá ... Nic ...

Kde je Jarmila?! ...

Jen *ložnice* již zbývá!

Při její představě se mu srdce rozbušilo.

Přechází neslyšitelně po špičkách koberec jídelny, zachycuje se předmětů zde dobře známých, vše se zvýšenou opatrností. Klade ucho ke dveřím ložnice. Poslouchá dlouho ...

Ticho, ticho, ticho! Jediného zvuku neslyšet ve vymřelém bytě kromě tlukotu vlastního srdce. Ticho. Co je to? Není Jarmila doma? A ne-li, *kde* je? ...

Otevřel prudce dveře.

»Karlouši!« zazněl mu v ústrety výkřik, překvapený a radostný zároveň, a v příštím okamžiku jej objalo dvé měkkých ramen a polibky mu pokryly tváře a ústa.

»Miláčku! Tys již přišel ke své ženě? Jak jsi hodný!«

Ne! To nebyla přetvářka!

»A kde máš Andulu?«

»Přijel jsem drožkou. Andula přijde.«

»Proč jsi přijel sám? ... Nebylo ti snad dobře?« ptala se starostlivě a udiveně zároveň.

»Jest mi zcela dobře. Chtěl jsem to jednou zkusit sám.«

»A kdo tě vyvedl po schodech?«

Otázky se sypaly a komisař Mach odpovídal, jak nejlépe dovedl.

A když jej pak žena odvedla do jídelny a sama odskočila do kuchyně, postavil se do prostřed pokoje, ruce v kapsách, a obličej mu stáhl ošklivý úšklebek nad sebou samým.

Pak nahmatal v kapse jehlici, dar Jarmile.

Otevřel zásuvku psacího stolu a jehlici hodil tam.

Jak žebrácký úplatek!

Popošel k oknu a položil horké čelo na chladící tabulku.

Ne, *patrně* zde nebyl nikdo.

PŘÍBĚH TETIČKY EMMY

Patrně!

Toto slůvko bylo zlým objevem onoho dne. Není již jistoty nikde a »patrně« jest jeho vládcem na vždycky.

Ale nepřehání v sebelásce významu slovíčka a není »patrně« údělem života všech lidí? Snad, ano, patrně, ale přece ne natolik, jako života jeho, slepcova.

Vzpomíná na svoji úřednickou činnost.

Osvojil si během ní jistou znalost lidí. S kolika jich se to denně setkával v bíle klenuté kanceláři okresního hejtmanství se starosvětskými koženými křesly před důkladnými psacími stoly a s regály vonícími papírovým zápachem kopuletých listin? Chodili sem vyjednavači, žalobníci a obžalovaní, žadatelé a prosebníci, o nichž většinou tak málo, nebo vůbec nic neznal, a kteří sem nepřišli odkrývat ledví, nýbrž vyřídit si toliko svoji záležitost. Jsou zaujati jen jí a snaží se mluviti jen to a tvářiti se jen tak, aby jí co nejvíce prospěli. Držení těla jest uctivé, tok řeči zdvořilý a v očích jediná pokorná otázka. Všichni šidí, i tenkráte, mluví-li pravdu. Och, velcí šibalové jsou lidé! Mnohdy za to ani nemohou. Ale najednou, bůh ví, jak, někdy čirou náhodou, někdy tím, že jste jemňounce a jen tak mimochodem zavadili o pravou strunku, kmitne těmto dobrým, či zlým, zúmyslným nebo bezúmyslným šibalům cosi v očích, cosi jim kmitne v kout-

ku nosu, hoj, skočte po tom, držte a nepouštějte, to bylo kousek pravdy, co se tu mihlo. Sečtěte ji s výrazem obličeje svého člověka, s jeho hlasem, s jeho pohyby a dospěli jste k čemusi, co jest více, než pouhým »patrně«. . . . A vše ostatní? Obsah řeči, činy? Ne, to již není pranic. Lidé mnoho lžou slovy a ještě více skutky, poněvadž jimi klamou i sebe.

O tuto rozkoš chytati očima záblesky pravdy byl nyní komisař Mach na vždy připraven. Ano, zbyl mu sluch, který se slepotou zbystřil a jest snad schopen i dalšího vývoje, ale to jest jen nepatrná část bohatství, které kdysi míval. A oné jemnosti hmatu, vlastní slepcům od narození, jimž přešla část zrakové bystrosti do hrotů prstů, té již nenabude, to mu bylo jasno. Mnohem, mnohem menší »patrně« pravdy zbylo, než kdysi míval. A to jest asi z hlavních bolestí osleplých, jako zchudnutí horší chudoby, zotročení otroctví. Slepí od narození tohoto bohatství nikdy neztratili, neželí tedy.

Ale bylo by přes to omylem tvrditi, že osleplému není možno žíti. Síla života jest příliš velká. To si komisař Mach znova a opět uvědomoval. Snad . . . snad by se chtělo žíti dokonce za podmínek ještě horších!

Kdysi, dokud byl ještě zdráv, slyšel vypravovati o mladém, inteligentním muži, který v téže nemoci zároveň oslepl i ohluchl. Hrozné! Jen cit nešťastnému zbyl za jediné pojítko s vnějším duševním

světem. Příbuzní mu psávali prstem do dlaně, či na tvář, co mu chtěli sděliti. Prosíval prý své přátele o revolver nebo o jed a rodiče jej musili střežiti, aby se nevrhl s okna. Tak alespoň vypravoval komisaři člověk, který ubohého mladého muže znával. Ale jest to pravda všechno? Není jen pověstí ta věc s revolverem a jedem, nebo jen pochopitelnou ostatně afektací nemocného? Komisař Mach myslí mnoho na hluchého slepce.

Experimentuje s tím dokonce.

Za letního odpůldne sedí s Andulou v Gröbově zahradě. Sedí na lavičce v plném slunku, naslouchá šumění stromů a cvrlikání ptactva, dává kol svých uší míjeti letnímu životu.

»Dojděte mi pro doutník, Andulo!«

Chce býti sám.

Když Andula odchází, opírá nenápadně lokte o kolena a vtlačuje si ukazováky do uší; pevně, aby ani jediný zvuk k němu nepronikl.

A pozoruje:

Dýchá dlouhými doušky vzduch. Krásný kořenný vzduch a s ním všechnu silnou vůni dozrávajícího léta. Sluneční paprsky ho hladí po obnažené hlavě a čele, pohrávají si s jeho prsty a lehtají ho na zápěstí. Vdechuje dlouze a rozkošnicky a myslí si: Nestojí již pro tento okamžik za to žít?

Ale což jsou jen radosti zbylých tří smyslů? Což

není vnitřního života, nemá v duši ohromného bohatství, nastřádaného za třicet šest let, z něhož možno nyní brát a dlouho žít? Kam chce? Chce znova prožíti svoji cestu k měkkému slunci siných severských fjordů? Či chce snad zajíti mezi sloupoví starého Říma a súčastniti se s Catilinou povstání proti senátorským nepravostem, nebo s Caesarovými legiemi výpravy do zaalpské Gallie? Chce býti svědkem a účastníkem Valdštýnova vzrůstu a pádu? Či půjde dále: do žárů, v nichž země uzrávala, do ohnivého bahna tvořících se velehor a hloubek jeskyní, kde se krystaly rodily?

Ne, nepůjde dnes tak daleko. Půjde domů. K tatínkovi a mamince, k sobě, když byl šestiletým chlapečkem.

Hle! Maminka šuká v »modrém pokoji«, v tom světlém, milém »modrém pokoji« s úzkými, lesklými lišty na starosvětském nábytku, s obrazy dědečka a babičky nad pohovkou a se zářícím skleníkem, v němž jest uloženo sta nepřístupných jemu pokladů. Maminka v domácím úboru přechází od okna k oknu, bílou plechovou konvičku s dlouhým hrdélkem má v ruce, poodhrnuje krajkové záclony a zalévá fuksie se směšnými běločervenými květy, žluté růže a mučenku, jejíž pouhé tajemné jméno ho naplňuje divným pocitem. A pomalu se otevírají dveře do kořán a vážně a důstojně jimi vchází tatínek, pan notář. Jde z kanceláře. Obláčky dýmu se

nesou ode dveří a »modrý pokoj« zavoněl jeho britanikem.

Ale co to?

Kdosi klepe komisaři Machovi na rameno a on se rychle vztyčuje.

»Snad neusnuli, milostpane, že mne neslyšejí?«

Andula se to vrátila.

Vida, vnější svět! myslí si komisař Mach. Jest tentokráte representován Andulou. Vlastně jej velmi nepříjemně vyrušil.

Usmívá se, jakoby Andule na omluvu.

»Skoro jsem trochu dřímal,« praví vesele. »Sedněte si ještě, Andulo, jest dnes příjemno a paní snad na nás s obědem počká.«

Komisař se znova oddává svým myšlenkám.

Snad... snad nebylo přece třeba jedu a revolveru!

Ale myšlenky o hluchém slepci a obrázek modrého pokoje mu vybavily představu ještě jednoho člověka s podivnou houževnatostí života: Tetičky Emmy, staré podivínky, která žila v domácnosti jeho rodičů.

A úsměv proběhl komisařovou tváří při této vzpomínce.

»Jak to bylo, Andulo, když zemřela tetička Emma?« ptá se.

»Stará slečna? A však to vědí.«

»Zapomněl jsem již. Nebyl jsem tehdy doma a vy jste byla přece první, kdo ji viděl.«

»A co chtějí vlastně vědět?«

»Všechno, jak to bylo.«

»No, jdu tam ráno se snídaní. Klepu, však vědí, že se stará slečna vždycky zavírala, a nikdo se neozývá. Co pak si to zase stará slečna dneska vymýšlí? myslím si a klepu ještě jednou a pořád nic.. Kouknu já se jim klíčovou dirkou! I, Ježíši Kriste! Leží jim tam chuděrka stará v prostřed kumbálku a kumbálek plničký ptáků. Hopkovali jí po těle a po hlavě a ten velký kos, co mu říkala Petr, ji ďobal do tváře. Vědí, ona je slečna vždycky ráno krmila, okno nikdy nezavírala a to ji přišli upomínat. Tluču, bouřím, ptáci uletěli. Tak jsem pak zavolala milostpaní. Našli jsme ji již studenou, chudáčka. Doktor povídal, že umřela od staroby. Však jí byl již jenom drobeček ... Bože, to jim to bylo smutné s těmi ptáčky, milostpane ...«

Komisař Mach si vzpomíná na tetičku Emmu. Mírný úsměv již neopouští jeho tváře.

»Ona byla stará slečna divná,« dodává Andula za chvíli, když komisař neodpovídá, »ale byla hodná ... Či co chtěli vědět?«

»Nic, jen to.«

Ale pak se přece ještě ptá:

»Jak že se jmenovaly ty její kočky?«

»Á, to je již neměla. To když si tenkráte vymyslila, že nic nebude jíst, tak je od té doby již k sobě nepustila. Ty se nařvaly, potvory, a naškrabaly na její dveře. Té jedné říkala Katrmúr a té trojbarevné Šnurolína.«

»Ano, ano...«

Tetička Emma! Zvláštní žena! Takový divný vzdor v ní byl proti osudu a celému světu!... Vzdor?... Ne, to není pravé slovo, vzdor zní v češtině příliš vážně a těžce, ale takový »truc«, takový divný truc!

Komisař Mach si připomíná celý příběh tetičky Emmy.

Jak horoucně ji miloval ve svém dětství! Žila u jeho rodičů od svého pětapadesátého do osmdesátého roku a znal ji již jen jako starou, bělovlasou dámu. Ale o jejím mládí se v příbuzenstvu mnoho vypravovalo. Tetička Emma byla matčina sestra. Byly vojenské děti, komisařův dědeček byl plukovníkem. Maminka byla nejmladší z mnoha dcer, ona nejstarší a pamatovala ještě plný lesk důstojnického domu. Vzbuzovala mnoho nadějí. Oslňovala okolí krásou a roztomilostí, uváděla je v nadšení vzděláním, duchaplností a veršíky, které v německých rodinných časopisech uveřejňovala, a v úžas divokými jezdeckými kousky a osvícenstvím tak nebezpečným, že ji dokonce podezřívali z tajného svobodného zednářství. Byla zbožňována a obletována a

dům plnil se jen pro ni. Tvrdilo se, že se výborně vdá. Ale tu ji potkalo první velké životní neštěstí. Bylo to opravdu neštěstí? Lhostejno, stačí, že to bylo neštěstím tetičce Emmě. Při skoku na koně v plném trysku porušila si jemné ústrojenství, jež jest vnějším znakem panenství — a bylo rozhodnuto o budoucnosti. Rozkošná a okouzlující Emma byla mrtva. Odešla z ruchu života, uzavřela se ještě hlouběji ve studium a knihy a užaslým rodičům se vší rozhodností prohlásila, že se nikdy nevdá. Nikdo nechápal proč, marně se rodiče vyptávali a dohadovali, marně zbožňovatelé ve svých dopisech prosili a zapřísahali, jen legendy zbyly o odchodu Emmině ze společnosti a teprve po letech se svěřila jedné ze sester, co se stalo a odkud její rozhodnutí: »Nikdy bych nesnesla, aby mne někdo podezříval z přetvářky nebo ze lži.« Nevrátila se. Děd plukovník za několik let na to zemřel a rodinná sláva hasla, až uhasla. »Důstojnická vdova jest jako shroucený kříž, přijde pes a pomočí jej,« říkávala prý babička. Dcery se vdaly naprosto ne podle svých mladistvých snů, stárly, měly děti. Také tetička Emma stárla. Jezdila po rodinách sester a děti jim vychovávala. Chlapce provedla obyčejně kvartou, děvčata vyučila základům piana, francině a německé literatuře, dobrému tónu, trochu přírodopisu a rakouským vlasteneckým dějinám a co již tak dívky z řádných měšťanských rodin mají znáti. Tehdy

po letech se vrátila sláva jejího mládí. Byla milována, ano, zbožňována mládeží, šťastna touto novou láskou a sama milující. Ale to vše jen potud, dokud byla dětem vším. Jakmile děti dospívaly a ona poznala, že jim počíná býti již jen něčím, byl konec. Odjela s laskavým úsměvem na rtech, aby se již nikdy nevrátila, aby se nikdy v budoucnu nezeptala na osudy Anninčiny, Pepovy, Viktorovy, kteří byli po deset let celým jejím životem, aby písmenkou neodpověděla na jejich listy plné lásky, slz a proseb. Nedovedla jim již býti vším, pozbyla tedy na ně práva. Taková byla tetička Emma. Milovala na příklad ptáčky zpěváčky. Samá klec býval její pokoj a komisař Mach se z dětství živě pamatuje na stěny ověšené zelenými klíckami, v nichž hopkovali, zpívali a cvrlikali drozdi a kosi, čížkové, černohlávkové a stehlíci, pamatuje na piplavou péči o ně a výpravy za mravenčími vajíčky. Ale jednoho jitra nalezla tetička Emma v kleci umrlého čížka. Když pátrala po příčině jeho smrti, viděla, že mu zapomněla dát do misky vody a zpěváček že zemřel žízní. V téže chvíli zotevírala okna pokoje a zotevírala i dvířka klecí. Ptáci se rozletěli do širého světa. Tetička Emma ztratila svojí nedbalostí na ně právo. Tehdy bydlila již v domácnosti jeho rodičů. Přestěhovala se tam trvale po druhé svojí životní nehodě. Při vaření na sebe převrhla lihový kahanec a těžce se popálila na nohou. Uzdravila se po dlouhé

nemoci, ale nikdy se již nepostavila. Belhala se na špičce jediné nohy o berlích. Tak ji měl v duši komisař Mach. Bělovlasou stařenku s laskavým úsměvem kolem rtů, zabořenou do velkého koženého křesla, o jehož lenoch se opíraly připravené berličky; maličkou a ubohou, hopkující za dřevěných nárazu svých opor po podlaze pokoje a dolů a nahoru schody.

Jak miloval tetičku Emmu! Vstal a ještě před snídaní běžel k tetičce Emmě. Přišel v poledne ze školy a první jeho cesta byla k ní. Položil po obědě vidličku a do jejího pokoje! Co krásných věcí mu navypravovala! Čemu ho hravě naučila! Jak mu rozuměla! Nikdy by se byl ani kamarádům ani rodičům nesvěřil s tím, s čím se svěřoval jí. Dovedla s touže vážností ukrýti přede všemi výkres, který maloval na blahopřání k tatínkovu svátku, jako plán jeho budoucí cesty k severní točně, kterou objeví. A mnoho neocenitelných rad mu dala pro obojí. Když pak byl do krajského města poslán do primy gymnasia, psávala mu téměř denně dopisy na mnoha a mnoha stránkách a nešťastným byl pro něho den, kdy psaní nepřišlo. Prázdniny s ní patří k nejkrásnějším vzpomínkám jeho dětství. Letmý polibek otci a matce a k tetičce! Čekala na něho již v pokoji nově uklizeném, za stolem s čistou pokrývkou a bylo-li léto, s květinami ve váze; věděla vždy, zpozdil-li se vlak o pět minut. Uměla latinsky, i tro-

chu řecky a aby poznala jeho milované autory Jiráska a Třebízského, naučila se také česky čísti. Dlouhé hodiny spolu rozmlouvali a přeli se o české literatuře a národnostních otázkách, ona, cítěním Němka, s ním, jedenáctiletým českým radikálem, jenž na důkazy vzdělané stařeny měl jen svoji krásnou vášeň a červeň rozpálených tváří. Snad právě tento dětský žár teta milovala a snad to byl jen dobře sehraný žert od ní, co tehdy považoval za krvavou vážnost. »Emmina poslední láska«, říkala maminka s mírným úsměvem o tomto jejich poměru. V těch dobách tetička Emma ze svého pokoje již vůbec nevycházela. Ani do zahrady ne. Proč? Bývaly to přece tak krásné chvíle, když ho učívala milovat přírodu, ukazovala a upozorňovala, když ho zasvěcovala do tajemství slunce, květů a hmyzů. Posledně byli spolu venku v jarní den, plný jasu, kdy se zahrada takořka přes noc rozzářila kvítím a barvami. Vrátila se nahoru do pokoje zamlklá; tak se mu alespoň zdálo. A když druhého dne pro ni přišel, aby ji doprovodil schody, odepřela sejíti. Teprve za několik dní mu matka řekla, co jí tetička Emma odpověděla na otázku, proč nevychází: »Ošklivý člověk nemá práva hyzditi božské přírody.« Plakal tenkráte u oběda, když to maminka vypravovala a nemohl se dočkati konce jídla, aby směl k tetičce. Když vstoupil, viděl ji milou a krásnou stářím ztráceti se ve velké lenošce

a upírati na něho své jasné, laskavé oči. Měl touhu padnouti jí kolem krku a zlíbati ji, která ho nikdy nepolíbila a nikdy nepohladila. »Tetičko,« a hlas se mu zachvěl, »pojďte! ... Jste tak krásná, tetičko!« Čelem jí přejel mráček, který se snažila smazati úsměvem. »Proč vám vypravuje maminka takové věci? ... A to se jen vám, Karlíčku, zdá, že nejsem ošklivá. Všichni ostatní lidé to vědí a já sama to vím ... I vy to jednou uvidíte« ... A přece tato ohromná láska skončila náhle. Byl v tercii a přijel domů na svátky. Když šel pozdravit rodiče, byl u nich právě návštěvou pražský jeho bratranec, inženýr, ostatně také bývalý žák tetičky Emmy a ten velmi zajímavě vypravoval o stavbě tunelu, kterou vede a o nebezpečích a obtížích, které při práci třeba překonávati. Také otec byl tehdy v dobré míře, poklepával synkovi na rameno a říkal mu »mladý muži«. »Poslouchej, mladý muži, tady se můžeš mnoho pro život naučit!« Tercián poslouchal bratrance inženýra a na tetičku Emmu si vzpomněl teprve po půl hodině. Rozběhl se k ní. Ale dvéře jejího pokoje byly zamčeny. Klepal. »To jsem já, Karel, tetičko!« ... »Nechoďte sem, Karlíčku, není mi dnes dobře!« odpověděla. Stál ještě dlouho za dveřmi, zaražen a bledý. Nemohl se odhodlat odejíti od nich. Tetička Emma nemluvila pravdu, nebyla nemocna, to věděl ... A byla to poslední slova, jež spolu promluvili. Bez úspěchu zůstal dlouhý

dopis, který jí druhého dne napsal, marna byla intervence matčina. »Že Karla pozdravuju, ale ať již nezazlí staré ženě jejích rozmarů. Jest již velký a pochopí to.«

Od té chvíle již tetičky Emmy neuviděl. Mimo služku a matku jí vůbec již nikdo nespatřil a matka si k ní čas od času vydobývala přístup jen násilím. Teta Emma si dlouhým trpným vzdorem vynutila, že z pokoje, jejž obývala, byla přeložena do nejhoršího kumbálku v domě. Bývala to kdysi kuchyňská komora, jejíž jediné okno vedlo na prudce šumící mlýnskou struhu pod ním a za struhou do zahrad a luk. Jen několik kousků nejnutnějšího nábytku se sem vešlo. Zde v osamění prožila zbytek stáří. Nikoho nepřijímala, s nikým si nedopisovala. Jen domácí kočky k ní chodívaly návštěvou a boží ptáci sem létali oknem, v létě, v zimě, ve dne, v noci otevřeným. I veškery knihy po čase vyhodila a velký pytel korespondence z mládí, jež byla dlouho druhem její samoty, zničila a psaní po psaní v drobných útržcích papíru pustila po proudu struhy. Pletla punčochy. Maminka pochopila, že to znamená odpracování si kousku jídla, které jí poskytovala. trpěla jí tento nový »truc« a zásobovala ji vlnou a bavlnou, tvářic se, jako by ničeho nepozorovala. Pak si teta jednou vymyslila, že nebude jísti více, než denně tři krajíčky chleba. Odmítala jídlo a po Andule poslala matce o svém rozhodnutí dopis. Teta

Emma měla ještě asi šest tisíc korun, když k nim přišla do domu (komisař Mach je ostatně po ní zdědil) a vypočítala si, že je za ta léta již dávno a dávno projedla. »Mrzák musí přijmouti od sestry almužnu,« psala tenkráte, »ale ta nesmí býti větší, než kterémukoli jinému žebrákovi. A tři kusy chleba denně jest až příliš mnoho.« Tenkráte viděl komisař Mach matku poprvé v životě zlou. Nebylo ani jinak tehdy v rodině veselo. Tatínkovi klesaly papíry, byl mrzutý a špatně vypadal. Přicházíval z kanceláře zamračený a týral matku zlomyslnými narážkami o nákladu domácnosti a roztomilými průpovídkami, že zná úřednické rodiny, které mají jen jednu služku a dokonce jen tři pokoje, místo šesti a že není naprosto jisto, nebude-li si třeba pomalu zvykati na chlebovou polévku a nastavovanou kaši. Maminka tehdy mnoho potají plakávala. Vždyť velký byt se platil jen k vůli tatínkovi, také malá Andula se přijala pro úklid jeho kanceláří a vařilo se jen pro něho. A do toho ještě přišel vzkaz tetičky Emmy. Matka si na ni došla. »Také ty mne budeš mučit? Co jsem ti kdy udělala?« volala na ni se slzami v hlase. »Nesnáším po dvacet let všechny tvoje sobecké vrtochy? Nedovoluji ti pro klepy sousedům bydlit v nejhorší díře celého domu? Co ode mne chceš? Trápit mne chceš! Ale já se budu modlit k tatínkovi a k mamince, aby tě v nebi k sobě nepřijímali, protože jsi utýrala svoji sestru, která

se k tobě chovala s láskou a všechno by od tebe přijala, kdyby byla na tvém místě a ty na jejím. Ty ženská zlá, ošklivá, sobecká!« Neviděl nikdy matku tak rozzlobenou. A tetička Emma kapitulovala. Po prvé v životě. A kapitulace u ní znamenala definitivní příchod staroby. Zaryla se jen ještě zuřivěji do svých punčoch, pletla a pletla a docilovala prý výkonů úžasných. Skříně se plnily zbožím tety Emmy, její ponožky a punčochy nosila celá rodina i se služkami a maminka byla šťastna, mohla-li někoho ze známých nějakým párem obdarovati. Tatínek, když byl v dobrém rozmaru, dělal mnoho bodrých vtipů na ten punčochářský krám a mnoho jízlivých, když mu klesaly alpinky.

Komisaři Machovi připadla náhle tato punčochová tragikomedie velmi směšnou a srdečně se na lavičce v Gröbově zahradě rozesmál.

»Čemu se smějou, milostpane?« zeptala se udivená Andula.

»Vzpomněl jsem si na punčochářský krám tetičky Emmy.«

Andula se také rozesmála hlučným, dětským řehotem. Smáli se oba.

»Prosím vás, nenosím vlastně ještě punčochy po tetičce Emmě?« ptal se.

»A ještě dlouho budou nosit. Já taky.« Andula se chichtala.

Komisaři Machovi byla pojednou velmi drahou

vzpomínka na podivínskou přítelkyni mládí a jeho úsměv byl dobrý. Ale i ten po chvíli zmizel z tváře, neboť teď, po tolika letech, teprve se mu namanula otázka, které si ještě nikdy nepoložil:

Co udržovalo tuto ženu při životě, když všechno byla zahodila?

Otázka byla důležitá.

Stačilo přece sednouti jen na prkno okna stále otevřeného a sesunouti se dolů, dolů do šumící a prudké mlýnské struhy, jež kdysi divoce unášela do neznáma v bílých útržcích dopisů minulost tetičky Emmy! Či udržoval ji při životě snad právě tento věčný tok a věčný šumot řeky, vyplniv celé nitro staré ženy svou melancholickou písní? Nebo hra větrů v korunách olší tam na druhém břehu a zeleň luk a zahrad? Či to byl její vzdor životu a osudu, jen on to byl, který ji živil po tolik desetiletí? Podivně houževnatý jest život!

»Kdy zemřela tetička Emma?«

Andula přemýšlí.

»Jak dlouho jsou ženat, milostpane?«

»Na třetí rok.«

»Milostpaní, chudinka drahá, umřela loni, že?«

»Ano.«

»Milostpán ten rok, co se ženili... Tři, čtyři... dobře: pět roků tomu bude. To jsem byla první rok ve službě. Kouknou, jak ten čas utíká...!«

Ano, osmdesát let jí bylo!

Podivně houževnatý jest lidský život! říká si komisař Mach.

Směr tetina života byl určen milimetrem špatně připevněného sedla. Divné! Ale což nebyl směr života jeho určen čedičovou střepinkou?

Směšné věci rozhodují o lidských osudech!...

Střepinka!...

Jest to skutečně pravda?... Nu, ano!... Jest to sice nesmírně komické, ale již jest tomu tak: Střepinka... Opravdu střepinka!

A jeho myšlení se soustřeďuje na tuto směšnou věcičku.

Miliony let se potácel jakýsi nepatrný obláček žhavého plynu kdesi v hlubokostech zemských. A v jedné vteřině věčnosti zkapalněl a byl sopečným jícnem s ostatní lávou vyvržen ven, na slunce a vzduch. Vychladl, stal se kousíčkem čedičového útvaru. A ležel tisíce a desettisíce let, nehybný a klidný uprostřed své vrstvy, na niž se nakupila prst a rostly lesy a traviny. Nad ním, jako mraky oblohou, táhly věky, generace rostlinstva, zvířeny i lidí se vystřídaly, dějiny se tvořily a on ležel a ležel a nic mu do toho všeho nebylo. Až přišla jeho chvíle: Asi před deseti lety dělal hostinský Jirák u svého jeteliště stružky a našel, že má pod polem čedičovou skálu. Najal si čtyři dělníky, zřídil si primitivní lomy a dodával kámen okresu na štěrkování silnic a městu na dlažbu. Komisař Mach znal všech-

ny tyto lidi, potkával je, odpovídal jim lhostejně na pozdravy, a na mysl mu nepřišlo, že by kdy mohli hráti nějakou úlohu v jeho životě. A tito lidé zatím od šesti hodin ráno do šesti večer neúnavně pracovali na jeho osudu a každý úder jejich krumpáčů byl prací pro něho. Lámali, až se dolámali k jeho střepince, která trpělivě, desettisíce let tam ve tmách na ně čekala. Dočkala se. Naložili ji s ostatním kamením na vůz a odvezli k pivovaru na hromadu. Čtyřikráte denně chodíval kolem a myslíval na to, jak si zaříditi odpoledne a zítřek, jak si utvořiti celý život. A nikdy ani smíchu nad tím z hromady nezaslechl. Středověký ďábel se alespoň chechtával při své práci, dnes koná osud své dílo s klidnou lhostejností. Pak střepinka pod zvonivým úderem kladiva odskočila ve zlomku vteřiny, kdy šel kolem on, její předurčený ... Co se s ní stalo teď? Odpočívá snad někde v štěrbině dlažby, či byla již kroky rozšlapána v prach a roznesena větrem, aby se stala novým tvarem a tvořila nové osudy nových lidí? ... Co na tom záleželo komisaři Machovi? Pro něho již svůj úkol vykonala ...

Zcela vážně na vše to myslil komisař a hluboce procítoval. Ale pojednou mu úsměv skočil na rty: Přistihl se při plagiátu.

Hlehle, tohle je přece řetěz tetičky Emmy, ten není jeho! Ona jej v dětství učívala takto vnikati ve věci! Mnula mezi prsty cíp stolní pokrývky a

řekla náhle: »Zkusme, Karlíčku, dověděti se, co prodělala tato pokrývka, než se dostala z bavlnových plantáží až na náš stůl!« Mnoho si pak vyprávěli a mnoho pravděpodobných povídek si vymýšleli, jak sledovali chomáček své bavlny na cestě z amerických plantáží souší a mořem, skladišti a továrnami, dávajíce mu procházeti rukama černochů, lodníků, železničních zřízenců, přadláků, tkalců, barvířů a kupců. I s jinými věcmi si tak hrávali... A vida: Dnes, po pětadvaceti letech si tak hraje Karlíček s čedičovou střepinkou!

Moudrá byla tetička Emma, třeba podivínka a ještě dnes jest možno mnohému se od ní naučiti.

Moudrá byla: Dovedla žíti svým vzdorem.

Ale čím on bude žíti?

Ne, ne! opravuje se rychle a vrací se k východisku svých myšlenek: Jest i tak možno žíti, jen své radosti a uprostřed lhostejného víru odcizeného světa. Nejsou sice dávny doby, kdy více chtěl a chtělo by se žíti i *něčemu*... ale i tak jest možno. Rozkoše duše i těla mu zůstaly. To již ví. A snad... snad se dá z života vynutiti i více...

Chce dále rozpřádati své myšlenky. Ale Andula praví:

»Nemrzejí se, milostpane, ale vědí, že je již jedna pryč?«

Vyjímá hodinky a ohmatává ciferník zbavený skla.

»Opravdu! Tož půjdeme!«

Jdou k zastávce elektrické dráhy a čekají, až přijede jejich vůz.

Ano, jest možno žít! opakuje si komisař jako definitivní závěr svých dnešních úvah.

Drnčí tramvaj, zastavuje a oni sedají do vozu. Jedou k domovu. Komisařovy myšlenky se rozptylují. Cítí lidi kolem sebe. Na lavici vedle něho usedly dvě nuselské ženy, patrně babky, a ty si rozčileně šeptají o tajemném zločinci, který navštěvuje půdy sousedek v jejich ulici a krade prádlo. Není mu nemilé, že si cizí lidé vynucují jeho pozornost. V nitru mu zůstala po vzpomínkách pachuť, která mu činí vše příjemným. Rozhovor babek ho baví, poslouchá a je mu veselo a dobře.

Dojíždějí domů.

»Jak se ti vede, Karlouši?« ptá se ho s políbením žena, když vstupují do dveří.

Jak se mu vede? Dobře, dobře, proč by se mu mělo vésti jinak?

Ale náhle se rozpomíná: Ach, ano... pravda: Vždyť jest jiný než žena a jeho svět jest cizí jí a všem ostatním. Vždyť jest slepý!

A odpovídá:

»Dobře, miláčku« ... a v témž okamžiku cítí, že se mu již nevede dobře.

Obědují.

Po obědě usedá na pohovku a poslouchá, jak žena kolem něho šuká.

Žena! Milovaná, nenáviděná žena!...

Sleduje zvuk jejích pohybů vyhaslými zornicemi a divný, mučivý pocit ho přemáhá: Chtěl by, chtěl by, chtěl by prorazit temno a uvidět ji, ji krásnou, milovanou, chtěl by ... ne, nemůže.

Co dělá Jarmila? Jak na něho hledí? A jest v jejích očích ještě kousek lásky?

»Chce se ti něčeho, Karlouši?«

Jest v jejím hlase ještě kousek lásky?

»Chce se ti něčeho, Karlouši?«

Či jest tento hlas jen utkvělou roztomilou maskou ošetřovatelky nemocných?

»Ne, Jarmilko, ničeho se mi nechce.«

A stává se zlým.

Míjejí dlouhé chvíle a on se nehýbá s pohovky, slova nemluví a ona posléze ustává se svými otázkami. Usedá opodál s četbou a ticho jest rušeno jen občasným obrácením listu knihy.

Čte? Či se jen tak přetvařuje?

Hle, list se obrátil...

BUDU TI PŘEDČÍTAT!

omisař Mach si v těchto dobách několikráte vzpomněl na jistý Jarmilin výrok, který byl také příspěvkem k jeho »patrně«.

Bylo to ještě za dob komisařova plného zdraví. Ředitel měšťanské školy, starší ženatý pán a otec rodiny, chodil za slečnou pokladní z nádraží; tak se alespoň po městečku vykládalo a bylo z toho mnoho klepů. Mluvila o věci i Jarmila a řekla tehdy muži: »Ty mne nebudeš nikdy podvádět, viď?!« Odpověděl jí: »Miluji tě a proto tě nemohu podváděti. Nemohu prostě a není v tom tedy žádná zásluha. A kdybych tě snad jednou přestal míti rád a zamiloval si jinou ženu, řekl bych ti to.« Vrhla se mu kolem krku. »Ne, ne!« Jakoby se o něho bála. A za chvíli mu šeptala hlasem trochu rozechvělým: »Kdybys mne někdy ošidil, neříkej mi to! Udělej to tak chytře, abych se o tom nikdy, nikdy nedověděla. Nemohla bych žíti ani pak bez tebe a kdybych to věděla, bylo by mi těžko.«

Ejhle, ženská logika! Ovčí logika! Její logika!

A teď jí využívá proti němu!

Neboť Jarmila ho klame!

Od chvíle, kdy odmítla jeho žádost, aby se rozešli, byl na tuto možnost připraven každým okamžikem. V zásadě bylo konečně zcela přirozeno, že při neradostném životě, který má s mužem slepcem, si žena hledá radost nové lásky. A přece,

když nabyl jistoty, že jest klamán, padla na něho hrůza a objala ho celým svým objetím.

Když nabyl jistoty! Smát se mu chce! Což pro něho nějaké jistoty jest? Ne, nenabyl jistoty, nikdy jí nenabude, v tom právě byla ta hrůza. Neboť ani ta hrůza nebyla poctivou hrůzou. Ta nevěra byla prolhaná, ta hrůza byla prolhaná, ta tma byla prolhaná, vše kolem komisaře Macha lhalo.

»Byl u nás dnes někdo?« zeptal se jakoby mimochodem na procházce Anduly.

»Nebyl, milostpane.«

A za chvíli:

»Nezapomněla jste dát dnes milostpaní to psaní na poštu?«

»Ne, nic jsem nenesla na poštu; milostpaní mi nic nedávala.«

»Kde jste byly včera s paní?«

»Nádobí jsme kupovaly.«

I ta Andula byla prolhaná, ta hloupá Andula, která se zdála býti tak mělká a průhledná jako luční studánka.

Poprosil jednoho jitra Jarmilu, aby mu došla na berní úřad vyříditi jistou záležitost. Když odešla, také Andulu poslal z domu. Chtěl dnes čekati na listonoše sám.

Konečně zazněl zvonek v předsíni.

Šel otevřít. Listonoš doručil tři psaní, lístek a krajinský časopis.

Aj?!... Od koho najednou tolik dopisů? Snad již tři týdny nepřišla tak velká pošta a podivno, že přichází právě dnes, kdy ji sám přejímá! Sevřel dopisy v ruce.

»Poslyšte, pane listonoši,« řekl, »služka nám včera založila poštu. Nepamatujete náhodou, co to bylo?«

»Myslím jen korespondenční lístek včera.«

Ano, to by se tedy shodovalo. Včera přišel jen lístek od švadleny.

Listonoš odešel. Komisař položil psaní na piano a netrpělivě přecházel pokojem. Čekal.

Když se žena vrátila, řekl jí:

»Na pianě máš poštu, Jarmilko.«

Slyšel, jak trhá obálky. Čtla si. Trvalo to velmi dlouho.

»Bratr Josef píše a paní adjunktová. To je tvoje, účet od knihkupce a pak ještě pohlednice, také od paní adjunktové, byli na Hrubé Skále na výletě. Máš trpělivost poslouchat? Přečtu ti to.«

»Je tam něco zajímavého?... Nu, čti!«

Čtla plynně a bez rozpaků. Bylo to skutečně psaní od švakra Josefa o rodinných záležitostech a s pozváním na venek, pak dopis přítelkyně s několika maloměstskými novinkami a klípky a bezvýznamný pozdrav z výletu, podepsaný bývalými komisařovými kolegy a známými.

Jeho nervy se na okamžik uklidnily.

Ne, to nebyl pravý systém dopátrati se kouska

pravdy! A Jarmila byla dosti chytrá, aby vystihla z tohoto jediného případu, že má nedůvěru ke psaním, která ona přijímá a kdykoli nyní přišly dopisy, bylo první, že mu je přinesla a říkala: Od toho, od toho, od toho; máš trpělivost poslouchat?; přečtu ti je. A nebyl-li náhodou v době listonošova příchodu doma, hlásila mu příjem pošty ihned po jeho návratu a zase říkala: Máš trpělivost poslouchat?; budu ti předčítat. A říkala to s tak rafinovanou přirozeností, jako by ani netušila, že ji podezřívá. Ne, to nebyla tedy správná cesta dopátrati se kouska pravdy! Ale jak? Jak jen? A že za jeho zády se cosi děje, to věděl.

Cosi! ... »Cosi« jest hrozné slovo. Ne tak ostře mučivé blízkou nedosažitelností jako »patrně«, za to tím dusivější svou beztvárností. Ale o bolestných jemnůstkách podobných slov nemají vidoucí zdání a bylo by marno vykládati jim. A toto cosi vyplnilo teď celé jeho nitro. Bylo tam ostatně vždy, ale netušil, že může nabýti rozměrů tak ohromných. Kvasilo však v horkostech nocí a rostlo a rostlo a když stěny hrudi již nestačovaly, opíralo se o ně trvalým tlakem a hrozilo je v příštích chvílích roztrhnouti. A to bylo zase to: Ne teď, ne za hodinu, ale až v *kterýchsi* příštích chvílích! Ohavné! A nebylo lze zbaviti se ho. Míval někdy pocit — a při tom byl nucen seděti klidně na pohovce a odpovídati laskavě na Jarmiliny otázky — že by je

snad mohl vyplivnouti zároveň s hlasem svého hrdla, kdyby se teď rozkřičel; že by se mu ulehčilo, kdyby mohl někoho rdousiti a bíti mu hlavou o zemi, nebo vehnati si kulku do prsou, aby tímto otvorem mohlo »cosi« vyprouditi ven. Ale věděl, že nic z toho neudělá.

A za nocí, jež ode dní se mu lišily jen větší ještě blízkostí ženinou, přicházela Jarmila do jeho lože, hladila jej po čele, líbala jemně na vlasy a říkala: »Och, tvá Jarmilka není hloupá a ví, co se v téhle hlavičce děje. Ale nikdy se mne nezbavíš. Mrač se na mne, nepromluv jediného teplého slovíčka za celý den, ubližuj si mi v srdci a já přece každého večera přijdu, pohladím tě po vlasech a řeknu ti, že jsi můj Karlouš a že tě miluju.« Znělo to pokorně, ale znělo to i vítězně. Byla si příliš vědoma, že noc patří jí. A s prvním shovívavým pohlazením ženiných paží — což při těžkém postavení Jarmilině mohl býti přísný k jejím lžem? — cítil desateronásobně celé nevolnictví vůči ní a cítil, co životní síly a hrůzy bude stát, probojovat se. Byla krásná. Vlahou hebkost jejího těla vnímal hmatem zmnohonásobeným a tvary jejích nohou a prsou, dotek jejích vlasů jej denně naplňovaly novou bolestnou rozkoší a její vůně jej vydražďovala v bezmoc. »Jarmilo!« sténal, zuby zatínal do rtů a veškerá síla jeho života vcházela do hrotů prstů, jimiž viděl, a vždy nově viděl, úžas její krásy, do prstů, jež ho-

rečně sbíraly polibky s bradavek jejích ňader, dávaly se laskati vlasy jejího těla a chtivě v sebe ssály její vonné teplo.

Chvíle štěstí? Jedna ze zbylých radostí života? Och, nikoli! Manželské lože snad mohlo dáti vteřiny zapomenutí slepému žebrákovi z jizerského mostu, ne však bystrému komisaři Machovi. Ten znal, odkud pryští tato věčná a nikdy neukojená touha: Za neobyčejně parných červnů, kdy půda ztvrdla v kámen a žhavý vzduch se chvěje nad zemí, tvoří se v lánech zeleného obilí plochy žlutých skvrn. To schnou klasy, které ztratily živnou vláhu pod sebou a jsou odsouzeny zemříti. Klasy vědí, že propadly smrti a v tomto umírání jediná, divoká touha se jich zmocnila: vydati plod. Zoufalá vášeň plození je přepadla. Poslední síly vypialy a vyhnaly v klas, poslední život sebraly a vlily jej v zrno. Pak zemřely. A chorobný plod jejich poslední vášně zahynul s nimi, mrtvý již při narození... Komisař Mach znal zákon své vášně. Ale jest znalost zákona úlevou k smrti odsouzenému? Jen novou, větší bolestí jest i v přírodě i ve společnosti lidí. Viděl příznaky blížící se smrti.

Ano, znal, věděl a přece si bral vždy nově tuto ženu, která nepatřila jemu, která ho klamala a obelhávala, bral si ji, poněvadž musil, musil, poněvadž ji miloval, poněvadž se nedovedl oprostiti, poněvadž byl slabý, poněvadž byl podlý, poněvadž byl umí-

rající. A pak šly bezesné noci, kdy Jarmila klidně oddechovala po jeho boku a on cítil nenávist k ní a touhu zardousiti ji. A: »Zardousit?« vysmíval se sám sobě. »Teď?« … Hodiny míjely a on se ztravoval odporem k sobě samému.

A nebylo bodu, jehož by se bylo lze zachytiti, ani nikoho, kdo by jim dal spravedlnost v tomto jejich sporu a ukázal tím cestu. Neboť na koho se obrátí? »Proč?« zeptá se ho v pláči Jarmila a ostatní: »Jak vypadá to vaše »cosi«?« Lidé chtějí vše *viděti.* Jejich myšlení se řídí zcela jinými zákony. Kdo? Co? Proč? To jest jejich zraková logika. Důkazy tomu říkají.

Ne. Nikoho není. Sám je, jako jím vždy byl. Sám žalobcem, soudcem i odsouzeným.

Jaké máte důkazy, pane žalobce? — zeptal by se ho soudce, jehož ovšem nikdy nebude. Co by odpověděl? Zahryzl by se vzdorovitě do rtů a mlčel by?

»Jaké máte důkazy, pane žalobce?« zeptá se ho soudce, jehož není.

Ale ne! Ten soudce jest! Komisař Mach ho vidí ve své obrazotvornosti jasně. Vidí síň okresního soudu svého posledního působiště, bílou a starobyle klenutou. Soudce sedí za zeleně potaženým stolem se dvěma svíčkami v mosazných svícnech a tuctovým litinovým křížem mezi nimi. Jest to jeho známý, rada zemského soudu Černý, starý, mrzutý pán s šedivým plnovousem, šedivou rozcuchanou

hlavou a šedivým tlustým obočím. Vše jest na tom muži šedivé; i oči a barva obličeje a rukou. Jen soudcovský talár jest černý. Na zeleném stole leží černý baret. Pan rada se tváří nevlídně.

Přelíčení započalo soudcovou otázkou.

Podrobí se mu komisař Mach? Ano. Nemá chuti zahrýzti zuby do rtů, mlčeti a státi se z žalobce obžalovaným. Obhájí svoji věc i před šedivým soudcovským rozumem.

Ovšem, komisař ví, že tu běží jen o experiment obrazotvornosti, ale plně se v něj vžívá.

A odpovídá panu radovi:

»Často u nás v předsíni vrznou bez zvonění dveře, dojista častěji, než se v jiných bytech stává a není slyšeti hlasů, nebo jen několik letmých a nehlučných slov. Neptám-li se, neřekne se mi o tom vůbec, ptám-li se, vrátila se to služka z koupě, nebo to byl žebrák, nebo muž s reklamou, nebo podomní obchodník, nebo kominík a vím jistě, že to tito lidé nebyli.«

. »Přesvědčil jste se někdy s určitostí o tom?«

»Ne.«

»To jest všechno, co víte?«

»Není to všechno. Žena často vychází beze mne, k přítelkyni prý, nebo k švadleně a vracívá se svěží, veselá, plná životní energie, které před tím neměla.«

»Odchází proti vaší vůli?«

»Ne. Sám ji posílám, aby se šla osvěžit.«

»Zjistil jste někdy, že byla jinde, než vám udala?«

»Jak mohu? Jsem slepý, pane rado, a přítelkyně by mne obelhala stejně, jako mne obelhává žena a služka.«

»Co ještě?«

»Její názory jsou takové, že opravňují podezření.«

»To by bylo tedy něco. Jaké jsou její názory?«

»Neříkati nepříjemných věcí.«

»Jak se jeví tyto názory v praksi?«

»Schovala přede mnou dopis svého ctitele z mládí — snad jen ctitele — a zapřela, že jí při divadelní zkoušce políbil její partner ruku. A to jsem viděl... Ostatně... ostatně mne také vodívala na koncerty vojenské kapely.«

»To jest vše?«

»Totiž... Naposled vám to nestačí, pane rado?!«

»Vysvětlete mi, pane žalobce, jak jest při vaší inteligenci možno nechápati, jak směšné jest vše, co jste mi zde přednesl. To nazýváte důkazy?«

»Ne, počkejte, soudce, počkejte přece... vzpomenu si ještě na mnohé. Vystihl jste správně, že nejde v mém případě ani tak o zjištěná fakta, jako spíše o celé naše názory, o celou naši povahu. Ovšem... Mám vám vyprávěti o jisté příhodě z dob našeho zasnoubení?«

»Myslíte-li, že to má důležitost pro posouzení věci, vypravujte, prosím.«

»Tedy... nu, ano, seznámili jsme se, jak se již

na malém městě lidé seznamují. Zahradní koncerty, sokolský a mládenecký ples, výlety. A já jsem měl v úmyslu oženiti se. Našel jsem si hodnou a milou dívku z řádné rodiny. Měla také na naše poměry značné věno, ale, věřte, to mi bylo zcela lhostejno, jsem sám zámožný a nikdy jsem svých příjmů nespotřeboval. Myslím, že jsem ji měl již tehdy rád — zamilujeme si obyčejně ženu, kterou chceme udělati svojí manželkou — a řekl jsem jí to zčervenalé kdysi večer, kdy se společnost vracela z výletu a my zůstali pozadu. Požádal jsem o její ruku, byli jsme zasnoubeni. Jaké pak výklady dále? U všech snoubenců naší společnosti to jest stejné. Třeba dodati, že jako člověk, jenž má nějaké životní cíle, jsem nikterak nepřeceňoval významu manželství, ale nepodceňoval jsem ho také. Svou budoucí ženu chceme ovšem znát, pozorujeme, sledujeme; ale nenajdeme-li nic obzvláště zarážejícího, odkládáme velmi trestuhodně bližší poznání do budoucnosti a utoneme v sladkostech snoubeneckých týdnů. Zamiloval jsem se do ní. A teď poslyšte příhodu, která jest pro nás oba velmi charakteristická. Měli jsme asi měsíc před svatbami. Šli jsme po večeři s Jarmilou na procházku podél Labe. Nebyl nikterak poetický večer, jak byste se snad domníval, nehezky bylo, měsíc nesvítil, z luk byla skosena tráva a páchly mlhou. Šli jsme daleko za město a vyprávěli si. Zúmyslně jsem se vyhýbal něžnostem.

Byla příliš cudná, aby je sama vyhledávala, a příliš křehká, aby se okamžitě a celou bytostí nepodřídila náladě, kterou jsem utvořil já. Hezká slovíčka jsem si tehdy vymýšlel, pravda? Křehká! Račte dovolit ještě maličkost: Co vám budu vyprávět, zní hodně hrubě, ale ubezpečuji vás, že to ve skutečnosti nebylo tak drsné, jako ve vypravování, těžko si vysvětliti proč, vím jen, že jsem v příštích dnech nepocítil nejmenšího studu a stud že se dostavil teprve mnohem později, až ve vzpomínkách, kdy mi patrně již vymizely okolnosti, které událost provázely. V onen nepůvabný večer jsem jí tedy náhle pravil: »Jarmilko, co bys mi odpověděla, kdybych ti řekl: Jarmilo, chci tě mít!?« Myslíte, že to byl výraz nějakého okamžitého nadšení? Ne. Ta otázka mi nedala pokoje několik dní a rozhodl jsem se, že ji položím. Snad jsem chtěl Jarmilu zkoumati, snad jsem se chtěl přesvědčiti, důvěřuje-li mi plně, snad to byla hra s ohněm, snad všechno dohromady, nevím dnes již, vím jen, že nebylo nic z toho, proč obyčejně k podobným otázkám dochází. Jak by se chovala jiná dívka? Snad by nechápala otázky zúmyslně položené tak neurčitě, nebo by se alespoň tak tvářila; snad by byla rozhořčena; snad by si v studu zakryla rukama tvář; snad by se rozplakala; snad by nehezky žertovala: snad by mi roztouženě padla do náručí a šeptala s polibky svoje ano... nic z toho neučinila Jarmila.

Pohleděla na mne svýma velkýma modrýma očima a odpověděla: »Řekla bych ti: Vezmi mne!« Co bylo v těch zvětšených modrých očích a co bylo v tom hlasu, se mne ptáte? Ano, smát se mi chce. Nevím toho, nevím, pane rado! Již tenkráte jsem ničeho nevěděl. Zachvělo se mi tehdy nitro nad tou samozřejmostí, srdce se mi sevřelo a váhal jsem, mám-li jíti dále, nežli jsem již šel. A šel jsem ještě o krok. Řekl jsem jí stejně suše, jako prve: »Nuže, já chci!« Jen ještě o něco více oči rozšířila, ale neváhala ani vteřiny, rukou se mne nedotkla, tváře si nezakryla, očí nesklopila. Nešel jsem dále. »Odpusť mi,« pravil jsem, »chtěl jsem jen věděti, miluješ-li mne a věříš-li mi.« A této dívce bylo devatenáct let, byla panna a nebylo v ní jiskřičky smyslnosti. Stala se přece později mojí ženou, vím to, a smyslnost jsem v ní teprve já vznítil... Co tomu říkáte?«

»Čekám na vaše důkazy.«

»Na moje důkazy?«

»— — —«

»Což nechápete, že nevím nic, ale co horšího, že také ona neví nic? Což nerozumíte, že pro totéž nic a s touže samozřejmostí se může dát ovládnout jiným člověkem, prvním, který přijde?... Což... eh... nač čekáte, soudce?«

»Jest to již vše?«

»Ne, ne, to ještě není vše... Můj cit mi to říká.«

»... Cit?... Má-li člověk přebytek fantastických

citů, píše prý dobré verše. Ale před soudce nechodí. S lékařem nervových chorob jste se ještě neradil, pane komisaři Machu?«

Ale komisař odpovídá vášnivě:

»Což nechápete, soudce, že vám nemohu podati důkazů, jimž byste ve své stupidní moudrosti rozuměl? Nevidíte, že jsem slepý? Nechápete, že ve tmě jest možno klamati člověka v jeho přítomnosti? V mém vlastním bytě, v mé vlastní ložnici, na mém vlastním loži? Že jest možno, že se rozplývám láskou k ní, chvěji se něhou, říkám jí sladká slova, a v témž okamžiku, dva kroky ode mne, že ji kdosi líbá a tiskne ji a ona že neposlouchá mých slov a přivírá oči pod jeho polibky v rozkoši tisíckráte stupňované mou přítomností a hříchem? Což nechápete, soudce, že jsou to muka, takto žít, že nelze takto žít, že nelze, nelze?«

Komisař Mach cítí, že ulehčil svému srdci. Ulevilo se mu, že nalezl tuto formuli. Napětí nitra povoluje a vstupují mu slzy do očí. Slzy nad jeho neštěstím; jeho velkým neštěstím.

Soudce mlčí. Ano, neboť co by mohl říci?

Soudce mlčí a komisař Mach tiše slzí. Hle, jeho pýcha povolila a on slzí.

Náhle pozvedá oči k soudci.

Co to?

Soudce není dojat, soudce není přesvědčen? Soudce se na něho dívá, upřeně, zle dívá utkvělýma

očima? A co jsou to za oči? To přece nejsou soudcovy!? Ten měl šedivé oči... Komisaři Machovi probíhá nepříjemně lehtavý proud pod pokožkou lebky. Proč se na něho dívá? Nevěří mu snad?... A kde již viděl komisař Mach tyto modré, krutě krásné oči?

A soudce, nespouštěje s něho pohledu, praví pomalu a s vážnou monotoností:

»Nehrejte zde komedii, komisaři Machu, komisaři Machu, vy sobecký, požívačný člověče, vy — lháři!«

Komisař divoce vyskakuje, aby soudce chytil za prsa a udeřil jej za urážku v tvář.

Ale oči soudcovy jej zarážejí na polovině cesty. A nyní také s hrůzou poznává, čí to oči jsou. Jsou Jarmiliny. Ale není v nich měkkosti a něhy, Jarmiliny oči se rozhořely tygřím žárem, jako by byly vsazeny do dravčí hlavy.

Komisař klesá pod jejich silou zpět na židli.

A oheň očí hasne a stávají se zase jen přísnými a na něho upřenými. A soudce se zdvihá a jde pomalým krokem k němu, pomalým a obřadně důstojným. Staví se před něho a komisaři probíhá mráz lebkou a zády. Cítí, teď že bude vynesen rozsudek.

»Vzpomínáte si na všetatské nádraží, komisaři Machu?«

Podivno! Komisař jakoby náhlým vnuknutím si

vzpomíná na všetatské nádraží a událost, již má soudce na mysli.

»Ošidil jste tam chudého pikolíka o korunu osmdesát haléřů. Vy, komisaři Machu, jste slušným člověkem jen na venek...« přísné oči se vbodávají svou modrostí do bezmocného mozku komisařova a ukazovák soudcovy ruky, dlaní vzhůru obrácené, se pomalu tyčí, »... ale ve své duši jste podlec. Ro-zu-mí-te mi přece, komisaři Machu?!«

»Chcete snad říci, darebáku, že se chci zbavit Jarmily a s ní viny, které jsem se nikdy nedopustil? Chcete snad říci, že nepravdivý člověk nikdy nenajde pravdy?«

Chtěl tato slova soudci zařvati v tvář, překonati jistotou svého pohledu zlou potměšilost těchto modrých očí... ale řekl to ku podivu tiše. — — —

Ano. Tento soud skutečně byl. Ne ve snu, ale pravdivě se konal v ložnici pensionovaného komisaře Macha a v jeho duši.

Komisař Mach má hlavu přeplněnou k rozskočení a v celém těle cítí nevolnost.

Hodí sebou prudce na loži, hlavu zabořuje do podušky a tiskne křečovitě pěsti ke slepým očím.

Ještě jednou sebou hodí na druhou stranu a vyskakuje s postele.

Jde se napiti vody.

Uprostřed pokoje se zastavuje, natahuje se, rovná se v kříži a ruce rozpíná do široka.

»Prokletý život! Eh!«

Když se napil a vrací se k loži, probouzí se Jarmila.

»Karlouši... co je, Karlouši?«

»Nic,« praví podrážděně. »Spi!«

Ale když uléhá, mrzí ho zlý tón těchto slov a hledá ve tmě Jarmilinu ruku.

»Nezlob se, Jarmilko! Nemocní bývají někdy podrážděni. Nu, nezlob se!«

Jarmila se k němu naklání a klade mu ospale hlavu na prsa.

»Jak bych se na tebe mohla zlobit, miláčku? Nikdy se na tebe nebudu zlobit.«

A znova usíná.

Ale komisař neusne do rána. Soudce mu sedí v duši.

Ráno, ráno. Co je to ráno? Pod okny začnou hrčet tramvaje, Andula čímsi bouchá v kuchyni, mlékařka zaklepe, Jarmila se myje, a člověk vstává s postele do téže tmy, do níž včera uléhal, uštvanější teď, než večer.

A pak začne den. Prázdný a dutý, jako by člověk v sudě seděl.

Psí život!

»Teď je konec října, viď?« ptá se ženy.

»Ano. Osmadvacátého.«

»Tři měsíce již takhle žijeme?! Neuvěřitelno!«

Protivno je člověku před sebou samým tak bez

práce, bez myšlenky. Nic nejde, nikdo nejde a není ani koho očekávat.

»Veverčí život, Jarmilko!«

»Proč myslíš, Karlouši?«

»Víš, taková klec, co v ní veverky běhají. Běhá a běhá, až se celá upachtí a pořád je na jednom místě.«

A za takovýchto dusných dnů mívá komisař Mach divné nápady.

Číhá na listonoše, odebírá mu psaní a srovnává pak, předčítá-li mu je Jarmila všechna a plynně. Činí to přes to, že ví, jak je to zbytečné a že listonoš za korunu udělá Jarmile to, co si *ona* bude přát.

Zvoní někdo v neobvyklou hodinu a komisař mu spěchá otevřít.

»Co pak?« diví se Jarmila.

Ale on neodpovídá.

Na chodbě stojí žebrák.

»Milostpane, právě mne pustili z nemocnice, jsou tak laskav, uctivě jich prosím, mám pět dětí...«

Komisař sahá do kapsy pro almužnu, ale přistupuje při tom k žebrákovi zcela blízko, až se ho dotýká a čichá, zapáchají-li jeho šaty chudobou...

Nebo někdo zaklepe na dveře, ale než může komisař otevříti, ubíhá již ten někdo schody dolů.

»Hej! Vy!« křičí za ním.

»Co?« odpovídá se schodů neochotný hlas.

»Pojďte sem!«

Neznámý skutečně uposlechne tohoto velitelského tónu.

»Co pak jste tu dělal?«

»Co? Kouknou se do schránky! Reklamy nosím,« zní pepicky protáhle odpověď.

»Ukažte mi je!«

»A člověče?! Co chtějí?! Co pak si myslejí, že roznáším anarchistické letáky?«

Ale komisař hrábl již po ruce neznámého a nahmátl tam skutečně balík tiskopisů.

»Nu, nemějte mi za zlé!« omlouvá se.

»Kdo oni vlastně jsou, člověče, že tu po mně chramstají? Jsou od toho? To si dají pokoj! Co si o mně myslejí?«

»Nu, promiňte, opravdu jsem si nic zlého nemyslil.«

Roznašeč jde zase schody dolů.

»To mě podrž!« povídá si se zlostným smíchem.

Jednou, bylo to za podzimního jitra, zazvonil listonoš.

Otevřít šla Jarmila.

»Pepa píše,« oznamovala, když se vrátila do pokoje. »Máš trpělivost poslouchat?«

Zdálo se mu, že to řekla s nepatrným rozčilením v hlase.

»Čti, chceš-li!«

Roztrhla před ním obálku a čtla.

Byl to opravdu bezvýznamný dopis od švakra

Josefa. Všichni jsou zdrávi, Zdenička měla zpuchlé mandle, Růžena chystá Jarmile nějakou zeleninu. Co ho na tom mělo zajímati?

Ale když dopoledne odešla Jarmila z domu, zeptal se Anduly:

»Kolik přišlo dnes dopisů?«

»Milostpaní je brala. Dva myslím.«

A při obědě se pak zeptal ženy:

»Jen Pepa psal? Či přišlo ještě nějaké jiné psaní?«

»Ne. Jen to Pepovo.«

Oj!

Stalo se tedy přece jednou, že se nesmluvily a že tento zdlouhavý systém nebyl tak bezúčelný, jak se již počal domnívati!

Když osaměl v pokoji, tápal po nábytku, otvíral tiše zásuvky a dveře skříní, hledaje onen druhý dopis. Našel jej posléze v její ruční kabelce, posud otevřené. Nezaklapla jí ani, patrně, aby se zvukem neprozradila. Sevřel dopis v ruce a rozčileně jej ohmatával. Starý dopis to nebyl; včera byla ještě kabelka prázdná. Dnešní Josefův dopis to také nebyl. Švakr posílá psaní v hladkých obchodních obálkách a tahle byla drsná, vykládaná hedvábným papírem a patrně velmi elegantní... Nu, ovšem!... Vstrčil dopis do kapsy. Dnes se doví pravdy!

V tom zazněl z kuchyně otevřenými dveřmi přes předsíň Jarmilin hlas:

»Venku je dnes tak krásně! Nevzal bys mne s sebou na procházku, Karlouši?«

»Dobře, pojďme!« řekl v náhlém rozhodnutí, u něho tak neobvykle náhlém, že se ho až zalekl. Tedy dnes! Za každou cenu!

Zatím co přešla do ložnice ustrojit se a on dle šumotu rozeznával části oděvu, do nichž se obléká, snoval plán. I pro kabelku si Jarmila do jídelny došla a on čekal, zda ji otevře a projeví nepokoj. Ale zaklapla bezmyšlenkovitě zámeček a kabelku vzala.

Pomohla muži obléci se do svrchníku. Pak vyšli, zavěšeni v sebe, do ulic.

Byl příjemný podzimní den a svítilo slunce. Bylo mírné a vzácné. Šli vinohradskými ulicemi a dolů Václavským náměstím.

Komisař se snažil přemoci neklid, býti příjemným a předstírati zájem o drobné záležitosti, o nichž mu vypravovala.

Sešli náměstím a zabočili v pravo za roh. Obklopil je ruch Příkopů.

Tu se komisař po několika krocích zastavil a řekl:

»Jarmilo, prosím tě, rozbolela mne hlava, dojdi mi do lékárny pro pyramidon. Snad ti jej dají.«

»Hlava tě bolí?« zeptala se se starostlivým údivem. »Pojď, vrátíme se na Václavské do lékárny, zde o žádné nevím. A co to, Karlouši, spal jsi snad špatně?«

Ale on odpověděl:

»Jdi sama, Jarmilko, počkám zde na tebe.«

»Co tě napadá? Jak bych tě tu mohla samotného nechat? Pojď, Karlouši!« Řekla to tak jistě, jako by ani nepochybovala, že ji poslechne.

Ale on stál na svém:

»Ne. Prosím tě. Počkám.«

»Co myslíš? Ne, nenechám tě samotného,« řekla polekaně.

»Chci poslouchati sám ten ruch ulice. Přej mi trochu svobody!«

Mlčela chvíli a v jejím mlčení byl úzkostlivý údiv.

»Nerozumím ti, Karlouši, co tohle zase má být.« Její hlas se chvěl zadržovaným pláčem. »Pochop přece, ne, není to možno, uznej, vždyť je to daleko a umřela bych na cestě strachem o tebe.«

»Nebuď tak úzkostlivá. Žádám tě o to.«

»Karloušku, miláčku, nedělej mi takové věci,« a paní Jarmila se rozplakala, »tolik tě prosím.«

»Ale, jdi, jdi,« řekl shovívavě, »co pak se mi může stát? Andula mne také často nechává o samotě.«

»Jaké je to s tebou trápení, miláčku!«

»Nu, pojď, pojď,« řekl mírně, ale rozhodně a vzal ji za ruku, »doveď mne ke zdi!«

Dovedla ho k průjezdu domu a postavila u vrat.

»Karlouši...« pokoušela se ještě prositi.

»Neboj se, ani se odtud nehnu, dávám ti slovo.«

»Karlouši...«

»Pá, Jarmilko, jdi!«

»Pá, Karlouši!... Nehýbej se!... Umru strachy cestou.«

Jarmiliny kroky se spěšně vzdalují.

Komisař Mach stojí opřen o zeď.

Čeká.

Jarmiliny kroky se již smísily s hlukem Příkopů... Teď jest již asi o dům dále... Již o dva... Teď se patrně zastavuje a obrací se po něm... Jde již dále?... Asi ano!... Komisaři Machovi buší srdce.

Stojí.

Před ním tma, ale v ní víří život. Změt kroků v ní zní, hlasů, hrkot povozů a zvonění elektrické dráhy. A všechny tyto zvuky se slily v jedinou hudbu. Symfonie ulice! I jednotlivá slova lidí zaslechne a úryvky vět, jak se těsně kolem něho chodci mihnou, smích a zašumění ženských šatů — jako tóny jednotlivých nástrojů, vyniklých na okamžik ze souzvuku orchestru. Poslouchá. Slyší vlastně poprvé v životě tuto píseň. Jest příjemná svou zdravou životností a její veselé tempo jej uklidňuje. Bim, bam, zazněl triangl elektrické.

Ale ne! Není kdy oddávati se! Jest třeba jednati!

Nyní již asi Jarmila zabočila za roh.

Tož — teď!

Do symfonie ulice vpadlo jeho srdce. Divoce se rozvířilo.

Učinil s roztaženýma rukama dva kroky v před do prostřed víru, jenž náhle divoce kolem něho zabouřil. Kdosi o něho letmo zavadil.

Teď — kmitlo mu duší — měl by zakňourati: »Slepota jest žalář nejhorší, dobrodinečkové moji, smilujte se!«

Ale nabral dechu a pohybuje nejistě prsty polorozpiatých rukou, pravil:

»Pánové, jsem slepý, snažně vás prosím . . .«

Vír kolem něho se zastavil a hluk kroků ve tmě rázem utichl. Jen elektrická zvonila a její ostrý zvuk se vrážel do nastalého ticha. Lidé asi na komisaře hleděli a divili se. Nemohli předpokládati, že elegantně ustrojený muž na nich bude žebrati.

Náhle zazněl před jeho tváří laskavý hlas:

»Čeho si přejete, pane? Mám vás snad někam dovésti?«

»Jsem pensionovaný okresní komisař Mach,« řekl a natáhl ruku, tápaje ve tmě po ruce laskavého mluvčího. Ta ruka se náhle octla v jeho.

»Těší mne. Jsem gymnasista Král. Sextán.«

»Děkuji vám, pane studente.« Hlas komisařův s vědomím, že má před sebou chlapce, nabyl pevnosti. »Mám k vám snažnou prosbu . . . Bohové odmění ty, kdož prokáží službu slepému Oidipovi, byť ne králi,« zažertoval si dokonce.

»Prosím. Račte jen říci!«

»Došlo psaní a velmi rád bych znal jeho obsah. Nemám, kdo by mi je přečetl. Prosím vás, pane studente, abyste tak učinil.«

»Ano, rád.«

Hudba ulice se kolem nich opět rozvířila a plynula dále svým tokem.

»Snad bychom mohli zajíti do průjezdu, není-li vám obtížno,« pravil komisař.

»Prosím. Račte mi podati ruku!«

Komisař tak učinil a chlapec jej zavedl do chladného průjezdového zápachu a na šamotové dlaždičky s ohlasem kroků.

Komisař vyňal z kapsy psaní a podal je studentovi.

»To jest ten dopis,« řekl.

Cítil, jak mu je ruka odebrala a slyšel, jak jest vyjímán list z obálky. Pak nastalo ticho. Dlouhé, jak se komisaři zdálo, a rozčilující. Chtěl je již přerušiti zdůrazněním své prosby, tu se však ozval rozpačitý, ale stejně mírný hlas:

»Ale ... to psaní není adresováno vám, pane komisaři ...«

»Nevadí, nevadí. Prosím vás, pane, záleží mi na tom velice,« vyrazil ze sebe stěží přemáhaje vzrušení.

A zase přestávka. Dlouhá a trapná.

»Ano ... Konečně vám je snad mohu přečísti. Zdá

se to být nějaké rodinné psaní,« řekl student a čtl pak polohlasitě: »Drahá Jarmilko, u nás není nic nového, co by tě mohlo zajímati. Všichni jsme chvála bohu, zdrávi, já, žena i děti, jen Zdenička měla minulý týden trochu zpuchlé mandle, ale přešlo to zcela lehce...«

Ne! To tedy není dopis, který hledal! To jest psaní švakra Josefa, které dnes ráno došlo a které mu Jarmila předčítala. Měl v úmyslu studentovi list vzíti a poděkovati mu za laskavost. Ale rozhodl se jinak. Snad se z dopisu přece něčeho doví, snad, snad mu jej Jarmila nečtla celý a zatajila něco.

Sympatický hlas četl o dětech, ženě, ženině matce, starostech s vedením továrny — vesměs známé věci.

»Drahá Jarmilko, všichni cítíme...«

Náhle se student zarazil.

Nu...?...

Ticho. Jen proud ulice sem z venčí hlučněji zazněl.

Proč nečte?... Co je? Co je?

»Já nevím, pane,« ozval se nesměle hlas... »skutečně nevím, mám-li právo čísti dále...«

»Proč myslíte, pane studente?«

»... Bojím se, že vám to bude nepříjemné...«

»Ne. Určitě ne. Velice vás prosím. Ubezpečuji vás, že kdybych já viděl a slepec mne o podobnou službu požádal, vyhověl bych mu. Řekl jste ostatně, že

tam stojí něco mně nepříjemného. Snad mi to nebude chtít nikdo přečísti — a skutečně nemám kolem sebe jediného objektivního člověka — a snad se pak budu domýšlet, že jest v dopise něco ještě mnohem horšího, než tam ve skutečnosti stojí.«

»Ano... neměl jsem vám toho říkati,« odpověděl hlas smutně.

»Snažně vás prosím.«

»*Drahá Jarmilko,*« pokračoval konečně nejistým hlasem student, »*všichni cítíme s Tebou Tvoje hrozné neštěstí, stále o tom mluvíme a všichni Tě nekonečně litujeme.*«

Komisař zbystřil sluch. Ne, tohohle mu nečtla!

»*Růžena nad Tebou často pláče a také její matka píše moc smutné dopisy. Vždyť všichni víme, jaký býval Karel divný již dokud byl zdráv a jaké s ním máš asi soužení teď, když je slepý a Ty k němu na věky uvázána. Nezlob se, drahá sestro, že se dotýkám opět této věci, také Ti slibuju, tentokráte již určitě, že Ti již nikdy nebudu psáti podškrtaných dopisů, ale Karel se k nám choval vždy cize a byl nám cizí, kdežto Tebe milujeme a Tvoje blaho nám leží na srdci. Tu pokládám za svoji povinnost říci Ti něco. Nedomnívej se, že nemáš jiného domova, než svůj vinohradský. Také můj dům jest Tvým domovem. Tvých 80.000 K (máš-li je ještě) není sice žádným jměním, ale ke skromnému venkov-*

skému životu stačí i menší renta a Ty znáš naše majetkové poměry a víš, že bychom oba byli šťastni, kdybychom pro Tebe něco mohli učiniti. Vila jest velká, přenechali bychom Ti celý přízemek, neobtěžovali bychom Tě a v ničem neomezovali Tvoji svobodu. Stane-li se tedy u vás cokoli, rozuměj mi, drahá sestro, cokoli, ať z Tvé, či z jeho strany, nezapomeň, že můj dům jest Tvým domem a že vše, co mám, jest také Tvým. To vše Ti píšu z návodu Růženina a po úradě s její matkou, ne snad, že by se mně nedostávalo pochopení pro Tvuj osud, ale víš, jak jsme my muži v podobných delikátních věcech málo chápaví a neohrabaní. A Růžena Ti vzkazuje, že musíš ještě letos k nám, *ať* s mužem, *či bez něho (mohla bys mu na tu dobu vzíti opatrovníka), aby ses trochu zotavila. Máš toho, má drahá, ubohá sestro, jistě zapotřebí.* Máme tu překrásný podzim, ani si nedovedeš představiti, jak krásný, Růža i děti dělají časté výlety pěšky i autem a já s nimi, pokud mi to můj čas dovoluje a věru nezávidíme vám Pražákům vašich velkoměstských zábav. *Věř, Jarmilko, zvykla by sis tu a líbilo by se Ti zde.* Růžena jest obrovsky pyšna na letošní sklizeň své zahrady a chystá Ti nějaké zavařeniny a zeleninu. Tak si pro to přijeď! Kdy pojedu do Prahy, nevím, ale rozumí se, že Vás ve Vašem novém stánku navštívím. *Kdybys cokoli potřebovala, piš!* Růža, děti i já Tě mnohokráte lí-

báme a pozdravujeme. Pozdravuj od nás všech srdečně Karla. Tvůj upřímný Josef.«

Student se odmlčel.

»Hm,« řekl sotva slyšitelně komisař a cosi mu zacukalo v koutku rtů.

Chvilka ticha byla.

»Nevím, opravdu, měl-li jsem vám to čísti. Jistě jsem vás zarmoutil, pane,« pravil posléze student.

»Ach, nikoli,« odpověděl komisař a nutil se do úsměvu. »To přece není tak zlé. Jest to dopis mé ženě. Její příbuzní o ni mají starosti. Plně to chápu a nezazlívám jim. Děkuji vám, že jste mi vyhověl. Jsme přece inteligentní lidé a před rozumným člověkem netřeba ničeho skrývati, viďte, mladý příteli? Pravda, pravda a nic, než pravda. Alétheja! Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti! — jak to řekl Mistr Jan Hus. I slepý miluje pravdu a hledá ji, drží a brání, i on má na ni právo. Jest tomu tak, pane studente?«

»Ano, pane komisaři!« zaznělo jinošsky pevně.

Jak podlé! Takhle ho klamou! Čtla mu ten dopis ihned jak došel, roztrhla před ním obálku a čtla jej bez přípravy, aniž se jedinkráte zarazila, aniž pozoroval mezery. A musila přeskakovati a překrucovati celé věty a neprozradila se ani slabikou. Prodán! Prodán bez milosrdenství a bezbranný!

»Máte pravdu, pane komisaři,« řekl týž mladicky

nadšený hlas, »inteligentu se smí a musí říci pravda! Snad vás bude i to zajímati: Některé věty i jednotlivá slova dopisu jsou podtrhána, zřejmě ta, která vám mají býti zatajena. Od místa, odkud jsem se zdráhal čísti, až k slovům ‚A Růžena Ti vzkazuje' jest podškrtáno vše a hned další věta tak, že čteno jen nepodtrhané, zní: ‚musíš ještě letos k nám s mužem'. V dalším jsou pak ještě dvě věty podtrženy.«

Ahahahahá! projelo mu mozkem, jako jakási spirála z nekonečně tenkého a do běla rozžhaveného drátu, jehož hrot se mu zabodl do temene hlavy. Ahahahahá! Tak-hle oni ho klamou! Tak-hle oni ho pro-dá-va-jí!

Chtěl se čehosi uchopiti, aby nezakolísal. »Ale ne! Klid!« křičel na sebe. »Klid, komisaři Machu! Mladý student před tebou stojí!«

Vzpřímil se a usmál.

»I to chápu,« řekl pevně. »Děkuji vám, mladý příteli! Ano! Tak mluví muž s mužem, člověk s člověkem; tak! Děkuji vám srdečně. Snad se naskytne příležitost, že i já vám budu moci býti jednou užitečným. Způsobíte mi radost, navštívíte-li mne při příležitosti.«

V tom zazvučely průjezdem prudké kroky, kdosi uchopil komisaře Macha za rameno, padl mu do náručí a v komisařovu tvář zazněl úpěnlivý pláč.

»Karlouši... co mi to děláš?«

»No, nic, nic...« Komisař se snažil ženu od sebe odsunouti.

»Když jsem tě od rohu neviděla, tolik jsem běžela...«

»No...«

Ale Jarmila stiskla jeho hlavu v dlaních a jala se ji v slzách prudce líbati.

»Karlouši, Karlouši... Již jsem myslila, že jsem tě ztratila... že se ti něco stalo... můj bože, že tě odvezla ochranná stanice... Karlouši...«

»Nu, nic, nic, Jarmilo,« a komisař odsunoval od sebe ženu vší silou. »Poodešel jsem jen do průjezdu, setkal jsem se s milým člověkem... To jest student pan Král, to jest moje žena.«

»Ruku líbám, milostivá paní,« zazněl z povzdálečí poněkud zaražený pozdrav.

»Těší mne, pane Králi,« řekla Jarmila a komisař slyšel, jak otvírá zámeček kabelky a vyjímá z ní šátek. Utírala si patrně oči. Nepohřeší dopisu?... Ne. »To jste mne polekali. Nu, jen když to dobře dopadlo. Navštivte nás jednou, pane studente!«

»Děkuji uctivě, milostivá paní.« A za malou chvíli řekl týž stydlivý hlas: »Ruku líbám. Poroučím se vám zdvořile, pane komisaři.«

»Buďte zdráv, na shledanou, mladý příteli. Nezapomeňte! Bydlím na Vinohradech, Korunní třída 54, druhé poschodí.«

Komisař natáhl do tmy pravici a student se jí nesměle dotkl.

»Poklona.«

»Budu se na vás těšiti,« řekla ještě Jarmila.

Studentovy kroky zazněly průjezdem a smísily se venku s hlukem ulice.

A zase ho žena objala.

»Karlouši...« řekla vyčítavě.

»Pojedeme domů. Prosím tě, zavolej drožku!«

Odešla beze slova. Tón jeho hlasu byl patrně takový, že jí nedovolil dokončiti věty.

Když vstupovali do vozu, zeptala se:

»Je ti špatně, Karlouši?«

»Není to zlé.«

»Pyramidon vezmeš až doma?«

»Ano.«

Pak, když drožka drkotala vzhůru Václavským náměstím, učinila ještě jeden pokus:

»Kdo byl ten mladý člověk?«

»Nevím. Dali jsme se do řeči na ulici,« řekl ledově.

Cestou již nepromluvil slova.

Ani doma nepromluvil. Přecházel pokojem a posedával na pohovce.

Před soumrakem odešel s Andulou na Petřín. Stulil se do koutka lavičky, zahalil se do pláště a zamračeně myslil. Myslil.

*

Student Král na sebe nedal dlouho čekati.

Příhoda s dopisem se stala ve čtvrtek a příští neděli, když Jarmila hned dopoledne odešla k přítelkyni (ovšem, k — přítelkyni!), zazněl k jedenácté hodině v předsíni zvonek. Andula se s kýmsi u dveří dohovořovala.

Přišla do jídelny.

»Milostpane, nějaký mladý pán se po nich ptá, říkal, že prý ho pozvali.«

Komisař si ihned vzpomněl.

»Ano. Že prosím.«

»Milostpán jich dává prosit. Jdou dál, mladý pane!« slyšel z předsíně otevřenými dveřmi Andulin hlas a studentovo: »Děkuji, slečno!«

Nesmělé zaklepání na otevřené již dveře, nesmělé kroky a nesmělejší pozdrav:

»Poklona, vašnosti.«

Komisař jde hosti vstříc.

»Pan Král, pravda?«

»Ano, vašnosti.«

»Vítám vás, mladý příteli! Sedněte!«

Komisař podává studentovi ruku, usazuje ho a sedá proti němu.

»Jsem rád, že jste přišel... Andulo,« volá do kuchyně, »přineste skleničku vína a nějaký zákusek!... Kouříte?« Hostitel vyjímá pouzdro s doutníky a cigaretami. »Prosím, berte!... Andulo, sirky!«

»Děkuji uctivě, já mám, prosím.«

Andula přinesla popelničku a sirky, z kredence láhev vína a čísky. Nalila.

»Hned něco přinesu,« řekla a odešla.

Bylo chvíli ticho. Komisař se laskavě usmíval směrem, kde tušil studenta.

»Tož, čím vám mohu posloužiti, mladý příteli?«

Nastalo mlčení. Příliš dlouhé, aby během něho komisař Mach nepochopil, oč asi může běžeti. Byl rád, že ke své otázce nepřipojil: »Či jste mne opravdu přišel jen navštívit?« A komisaři Machovi se pojednou zdálo, že sedí za knihami a rozpracovanými akty svého úředního stolu, že slyší šumot písařských per, že jen v zamyšlení zavřel na okamžik oči a před ním že stojí chalupník, mačká a kroutí klobouk v ruce a začne co nevidět: »Slavný úřade!«

A skutečně se za chvíli ozval ten dobře známý, ponížený, trochu šibalský tón:

»Vašnosti, byl jste ke mně ve čtvrtek tak velice laskav a tu jsem si myslil, že snad bych se přece jen směl odvážiti...«

»Jen bez ostychu, mladý příteli,« řekl komisař hlasem, který povzbuzoval.

»Moje finanční prostředky na studie jsou velmi skromné. Můj otec jest konduktor Františkovy dráhy a bydlím zde v Nuslích u jednoho jeho přítele. Myslil jsem si, že račte mít jistě mnoho známostí

v Praze mezi bohatými rodinami a tak jsem vás chtěl uctivě prosit, vašnosti, kdybyste se ráčil přimluvit, abych dostal nějaké kondice. Studuji s vyznamenáním.«

Komisař se zamyslil.

»Nemám v Praze známých,« řekl po chvíli, »ale napadá mne jiná myšlenka, která vám snad také nebude nesympatická... Co teď čtete z latiny?«

»Salusta, prosím.«

»Pravda! To je přece krásná četba! Hleďte,« usmál se, »snad bych se dokonce ještě rozpomenul na úvod Katiliny!« A komisař říkal latinsky: »‚Všem lidem, kteří se snaží zachovati si prvenství mezi ostatními tvory, sluší všemi silami pracovati k tomu, aby životem neprošli mlčky, jako hovada, jež příroda stvořila k zemi ohnutá a žaludku poslouchající'... Jest to tak dobře?«

»Ó, ano, prosím.«

»Jak hezky řečeno: ‚Aby životem neprošli mlčky'! Nechtěl byste se mnou v prázdných chvílích čítati Salusta?«

»Ó, prosím, vašnosti.«

»Až dojdete k Tacitovi, můžeme spolu čísti Tacita. Mám rád tohoto zamračeného aristokrata, ovšem, znám ho většinou jen z překladů a do latiny mne budete nucen teprve vpravovat, mnoho jsem již zapomněl.«

»Prosím.«

Komisař při vzpomínce na svá gymnasijní léta se usmíval.

»Ovidia jste ovšem také čtli?!«

»Ano.«

»Trochu měkký pán — pravda? — ale krásný verš má. Některé hexametry člověku ani po dvaceti letech nevymizí z hlavy... Nu, ovšem!... Immedicabile corpus ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.«

Z komisařovy tváře úsměv náhle zmizel.

Pak řekl:

»Německy neumíte?«

»Ano. Tatínek byl dříve v Opavě a chodil jsem tři třídy obecné do německé školy.«

»Nu, hleďte! V němčině teď vychází tolik zajímavých přírodovědeckých věcí, přečteme si něco. Kolik vám platí za hodinu?«

»Ó, to není stejné, prosím.«

»Nu, nebojte se, neošidím vás.«

Přišla Andula se zákusky a cinkala talířky a příbory.

»Dolejte panu Královi a mně dejte také ještě skleničku!«

»Jé, ten pán ještě ani nepil!« divila se Andula. »Mám jim něco rozkrájet, milostpane? Je tu šunka, sardinky a máslo.«

»Ano, připravte mi kousek. Ale dříve posložte panu Královi!... A vy pijte a pojezte, pane Králi,

a nedejte se pobízet. Vidíte, že jest to u mne těžké, když ani nevím, chutná-li vám.«

Andula mazala slepému housku a krájela mu jídlo na talíř.

»Dobře tedy, budeme čísti klasiky,« pravil komisař a opakoval si jako pro sebe: »'Nezhojitelně chorý úd mečem odťat býti má, aby se část zdravá nenakazila' ... Ense recidendum 'st. Skanduje se to tak?« Zase mu přejel mírný úsměv tváří.

»Ano, prosím.«

Když Andula odešla a oni pojedli, řekl studentovi:

»Ve čtvrtek jste byl svědkem jakési manželské scény. Ale ty věci nejsou ve skutečnosti tak zlé, jak se třetímu jeví. Sám to jednou poznáte. Nu, ale nechme toho! Povězte mi raději ještě něco o sobě! ... Pijete? Vezměte si ještě něčeho! Paní, bohužel, není doma a já vám posloužiti nemohu. Tož sám, prosím! ... Studujete od začátku v Praze?«

OLOVĚNÝ MRAK

Od příhody s dopisem švakra Josefa byl komisař Mach pevně rozhodnut s Jarmilou se rozejíti.

Za každou cenu! I za cenu lidských životů!

Jest pravda, neměl toužebnějšího přání, než aby zůstali ušetřeni tohoto krajního zla a kdykoli přemýšlel o jeho možnosti, vždy se mu srdce zachvívalo, věřil také, až tam že věci nedojdou; ale přece, když se sám sebe na to tázal, nemohl, než odpověděti si: Ano, i za cenu lidských životů! Neboť takto žíti bylo prostě nemožno! Otázka, kde jest vina, je vedlejší prozatím a pevnou jedině skutečnost, že tohle jest peklo, v němž by bez slitování zahynuli oba. Dá svobodu sobě i jí a není-li člověkem svobody ona, dá ji sobě. Měl nejpoctivější vůli vyvésti ze lži tohoto spolužití oba, nechce-li Jarmila, není to jeho vina a jeho svědomí jest čisto. Ví ostatně, doufá, že ani ona nezahyne, neboť i ona si našla a sleduje nitky, jež ji upoutají k životu i mimo jejich manželství, ale ukážou-li se nitky slabými ve chvíli, kdy se Jarmile bude uchopiti pouze jich, selžou-li a strhají se... pak... ne, jest zde bezmocen a nezbude, než zaplakati nad jejím údělem a pokrčiti rameny, neboť její osud nezávisí již na něm. Lépe ze dvou umírajících zachrániti jednoho, dokud čas, než dáti bídně zemříti oběma.

Kdy učiní rozhodný krok? Dnes, zítra? To byl jeden ze slabých bodu jeho úvah. Nevěděl toho a

odpovídal si takto: Není dosti primitivním člověkem, aby se jednoho krásného dne rozzuřil, rozbil nábytek, spral ženu a vyhnal ji ze stavení, a pak tu bezradný stál s otázkou ve vyjeveném obličeji: A co teď? Snad bude lze rozvázati uzel v poměrném klidu a vyvarovati se příliš prudkých otřesů a příliš velkých bolestí. K tomu všemu jest potřebí času, který dá i Jarmile ne-li pochopiti, tož alespoň vytušiti nemožnost tohoto života a nutnost nového; který jí umožní připraviti se a snésti tak snáze konečný náraz, jenž asi bude nevyhnutelný. A komisař jest ochoten protrpěti ještě tuto nutnou lhůtu, nebude-li nad jeho síly dlouhá, neboť chce míti uklidňující vědomí, že vykonal vše, co se vykonati dalo. Také jasno chce míti na budoucí svou cestu. I k tomu jest potřebí času. Proto čeká. Neváhá, nedoufá, jen čeká.

Snad něco v životě ještě vykoná! Chtěl kdysi více, než nač jeho síly stačí dnes, chtěl mnoho, ale šel pevně a jistě a vytčená část dráhy v stanovený čas uražená mu dokazovala, že jeho cesta byla správná, krok dobrý, mapy bezvadné a že určitě dojde cíle. S čedičovou střepinkou ovšem nepočítal, jako s ní nemůže nikdo počítati. Tam, kam zamýšlel, již nedospěje! Tož velkou čáru přes minulost a někam jinam! Neposadí se tu ve svých šestatřiceti letech uprostřed silnice, protivný sobě a na překážku všem, nepočká, až ho zalkne prach

a rozjezdí cizí povozy. Půjde někam. Sejde na jinou cestu, pohodlnější, zvolní třeba krok, vezme do ruky mapy s vypichovanými značkami, v nichž i slepci dovedou čísti, ale půjde! Na prvním kroku dráhy stojí však Jarmila v cestě! Musí pryč Jarmila!

Plán ve velkých obrysech má již hotov. Vrátí ženě věno a přidá jí část svého jmění, přijme-li. (Zde snad bylo možno počítati s přímluvou Josefovy vypočítavosti.) Pak koupí stateček v českém Středohoří, blíže svého rodiště, vezme si správce a bude hospodařit. Ano: Nové Dvory koupí. Nové Dvory, statek svého staršího bratrance Jana, churavého a nespokojeného starého mládence, který jen proto ještě svého majetku neprodal, že na něj nemůže nalézti kupce. Komisař Mach zná velmi dobře tuto usedlost, půl panský zámeček, půl selský statek, vévodící svými bílými zdmi a břidlicovou střechou vesnici došky krytých baráků, dědince uprostřed lánů a polí, širých lánů a polí, až daleko na obzor k černému pruhu knížecích lesů. Ztrávil tam kdysi téměř rok života. Bylo to za jeho právnických studií, kdy po jakémsi březnovém bronchiálním kataru postrašil lékař maminku možností vážné plicní choroby a kdy bylo usneseno poslati Karla ven na čerstvý vzduch. Od jara do pozdní zimy zůstal na Nových Dvorech a vzpomínky na tyto měsíce patří k nejkrásnějším jeho života.

S archy římského práva po kapsách se potuloval po kvetoucích mezičkách a panskými lesy, hospodařil s Janem, pomáhal mu při polních pracích, učil se vnikati do života přírody a lidí a při tom brunátněl v tváři a sílil v ramenou. Klid a mír. Ale ne líný a rozkošnický, nýbrž plný plodné práce a rozkošný. Práce selská jest nehonosná, prostá a pokorná — tak nějak to praví Chelčický. Možno si ji hluboce zamilovati a nalézti v ní štěstí. Půjde k ní.. Ano, Nové Dvory jsou jeho budoucím působištěm! A kdo jest správcem? Student Král? V představách ano, v budoucnosti snad. Král jest hodný a inteligentní chlapec. Jen chudoba mu vtiskla jakousi neupřímnou poníženost, ale ta se dá stykem se spravedlivými a sebevědomými lidmi časem odstraniti. Možná, že poradí hochovi, aby vystoupil z gymnasia, že ho dá do hospodářské školy a vezme pak k sobě na dvorec; snad pro něho v životě i něco udělá a student bude jednou rád neobvyklému shledání v průjezdě na Příkopech, když již náhoda to jest, jež určuje vnější osudy lidí. To ovšem ještě záleží od budoucnosti, komisař Mach nevěřívá lidem hned na první setkání, prohlížívá si je důkladně a se všech stránek a Král si bude nucen jeho důvěry dlouhým stykem teprve zasloužiti.

Jest podivné, že komisaři Machovi, který při všem napínání mysli není s to, aby rozpoznal byť i jen nejmatnější obrysy příštích dnů, jest obraz

této vzdálené budoucnosti tak zcela zřejmý a jasný. Vzpomínky jsou právě příliš živé a přenášejí se do budoucnosti se všemi podrobnostmi. Cítí dokonce i zápach Nových Dvorů, tu zvláštní směsici vůně sena, chlévů, mléka a medu a soustředí-li myšlenky a chce-li, čichá nejen charakteristickou vůni Dvora, ale všechny pachy venkovského jara, léta, podzimu i zimy. Cítí chladné výpary otevírající se země po roztátém sněhu; dech květnových luk; horký zápach zralých klasů a svědivý prach mláceného obilí; uspávající vůně jablek složených do hromad v podkroví. A slyší táhlé bučení krav a chřestění jejich řetězů v chlévech, bzukot včel před úly, jasné zvonění naklepávaných kos za časných jiter a řezný šumot obilí, kladoucího se v řádky pod rozmachy sekáčů. Cítí hebkost koňské srsti pod rukou a v dlani studeně vlhký dotek nozder telátka odstavčete a drsný jeho jazyk. Ano, myslí s velkou láskou na Nové Dvory! Proč? Není to jen příjemná vzpomínka na minulost; není to jenom okamžité vdechnutí svěžího vzduchu, zavanuvšího otevřeným oknem do uspávajícího dusna manželských pokojů; jest to více: spása jeho budoucího života. Ano, půjde k přírodě a lidem! Ti mu snad ukáží pravou cestu k sobě samému. Příroda jest tvrdá, ale spravedlivá; a lidem snad ještě něco bude moci dát. Nic nechce zadarmo. Krajina kolem Nových Dvorů jest zanedbaná, selské hospodářství o sto let pozadu, žebráci chalup-

níci ve věčných sporech s žebráky baráčníky a obojí otročící dvoru, lid lhostejný a odevzdaný vůli boží. A přece jen ruky jest tam potřebí a člověka dobré vůle. Představuje si, jak sedí uprostřed vesnických sousedů v hospůdce s přiboudlým zápachem, kde jen jednou za týden pivo čepují, jak v dobrotě i zlosti do nich vtlouká pochopení po sdružování a spolupráci, jak s nimi zakládá nákupní, mlékařská i včelařská družstva, poučuje je o pramenech nákupu a tržištích, o pojišťování, radí jim ve styku s úřady, vede je, chrání je před drahou lácí a podvodnými agenty, nutí je býti pořádnými, rozumnými a zámožnými. Představuje si, jak podepřen o Královo rámě prochází dvorem, polnostmi i vsí, zastavuje se s lidmi, dává si vykládat a zajímá se a všecko a všechny. Radí, poučuje, rozkazuje. Jeho práce jest užitečná a radostná; on obdivován, podezříván a pomlouván — vše, jako kdysi bývalo. Půjde to, musí to jít!

Jest červen. A on, sedlák Mach, jde za časného rána s Králem travnatou polní cestou mezi lány dozrávajícího žita. Kročeje stírají ještě chladivou rosu, ale jitřní slunce se již rozehřívá. Obilí tiše, tichounce šumí a nad polem zpívá skřivan. A tu se ptá: »Netvoří se v obilí žluté skvrny usychajících klasů?« »Ne, hospodáři. Jest dosti živné vláhy.«

Nejsou to fantasie. Nikdy nebyl fantastou komisař Mach. Ani v dětských snech si nevymýšlel, že bude

císařem, nebo čarodějníkem, nýbrž nejvýše objevitelem severní točny, ale i to až tehdy, kdy se již domýšlel znáti, jak k ní dojíti. To, co si nyní kreslí, jest sice jen široký plán a jsou mu dobře známy všechny obtíže jeho provedení, ale jest to pevný cíl a možno za ním jíti. Jasně vše vidí komisař Mach. A vidí-li jasně, jest vesel a pln odvahy. Vše, co lze ohmatat, možno i svládnout, ať po dobrém, či po zlém. Jen s mátohami se ne bít, do nichž sekaje, vždy jen sám sebe člověk tne! Pujde za svým cílem! A doufá, že má dosti síly dojíti.

Má ji? ...

Oj! ... Pozor, komisaři Machu! ... Jasný cíl jest. Dobrá! Snad cíl, jehož i slepec může dosíci. Dobrá! Ale jest stejně jasno, co třeba učiniti zítra a pozítří? ... Oj!? ... A bez zítřka a pozítřku není ani dne třetího a není dne stého. A zítřek znamená první krok na cestě k cíli ...

Ne, ne! Jen čas! Neváhám, jen čekám — říká si, ale neví již ani tolik, zda se obelhává, čili nic; jen náhle rozedmuté »cosi« v jeho hrudi mu dává tušiti, že spíše ano, než ne.

Nemysliti na zítřek se snaží komisař. To jest zlé. Ale snaží se nemysliti.

A žije na venek starým životem.

Chodí k němu student Král.

Komisař předplatil noviny a hospodářské časo-

pisy a student mu z nich denně předčítá. Zcela hezky, jest chytrý a vystihl, co komisaře zajímá. Čtou také populární knihy o zemědělství a probírají se v přírodovědeckých revuích. Salusta a latiny prozatím nechali. Chodí spolu na dlouhé procházky, vypravují si a debatují, zastavují se u návěštních sloupů, aby se dověděli, kde jsou jaké schůze či přednášky (hudbu teď komisař Mach nechce) a před knihkupeckými výklady, aby pátrali po odborných knihách a brožurách, jež by je mohly zajímati. A komisař jest často nucen usmáti se horlivosti studentově v pídění se po statích o dobytčích nemocech, chemických rozborech pícnin a pojednáních o organisaci selských družstev.

»Děláme to trochu bláznivě, milý příteli. Systém si musíme najít! Ale fiat! Poučme se nejprve trochu o rozsahu látky!«

Student Král odřekl všechny kondice, které měl a věnuje celý svůj volný čas komisaři. Studují dokonce přednáškový plán techniky a srovnávají jej s rozvrhem hodin sextánových, hledajíce, zda by nebylo možno navštěvovati společně některé hospodářské přednášky na vysoké škole. Student se zdá býti spokojen novým úřadem, tím spíše, že jest nyní i hmotně zabezpečen. Také komisař jest spokojen. Znamená mu přece tento chlapec mostek s vnějším světem a budoucností. Společnost Jarmilina jest jen bolestným dotekem rány minulosti,

Andulina jen ještě posupnějším stažením se do skořepiny vlastního nitra.

Ani doma není změn. Alespoň vnějších ne. K ženě se chová komisař Mach zcela hezky, dokonce mileji, než v minulých dnech. Nešpehuje, nepodezřívá, netrápí. Snad chladněji se chová, ale mileji. Úmyslu v jeho chladu není, ale Jarmila jej pozoruje a cítí. Přicházívá večer, objímá ho a ptává se smutným hlasem.

Nikoli, zcela ničeho mu neschází — odpovídá jí.

Nepoví jí ani, proč se nyní tolik zabývá hospodářskými věcmi?

Něčím se člověk musí zabývati. Není přece možno zarýti se tak naprosto do vlastního já a ohluchnouti vůči všemu, co se děje ve světě, v němž člověk po šestatřicet let žil. Zájem o hospodářské otázky jest prozatím jen nápad a řekne jí, kdyby snad měl nabýti určitých tvarů.

Nepravda jest to vše. Ale co jí má říci? Snad: Opustím tě, stanu se sedlákem a to proto, poněvadž ti psal tvůj bratr podtrhané psaní?

Jaký nesmysl!

Komisař se nyní zdržuje mnoho mimo dům. Vycházívá s Andulou dopoledne, vycházívá i po polední a stává se před svátky nebo dny, na něž se Král nepotřebuje do školy mnoho připravovati, že na něho komisař po odpolední procházce počká hned u gymnasia, odesílá Andulu domů a sám se vrací až pozdě

v noci, po nějaké přednášce, kterou se studentem navštívili.

Jest již prosinec a dny mrazivé.

Jednoho večera, krátce před vánočními svátky, si šli poslechnout do »Měšťanské Besedy« jakousi národohospodářskou přednášku. Ale večer nesplnil, co si od něho slibovali, řečník počítal s obecenstvem příliš nepoučeným a nepověděl nic, čeho by komisař již dávno neznal ze své četby i prakse. Odešli proto ještě před koncem.

Venku byl ostrý mráz a padal drobounký sníh, že jej bylo sotva lze ucítiti na hřbetě nastavené ruky. Večer byl svěží a komisaři byla nepříjemnou myšlenka jíti teď domů.

»Poslyšte, mladý příteli,« pravil, »za mých studentských let tady kdesi na blízku, v Opatovické, nebo Černé, nebo tam někde, stávala malá krčmička, kde jsme někdy sedávali. »U zlatého soudku« se to jmenovalo, myslím, a chodilo se tam po několika stupních do suterénu. Podívejme se tam! Chtělo by se mi obnoviti staré studentské vzpomínky. Či jste měl nějaký jiný plán pro dnešek?«

»Ne, prosím.«

»Snad to najdeme.«

»Ó, ano!«

Nebylo to poprvé, co zacházeli do zapadlé hospůdky mezi neznámé hlasy a neznámé vůně posedět

v klidu a popovídat. Komisaři Machovi to bylo čímsi novým a příjemným.

Prokřižovali několik ulic, zeptali se několika chodců a starou krčmičku skutečně našli. Student svedl komisaře po schůdcích a skleněnými dveřmi do hospodského vzduchu.

Uvítal je pozdrav sklepnice.

Usadili se u kulatého stolku, proti sobě a děvče jim přineslo pivo.

Bylo tu ticho. V místnosti tedy nebylo lidí; alespoň mluvících ne. Nad hlavami jim bublal plamen otevřeného plynového kahanu... Divný zvuk!

I oni seděli mlčky.

Dlouho-li zde již neseděl komisař? Čtrnáct, či šestnáct let? Usmívá se maličko.

Pak dlouho mlčí a jen jako z roztržitosti usrkuje nedobrého piva.

Pojednou se ptá:

»Kolik vám je let? Sedmnáct?«

»Již skoro osmnáct. Šel jsem pozdě na gymnasium, tatínek nechtěl dlouho dovoliti.«

»Jestli pak jste byl již někdy zamilován?«

Otázka byla příliš nenadálá a komisař s úsměvem na rtech čekal na odpověď dlouho.

»Byl,« řekl posléze student.

»Vypravujte mi o tom! Láska není nezajímavé thema. Snad i já vám mohu něco povědít a poučiti se můžeme oba... Jak to tedy bylo?«

Student mlčel. Také on se patrně v rozpacích usmíval.

»Nesedí tu nikdo kolem nás?« zeptal se po chvíli komisař.

»Ne, prosím.«

»Tož, povězte přece! ... Či to byla jen nějaká všední a bezvýznamná láska?«

»Ne ... Velká a krásná.«

»Tož!«

Ještě chvíli mlčel student a pak se jal vypravovati. Nesměle s počátku, tu s velikými pausami, tu překotně se zajíkaje.

»To, prosím, byla jedna dívka od Tábora ... Jmenovala se Stázička. Oni jsou nějak příbuzní s našimi pány, ale jen docela málo, ani si nikdy nepíší ... Její rodiče ji poslali do Prahy, aby se naučila šít šaty; byla zde letos na jaře skoro tři měsíce a bydlila u pánů ... Já nevím, je to tak všední, když to říkám a říkají to patrně všichni milující, ale jest to nejkrásnější žena, kterou jsem kdy viděl — na obrazech i ve skutečnosti — a nikdy již takové neuvidím. Takové velké modré oči měla, jako kosatce a takové rusé, zlaté vlasy ... a takový, já ani nevím, takový neobyčejný, strašně krásný úsměv, že se nad ním až dech tajil. Když se na mne podívala a usmála se tak zvláštně ... ne, to prostě není možno zapomenout ...« Odmlčel se v rozpacích. » ... Já ani nevím, jak vám to povědít. Vídali jsme se vlast-

ně jen při obědě. Já jsem tam jen na půl stravy a odpoledne jsem musil hned do kondic a vracel jsem se domů až pozdě večer; to jsem šel hned do svého pokojíčka, protože paní chodívá brzy spat. Při obědě jsme sedávali se Stázičkou proti sobě. Seděla zády k oknu a jak jí na vlasy padalo ze zadu slunce, měla kolem hlavy jakoby zlatozář z nejryzejšího zlata. Byl jsem vždy velmi vzrušen. Několikráte se naše oči setkaly, jak jsme na sebe kradmo pohlédli a vždy rychle sklopila víčka a zapýřila se. Také já jsem se velice bál, aby na mně nepoznali, že ji mám rád... Asi dvakráte jsme se potkali na chodbě a krev se mi nahrnula do tváří. Ale kromě pozdravu jsme spolu nemluvili. V noci se mi o ní stále zdávalo, ale tak živě, že když jsem se probudil, nevěděl jsem v prvém okamžiku, byl-li to sen... Jednou v poledne jsem běžel domů ze školy, jen abych ji mohl již zase viděti. A jak utíkám nahoru schody, potkám v zátočině ji. My máme takové staré dřevěné točité schody v domě. Lekli jsme se oba dva a zastavili se. Stáli jsme proti sobě, ona asi o tři schody výše, já níže. Myslím, že jsme tak dlouho stáli. Byla krásná a rozčervenalá a oči měla sklopeny. A já se na ni díval a hlava se mi točila. Pak zašeptala: »Musím tetičce pro tvaroh.« Bylo to naivní, ale tak půvabné! Usmála se na mne tím svým ohromně krásným úsměvem, odkryla z pod řas kosatcové oči a rychle kolem mne zašuměla

dolů schody. Nezapomenu nikdy toho úsměvu a těch zvuků. Od té chvíle jsme se několikráte viděli na pavlači a na schodech, vyhledávali jsme příležitost, abychom se mohli setkati a čekával jsem na ni. Vyměnili jsme vždy několik letmých slov a ona mi jednou podala ruku. To bylo také tak krásné. Držel jsem dlouho tu teplou, hebkou ruku... Jedenkráte jsem si dodal odvahy a poprosil ji, zda bychom se někdy nemohli viděti na delší chvíli. Řekla: »Když vy to máte tak divné s těmi hodinami!« Rozmýšlela se chvíli a pak zašeptala rychle: »Čekejte dnes na mne. Až tetička usne, přijdu k vám.« Zapálila se a odkvapila. Polekal jsem se. V prvním okamžiku jsem ani nechápal té odvahy a toho všeho. To je tak, prosím: Bydlíme v prvním poschodí takového starého domu. Páni mají světnici a kuchyni na levo od schodiště. Já bydlím na pravo z chodby, mám pokojíček se zvláštním vchodem. Totiž, ona to není vlastně obytná místnost, je to takový divný přístavek se šikmým stropem, malinký, vejde se tam zrovna postel a stolek, židle stojí docela již na dveřích a okno vede na pavlač. Pán jest vrchní číšník v jedné pražské kavárně a vracíva se domů až po třetí hodině ranní... Ten večer jsem čekal. Byl jsem mnohokráte na pavlači, abych se podíval, zda již paní zhasila... Nevěřil jsem ani svému štěstí a tomu, že by se mohla odvážiti... Ale přišla... Byl to nejkrásnější den mého života,

pane komisaři. Nemůže býti již krásnějšího, ani pro mne ani pro nikoho. To jest pravda ... V noci, když jsem na ni čekal, vylezl jsem oknem na pavlač a sešplhal se do dvora a přes plot do sousedovy zahrady. Tam kvetl bez. Natrhal jsem ho plné náruče a nanosil do svého pokojíčka. Byl ho plný stůl a plná postel a všude byl. Vše vonělo svěžím bezem .. Tak krásná byla! Vlásky rozpuštěné, bosé nožky, s oděvem ve spěchu na sebe navěšeným, jak se ve tmě strojila ... Můj bože, jak vám to říci, pane komisaři? ... Byli jsme spolu dlouho, až do svítání, kdy se zář petrolejové lampy tak zvláštně mísila s ranním šerem. Pak jsme slyšeli cvaknouti klíč v domovních vratech a poznali, že se pán vrací domů a že nastalo rozloučení. Měl jsem ji strašně rád tu noc. K smrti. Když tak seděla na mé posteli, bez v klíně, bez v náručí, bez v zlatých vlasech, klekl jsem k jejím bosým nožkám a vyznal jí lásku ... Nevím, snad jsem jí ani ničeho neřekl, snad jí to jen moje oči pověděly ... A ... políbil jsem ji.«

Studentův hlas se ztlumil a zachvěl se vzpomínkou.

Tentokráte trvalo mlčení dlouho. Komisař je chápal. Usmíval se ve svém nitru; mírně, shovívavě a přitrpkle. Ale snažil se tvářiti se co nejvážněji, aby chlapce nezastrašil. Mlčel a čekal, až bude vypravěč pokračovati. Neboť, že pokračovati bude, to věděl.

»To bylo třicátého prvého května,« řekl za chvíli

tiše student. »...Jednu z těch bezových snítek mám na památku vylisovanou v latinské gramatice...« A zase mlčel.

Pak pokračoval:

»Od té doby ke mně chodívala každou noc. Pán s paní spí v kuchyni, ona spávala na pohovce ve světnici. Když paní usnula, kradla se Stázička ven. Trvalo vždy strašně dlouho, než otevřela dveře do kuchyně, protáhla se kolem spící tety a dostala se na síň. Bylo při tom potřebí velké opatrnosti a bylo to nebezpečné. Ale byla vynalézavá a závěry i kliky mazávala petrolejem, když paní odešla dopoledne na koupi. Já jsem zatím rozčileně čekal. To radostné shledání po přestálých úzkostech! A kdyby člověk v takové chvíli zemřel, již za to by stálo žít. Celou noc pak u mne byla. Byl to zázrak všechno.. Ale, pro bůh, ne, pane komisaři, abyste si snad něco nehezkého myslil, ne, to ne, prosím! Byla tak dobrá a čistá!... Jedno mi je divné,« řekl za chvíli »Přece jsem v těch týdnech skoro vůbec nespal. Vstával jsem denně před šestou, musil jsem se trochu připravit, do školy je kus a po takových dojmech člověk přece také okamžitě neusne, a přece jsem nebyl nikdy tak zdráv a nikdy tak veselý a čilý, jako tehdy... Pán chodil domů vždy několik minut po třetí. Ten zvuk jeho těžkého klíče ve vratech mám stále v sluchu a nikdy na něj nezapomenu. Taková tichá, krásná noc, naše ruce a duše

se objímají a najednou do ticha a naší lásky — cvak! Tak jako by někdo do hlavy uhodil. A všecko rázem zmizelo a bylo třeba pomýšleti jen na rychlý útěk... Ten byl již snazší. Stázička si nechávala pootevřené dveře... A pak zněly pánovy hlučné kroky po schodech, pomalu, krok za krokem...«

»Tomu jest již půl roku... Žil jsem v nebi. Krásný sen to byl. Pak odjela domů... Napsala mi jedno jediné psaní plné lásky... A co dále se s ní stalo, nevím. Nevím nic... Je to velmi smutné...«

Komisař pozdvihl hlavu, jako by se chtěl svýma slepýma očima na studenta podívati. Na čele se mu vytvořily vrásky.

»Ještě s něčím bych se vám svěřil, pane komisaři, neobtěžuje-li vás poslouchati. Ještě nikomu jsem o své lásce slovíčka neřekl.«

»Vypravujte, poslouchám velmi napiatě!«

»Jednou dostala od rodičů psaní, že přijede do Prahy nějaký její vzdálený strýček, ani vlastně ne příbuzný, ale jak to již tak na venkově bývá, a že ji navštíví. Zlobila se, když mi to vypravovala a byla mrzutá, že ho bude musit doprovázeti po Praze. Těšil jsem ji, ale ona byla jaksi nesvá. V neděli ráno přišel ten člověk do Nuslí. Takový mladý hranáč. Na květované sametové vestě se mu houpal tlustý stříbrný řetěz s kančími zuby. Viděl jsem ho, jak šel síní. Mají tam kdesi hostinec a řeznictví a on přijel do Prahy kupovat nějaký tlakostroj a

pivní trubky. Stázička s ním šla do města. Šel jsem několik kroků za nimi a chodil jsem všude za nimi, kudy šli. Neznal mne a nic nezpozoroval. Stázička byla tenkráte velmi krásná, měla nové bílé šaty, klobouček s kvítím a červený hedvábný slunečník. Bylo velmi slunečno ten den, paprsky pronikaly hedvábím a vrhaly na bílou Stázičku rudý stín. Viděl jsem ji před tím vždy jen v domácím úboru a mohl jsem na ní oči nechat. Ale bylo mi smutno. Někde u výkladní skříně, když se dívali a já je předešel, nebo když se naskytla jiná příležitost, obrátila slunník proti řezníkovi, tak, že ji neviděl, usmívala se na mne mile a na něho dělala opovržlivé posunky. Ale bylo mi stejně smutno. Chodil jsem tak za nimi celé dopoledne. Pak ji zavedl do hostince na oběd a tam jsem již za nimi nemohl. Šel jsem domů... To vám bylo těžké odpůldne, pane komisaři!... Vrátila se až večer. Paní byla se sousedkou na procházce a pán v obchodě. Vrhla se mi do náručí, líbala mne a smála se. Pak plakala a zlostně dupala nožkama. Chtěl prý s ní ještě do varieté, ale ona nešla... Druhého dne u oběda dělali páni žerty o řezníkovi a o svatbách, ale ona se uštěpačně usmívala... Já nevím, co vám ještě vypravovat, pane komisaři. To ostatní jest již tuze smutné. Odjela, psala mi jednou a pak již nevím nic. Psal jsem jí mnohokráte na udanou adresu, prosil, zapřísahal, nedala odpovědi. Jak do vody padaly mé listy. Zpět

také nepřicházely. Není tomu ani měsíc, prosil jsem znova jen o jediné slovíčko vysvětlení — marno. Pánů se ptát často nemohu a když jsem jednou o to zavadil, řekla paní, že také nic neví. Nepíšou si.«

Komisař poslouchal napiatě. Bradu svíral v dlani a čelo měl svraštěné. Teď se student odmlčel. Ale komisař pro něho neměl slova povzbuzení. Nad hlavami jim bublal plynový kahanec. Odkudsi z kouta místnosti zněl přitlumený mužský a ženský rozhovor.

A pak se zeptal student tiše a ustrašeně:

»Myslíte, pane komisaři, že něco bylo s tím hostinským?«

Komisař pokrčil rameny.

»... To by bylo strašné! ... To by bylo strašné!« opakoval student. »...Kdyby to byl alespoň člověk, který si jí zaslouží!? ... Ani já jsem jí nebyl hoden. Ale on? ... O prázdninách jsem tam chtěl jeti, ale nemohl jsem. Snad si letos nějaké peníze uspořím. Nebudu vyzvídati, ani slovem se nikoho neoptám, ale vidět ji musím. Jen z dálky se na ni podívám, aby o tom ani ona nevěděla. Ale to musím! Kdybych měl zemřít!«

»K čemu třeba hned umírat?« řekl komisař ku podivu chladně. »K cestě do vesnice u Tábora není potřebí žádného smrtelného odhodlání, spraví to pár korun a dá se to vykonat za sobotní odpůldne

a neděli. Zapůjčím vám milerád peníze, přejete-li si. Ale neradil bych vám to.«

»Proč, prosím?« zeptal se tiše student.

»K pohledění pravdě do očí jest potřebí hodně mužné odvahy a mládí chce iluse. Nevím, mám-li právo kapati vám kapky jedu do duše, ale bojím se velice, že se rozprchne váš pěkný bezový sen, pojedete-li na Táborsko. Kolik let bylo vašemu děvčátku?«

»Byla o málo starší mne. Něco přes osmnáct!«

»Hm! Nevím, ale jest přece možno, že přišla k rozumu, jak se tomu na venkově říkává, snad sama, snad na domluvy a nátlak rodičů a tetek a že dala přednost vdáti se za hranatého řezníka s tlustým řetízkem s kančími zuby, tvořit s ním nové hospodářské hodnoty, založit s ním zámožnou rodinu a dát světu a národu několik zdravých dětí. Snad, ne sice pochopila, ale vycítila, že jest to lepší, než trávit sladké chvíle s hodným a inteligentním chlapcem, ničit jeho spánek a jeho nervy, čekat deset let, až on duševně sesílí a ona umdlí, až se rozklene propast mezi nimi a druh druhu se stanou vzdálenými a cizími. Neboť, můj mladý, ubohý příteli, bezová děvčátka mají velmi jemný instinkt pro to, co jest prospěšnější jejich ženskému životnímu poslání a jdou za tím přímo a bezohledně.«

»... Ne, pane komisaři... Nevím... Ale jedno

jest jisto: Bylo to velké štěstí, jež mi dala, a ať se stane cokoli, budu jí za ně do smrti vděčen...«

Komisař si zapaloval doutník.

»A vy jste žárliv, jak tomu říkají,« dodal, jakoby studenta neslyšel, »a to jest velmi zlé. Býval jsem také kdysi stižen touto ošklivou nemocí. Slepý jste ovšem nebyl nikdy. Jest to velká neřest.«

»Račte myslit svoji oční chorobu?«

»Všechno troje.«

V mlčení studentově byla patrně otázka, kterou byl komisař ochoten zodpověděti.

»Možno si konečně o tom pohovořiti. Také já vám budu něco vyprávěti, chcete-li poslouchat... U nás venku byl takový slepý skuhra, sedal o jarmarcích na mostě a mlel pořád jednu: »Slepota jest žalář nejtemnější, dobrodinečkové moji, smilujte se!« Jsou citáty, které člověku nedají pokoje. A mně nedá spát tenhle »žalář nejtemnější«. Sedí mi stále v hlavě. S počátku jsem byl ochoten dáti za pravdu skuhralovi, že jest jím opravdu slepota. Ale jsou ještě temnější kobky. Slepota sama o sobě není tak černá, jak si ji asi představujete. Jest hrozná člověku, který kdysi viděl, ale možno se s ní časem jako s družkou spřáteliti a žíti s ní. Do její jednotvárnosti padávají občas krásné akordy, hřejivé sluneční paprsky, blesky myšlenek a její vnější temnota jest často ozařována vnitřními světly. Oč horší jest žárlivost! To již není jen vnější, ale vnitř-

ní tma. Nevniká do ní harmonií ani tepla a bouře jejích myšlenek jen duní a otřásají, neboť osvobozující světlo blesků jest věčně dušeno olověnou černí mraků. Snad znáte ty uhelné mraky, tlusté mraky s cáry až u země se ploužícími, které zatáhnou celou krajinu a valí se a valí a nevidíte blesků, jež za nimi křižují, jen jejich hřmění a temné ohlasy slyšíte se strachem zneklidněných prsou?! Hleďte, deklamuji. Ale není to improvisace, můj mladý příteli. Pozoroval jsem tyto olověné mraky několikráte v jizerských skalách a jejich představu ve mně budí citát vždy. Ale i toto vysvětlení jest povrchní. Slova skuhralova mají mnohem hlubší význam. Jen ponořiti se v ně třeba, jako kacíři se hrouží do biblického verše a vysvitne vám, že ne slepota, ne žárlivost, ale *láska jest žalář nejtemnější.*«

Komisař Mach vyslovil poslední větu s určitostí fysikální poučky, právě nevývratně vyplynulé z dlouholetých výpočtů.

»Mlčíte. Škoda, že vás nevidím. Děláte asi velmi udivené oči, pakli mne ovšem vůbec posloucháte.«

»Ó, ano, poslouchám vás velmi pozorně, pane komisaři, ale nerozumím vám zcela.«

»A přece jest tomu nejinak. Láska jest velká neřest, mladý příteli. Jest jí každá, člověka seslabující náruživost, ale tato tisíceronásobně. To jsme byli jen básníky a romanopisci, těmito řemeslnými

propagátory nejzhoubnější všech vášní, zmateni ve svém nazírání, že jsme ochotni dle nich viděti v lásce mysterium, božský dar, zázrak a nevím co ještě, jen to ne, čím ve skutečnosti jest: Pud k zachování lidského pokolení. Jestliže jeden pud mysterium, pak všechny, prosím! Nepravím, že v něm nelze spatřovati krásy, ale jeho otrokem se státi nelze, i jej třeba kulturou regulovati, jako kterýkoli z ostatních, řekněme pud k zachování jedince, to jest potřebu jísti a píti. Propadnouti žravosti a pijanství se považuje za ohavnost a neopěvuje se nikterak. A zatím to jest totéž, jako propadnouti lásce. Zničiti jest třeba ten uměle vypěstovaný a zálibně živený v nás pojem lásky. Činí nás sobeckými, závistivými, násilnými, zasněnými a tedy i línými. Ale ne, to by nebyly ještě nejtěžší příznaky choroby, mnohem horší jest, že nás olupuje o svobodu. Hle! Člověk žije, myslí, cítí, raduje se ze života, chce něco. A má svobodu; celou vnitřní a i část vnější. A najednou přijde láska. Snad vás přepadne náhle, možná, že se připlíží jako večerní stín, lehne na vás a obklopí vás, aniž tušíte, jak se to stalo. A v té chvíli již není ničeho. Rozum se rozplynul, jako kousek ledu v horečnaté ruce. Cit, ten nádherně mnohozvuký a mnohobarevný cit oněměl a vyrudl; byl napuštěn jedinou růžovou barvičkou a vyplněn jedinou přesládlou melodií. Činorodá vůle změkla z oceli v bláto, ztratila i své jméno

a stala se neplodnou touhou a nytím. Jest po svobodě. Chtěl byste myslit, chtěl byste jednat, chtěl byste žít — nelze. Jste v žaláři a nemožno ven. Láska vás omámila, ohlušila a oslepila, vyplnila svět a kromě ní není jiného... To jest ten žalář nejhorší a nejtemnější!... Zabte ji, mladý příteli, cítíte-li, že k vám vešla, dokud jest ještě kdy. Jen člověk svobodný a prostý vášní může býti šťasten.«

Komisař říkal svá slova s hlavou poněkud do předu schýlenou a přitlumeným hlasem. Říkal je klidně a jediný důraz, jejž jim dával, byl občasný pohyb vrásek na jeho čele, sotva znatelný úsměv, malé pokrčení ramenou, klepnutí prostředníkem o desku stolu tak nepatrné, že se při něm dlaň na pokrývce položená ani nepohnula. A v tomto klidu bylo něco silného a zároveň ošklivého v kontrastu s vášnivým obsahem slov.

Teď umlkl. A bylo vůbec ticho. Tak náhlé. Šumot plynového kahance nabyl pojednou jiného zvuku, podivného a neobvyklého. Zbyli zde již asi sami dva.

Komisař se chytil pěstí za bradu a směrem ke studentovi se usmál.

Ale i ten mlčel.

Odpověděl teprve po dlouhé chvíli nesměle a zaraženě:

»Nedovedu vám odpověděti, pane komisaři. Přemýšlím o vašich slovech, ale můj cit mi praví, že se

snad přece jen ... mýlíte. Nevyváží štěstí lásky stonásobně bolesti, jež způsobuje?«

»To tvrdí také pijáci o alkoholu, morfinisti a kuřáci opia. Vyprávěl jste mi velmi poutavě příběh svého milování. Nevěřil bych vám, kdybyste mi chtěl tvrditi, že vás nestálo velké přemáhání a mnoho muk sedati v tomto nadšení lásky k algebraickým poučkám a slovíčkům z Homera. Dělal jste to vše špatně, o tom není pochyby, ale čest vám, že jste měl tolik pevné vule a dělal to vůbec. Jsou však i lidé, kteří mají ještě jiný životní cíl, než vysvědčení první třídy z kvinty. Prosím, abyste v tom neviděl podceňování, naprosto ne, neboť ve vašem postavení to musilo býti prvním a jediným cílem k metám dalším. Ale pochopte, že jsou muži, kteří chtějí ovládnouti svět; kteří chtějí nalézti nové přírodní zákony, jichž využití přinese veškerenstvu štěstí; že chtějí obrodit lidstvo; osvobodit svůj národ; svou třídu ... Eh, to jsou vesměs výjimečné případy, ... ale pochopte, že jsou lidé ... že jsou lidé, kteří by chtěli žít, jenom žít, animálně žít, vnímat zvuky, cítit sluneční paprsky, ... ale ani toho nemohou, poněvadž je na světě láska, jíž propadli.«

Ssál prudce z doutníku a bafal. Ale doutník již dávno uhasl. Zpozoroval to teprve za chvíli a přesvědčiv se prstem na oharku, že jest studený, odhodil nedopalek pod stůl. Vyňal pouzdro na dout-

níky a hledal v něm. Bylo však prázdné. Obrátil se na zdař bůh do místnosti:

»Slečinko, přineste mi, prosím, doutník!« zavolal. »A vy, mladý příteli, máte již dopito?«

»Ne ještě.«

»Nu, dopijeme. Snad sneseme ještě jednu.«

Vyprázdnil sklenici.

Přišla sklepnice s krabicí:

»Tady jsou doutníky, vašnosti.«

»Pane Králi,« řekl komisař, »vyberte mi doutník! A nějaké cigarety pro sebe!«

Student podal komisaři doutník a zapálil mu jej.

»Ten pán nevidí?« zeptala se sklepnice se zájmem.

»Nevidím, slečinko!«

»Ale chudáček! A takový hezký!« Pohladila ho po rameni.

Nebylo to drzé, jen naivní a její altový hlas byl zcela příjemný. Komisař Mach se tomuto projevu účasti shovívavě usmál.

»Smím si k vám přisednout?« ptala se.

»Sedněte, dělá-li vám to radost! Snad zde již nejsme posledními hosty?«

»No. Ale to nevadí. Nesmím stejně zavírati před druhou. Koupíte mi láhev limonády?«

»Koupíme.«

Odešla a za okamžik se vrátila s nápoji. Pivní

sklenice cvakly o misky, nalévaná sodovka zašuměla.

»Tak na vaše zdraví, páni! ... O čem pak jste si tu tolik vykládali?«

»O lásce, slečinko!«

»Hm! ... No, také to lidi ještě baví.«

»Aj! Vás již ne?«

»Ne,« řekla suše. A za chvíli dodala: »To byl můj milý, co jsem s ním prve seděla u kamen.«

»Dle hlasu se zdáte býti přece mladá?«

»Ba ne, je mi *již* pětadvacet.«

»Již — tomu říkáte?! A to ani toho svého milého nemáte ráda?«

»Pt!« vyrazila opovržlivě rty vzduch. »Vezmeme se a zařídíme si prádelnu. Je to hokynář a hodný člověk. Když je člověk, jako já, deset roků v obchodě — od patnácti let, páni — má té lásky zrovna již po krk. Jaká pak láska? Žena, ta by ještě dovedla milovat, ale mužský?« Zase totéž opovržlivé vyprsknutí a její hlas přešel do sentimentality: »Takové chudobné děvče z obchodu, jako já ... já bych vám toho mohla povídat o lásce, o jé, milí páni! Romány bych mohla spisovat. A také že jednou sepíšu. To bude jinší román, než co teď vycházejí! Však beztoho za mnou jednou chodil jeden takový vlasatý básník a že to sepíše. To se rozumí, že když měl, co chtěl, nesepsal pranic. Tak to dělají všichni.«

»Šidili vás!?«

»Ba, že. Ale pak jsem se to taky naučila. Já jsem velká potvora, páni.« Zasmála se. Ale její smích byl již nehezký a hrubý.

Venku před dveřmi zazněla směsice mužských hlasů. Do stupňů schodů kopaly podpatky, patrně ti venku si oklepávali sníh s bot. Otevřely se dveře, hlasy zazněly ostřeji a do hospodského zápachu vnikl proud chladného svěžího vzduchu.

»Vítám vás!« obrátila se sklepnice a šla obsloužiti nové hosty.

»Nazdar, Mařko! ... Jak se má, žábo?«

Hospůdka se rozhlučela bujnou změtí hovoru a mladického smíchu. Hosté se rozsazovali, židle drcaly do podlahy a sklenice po řadě cvakaly o misky.

»Také životní zkušenost!« řekl komisař, navazuje na rozmluvu se sklepnicí. »A ‚román' v tom být musí! ... Ostatně doufám, že jest již dívka zachráněna a že z ní ještě bude zcela řádná majitelka prádelny,« dodal, jakoby chtěl ironisovati spíše sebe, než ji.

Nezdrželi se již dlouho. Poseděli ještě chvilku, zaplatili, dopili a vyšli.

»Přijďte zas brzy!« volala za nimi sklepnice. »Pak si to dopovídáme.« A smála se.

Venku sněžilo. Tiše a hustě. Mráz polevil a sněhem vyčištěný vzduch, svěží a nassátý vlhkou

vůní vloček, se mile dýchal. Změna hospodského dusna za čistotu zimní noci byla příjemná.

»Chcete jeti, či půjdeme?« zeptal se komisař.

»Jak si račte přát. Mně je příjemno.«

»Dobře!«

Šli mlčky. Prošli pustými uličkami Nového Města, přešli Karlovo náměstí a kráčeli Ječnou ulicí vzhůru k Vinohradům. Hustý povlak vloček se jim usazoval na rukávech a ramenou zimníků a obtěžkával klobouky. Jejich kroky drtily na chodníky napadlý sníh a sníh vrzal jako vydělaná hovězí kůže násilím ohýbaná. Dusot osamělého drožkářského koníka a zvuk kol zněly tlumeně. Komisař Mach slyšel vlastně poprvé za života sníh. Cesta jim rychle ubíhala. Z nárožní hospůdky vycházeli lidé a otevíranými dveřmi zakřičel do tiché noci orchestrion.

»Již Komenského náměstí?«

»Ano,« odpověděl student.

Šli ještě chvíli mlčky.

»Tuze jsme toho cestou nenapovídali, což?« řekl s úsměvem komisař.

»Přemýšlím stále o vašich slovech.«

»A argumenty proti mně jste již našel?«

»Ne.«

»Chyba. Dalo by se všeobecně lecco namítati, sám vám jednou ukáži slabá místa a dám do rukou zbraně proti sobě, vrátíme-li se ještě k tomuto the-

matu. Ale dnes již dovolte, abych mluvil tak, jak mně se to jeví... Žárlivost! Hleďte, také taková zajímavá věc. Co je to? Znám-li pravdu, pak přece již není žárlivosti... Co je to tedy?... Závist? Jen v nejprimitivnějších případnostech! Touha po pravdě? Sotva! Strach před ztrátou milovaného a před vlastním ponížením? Tak jsem se kdysi domníval, ale ani to není správné!... ‚Nevím nic a to jest smutné,' řekl jste prve. Zdá se tedy, že i vy máte jakousi tuchu tohoto průvodního zjevu choroby. Tohoto věčného nepokoje, stálého číhání, horečného hledání a sbírání důkazů, nebo alespoň zdání jich, že vás milovaná žena klame, že jest špatná a nehodná ohromného daru, jejž jí věnujete. Dejte pozor! Tady to jest. Nemyslíte, že žárlivost jest jen podvědomá touha po svobodě? Vzpírání se a poslední revolta citu mužné svobody proti žaláři a poutům lásky? Rozumíte mi přece: Svoboda se bije v naší duši s otroctvím. Svoboda nás to burcuje, křičí na nás při každém kroku, v bdění i ve spaní: Nezabíjej mne, vyprosti mne, buď se mnou! Proč mne ničíš? Pro ženu? Jen hleď, stopuj, čihej a zkoumej a poznáš, že nestojí žena za to, abys pro ni ubil mne, nad niž nemáš krásnějšího! Nejsem ještě mrtva, jen zasypána, žiju, slyš, jsem zde, zde jsem, pomoz mi, jen odstrč toho, kdo mne v tobě dusí a budu opět s tebou, krásná a silná jako dříve!... A volá dnem i nocí jako při zemětřese-

ních zasypaní z hloubí sklepů, na něž se v ssutinách navalily domy a věže...«

Komisař se usmál.

»Co tomu říkáte? Přemýšlejte o tom!«

Student odpověděl až za chvíli:

»Myslím, že vám rozumím, pane komisaři. Myslíte tedy, že jest to touha... jak bych to řekl, neumím se tak vyjadřovati, jako vy... že jest to touha zbaviti se ženy?!«

»Rozhodně trochu přímočáře řečeno,« zasmál se komisař, »... ale... nu, ano, máte celkem pravdu.«

Zase šli okamžik mlčky.

»Ale pak jste té ženy nemiloval!« namítl student.

»V tom se mýlíte.«

»Tedy alespoň milujete svoji vnitřní svobodu, jak to račte nazývat, více než ji.«

»Ano.«

»Jest to možné?«

»Ano. Či tomu nevěříte?«

»Promiňte, ale nevěřím. Pravá láska jest nade vše, myslím.«

»Velmi dobře! Ani by se mi nelíbilo, kdybyste ve svých sedmnácti letech mluvil jinak.«

Pak řekl:

»Jednou si budeme moci o tom ještě pohovořit.«

Ale to již byli u domu.

»Hle, jak nám cesta uběhla!«

Ale když zazvonil na domovníka a loučil se se studentem, zmizel náhle spokojený výraz s jeho tváře a stará tíha na něho padla.

Vracel se přece do svého žaláře!

Co se dělo doma zatím? Co dělala Jarmila?

Komisařovo »Dobrou noc!« studentovi znělo již temně a tvrdě.

SEDLÁK MACH ÚČTUJE

říhoda, která se stala den po svátku Štěpánově, uspíšila neobyčejně události a dala jim netušený, náhlý ráz.

Mnoho o ní později přemýšlel Karel Mach. Karel Mach, slavný novodvorský sedlák, známý hospodářský spisovatel a hledaný odborník v otázkách venkovské samosprávy, jediný slepec v úřadě obecního starosty v Čechách, organisátor zemědělských družstev a rádce celého kraje. Hovoříval o ní i se svým tajemníkem a důvěrným přítelem Králem. Mluvívali však o události klidně a o osobách v ní súčastněných jako o lidech nešťastných a zmítaných osudným jakýmsi omylem, kteří snad ani nežili, nebo byli jen výtvorem spisovatelské obrazotvornosti. A básníků nikdo z obou přátel obzvláště nemiloval. Máť skutečný svět tolik radostí i bolů, práce tolik bojů a vzruchů, život tolik omylů překonaných i překonávaných, že není třeba všeho toho uměle vyhledávati z papíru.

Věc sama byla zcela jasná. *Slyšel.* Byl i dosti svědomitým, že šel na poradu ke známému lékaři nervových chorob, ale ten jej ubezpečil, že jest krom své slepoty zcela zdravým a normálním člověkem. Zde tedy nebylo o čem přemýšleti. Skutečnost byla taká, jakou ji od prvopočátku viděl. Záhada byla v čemsi jiném: Proč stala se událost právě tehdy, kdy počal již pozbývati sil, kdy tápal v začarovaném kruhu a kdy se něco státi *musilo,* měl-li býti

vůbec ještě zachráněn novému životu? A této bolestně hojivé rány bylo věru potřebí, neměl-li utonouti. Zasáhlo do hry snad jeho Štěstí? Jeho Osud? Ale Karel Mach nevěřil pomyslům. Pravda, celý jeho život byl pln mezníků, jež dávaly směr jeho budoucnosti, ale všechny minulé situace si sám vytvořil svojí vůlí a energií, připravil si cestu k nim, věděl kdy, nebo alespoň přibližně kdy k nim dojde, jak se v nich zachová a jak je opustí. A této z nejdůležitějších svého života netvořil, neočekával. Jak to tedy, že onen neznámý přišel právě v čas, jako deus ex machina ve špatných komediích, aby za něho rozťal uzel, na nějž on sám sáhnouti se bál? To zůstalo Karlu Machovi pro vždy otázkou nerozřešenou. A nerozřešené otázky v něm ode vždy zůstavovaly nepříjemný pocit, a to i tenkráte, když se k němu nepřiznal ani sobě samému.

O vánocích zemřelo jeho manželství.

Byly to smutné vánoce. Byly dary, byla slavnostní večeře, byla vyměněna i blahopřání, ale bylo studeno a Schuhmannova píseň, zahraná o štědrý večer Jarmilou, plížila se po stěnách a zvětralá jejich chladem vnikala do srdce. Byli sami. Student Král odjel na prázdniny k příbuzným do Unhoště.

Den po svátku Štěpánově, když se večer komisař uložil na lože, řekla Jarmila, přecházejíc ještě ložnicí:

»Byly to smutné svátky, viď, Karlouši?!«

Řekla to pokorně, z povzdáleči, neodvažujíc se ani přistoupiti k němu a polaskati se s ním.

»Nu ... nebyly opravdu příliš veselé,« odpověděl.

»A ty mi neřekneš, Karlouši, co proti mně máš?«

»Nic, Jarmilko.«

»Mluvíval jsi vždy pravdu,« řekla tiše, »proč je teď jinak? Víš sám, že ti nevěřím ... Smiluj se nade mnou!«

»Jsem nemocný člověk, Jarmilko. Nic více.«

Jarmila beze slova ulehla.

Cítil její blízkost a cítil studenou tíhu toho ticha zde. Jarmila ještě nezhasila elekrického světla. Co na tom mohlo sejíti slepci? Ale i vědomí, že v ložnici svítí lampa, na něho působilo tíživě, jako ten chlad, ticho a její blízkost.

Náhle nesměle a toliko jemným dotekem jediného prstu ovadila o jeho ruku.

»Nemuč! Pověz!« zašeptala.

Mlčel chvíli, přemýšlel a pak řekl, tvář ke stropu obrácenou, řekl pomalu, jako by ho každé z těchto slov stálo přemáhání:

»Nešidíš mne, Jarmilo?«

»Ne!« odpověděla pevně.

»Ani v maličkostech ne?«

»Ne!«

»Přemýšlej!«

»Nešidím tě, Karlouši, v ničem.«

»Snad jsi mi přece nějakou maličkost zatajila,

snad máš přede mnou nějaké malé tajemství, jemuž sama nepřikládáš váhy?!«

»Ne.«

Věčný bože, jak dovede ta žena lhát!

A tento výkřik zaječel do ticha a vyplnil mu celé nitro. Ale nutil se dáti tváři klidný výraz a ležel zde nehnutě, beze slova, se slepýma očima ke stropu obrácenýma.

»Věříš mi, Karlouši?« zeptala se po chvíli mírně.

»Věřím, Jarmilo... Ale teď zhas a spěme! Jsem unaven.«

Zhasila.

Nepromluvili již.

Snažil se klidným dechem oklamati ženu a vzbuditi v ní domnění, že spí; a zdálo se mu, že ona činí totéž.

Kdo koho ošálí dříve? Měl za to, že se to podařilo jemu, neboť dětsky spokojené oddechování Jarmilino zdálo se nasvědčovati, že usnula opravdu.

Komisař Mach myslil. A hlava mu vířila.

Čtvrthodiny míjely.

A komisař Mach myslil a myslil a hlava byla přeplněná a ze změti v ní vybíral a v řetězy spojoval myšlenky jen s velkou, mučivou námahou.

Míjely hodiny. Šly dusným tichem.

Proč nemají hodin v ložnici? Noc přece ubíhá lépe, mluví-li jejich hlas. Tyk tak zas vteřina, zas

vteřina. Ale takto v tichu se plouží čas záludně a nepřátelsky.

Ale co to?

Naslouchá...

Co je to a jak pozdě může býti? — –

Bere někdo za kliku jejich předsíně?...

Maličko a opatrně pozvedá komisař Mach hlavu z podušek, aby lépe slyšel...

... Nic!... Nu, ovšem, jaká hloupost! Kdo by u nich co v noci hledal? Andula zapíná každého večera velmi pečlivě ochranný řetízek u dveří, jest bázlivá... Snad nějaký napilý soused. Možná, že se někdo zmýlil ve dveřích.

Ne, ne, ne!

Někdo opravdu sune klíč do dirky, strašně opatrně, neslyšitelně skoro.

Co je to?...

Ticho zas.

Ano, teď opět. Skutečně sune. Nyní odmyká a drží klíč dlaněmi obou rukou, aby zámek necvakl. Točí obezřetně klíčem, úžasně pomalinku a zase jej drží. Ano, vida, teď to vrzlo malounko... Nu?... Nu?... Aha, dobře: Teď prudkým tichým trhnutím otevřel dveře do kořen.

Co bude?...

Nic.

Nic. Chvíle, chvíle, chvíle. Hodiny celého světa běží asi v před.

Tma, ticho.

Nic není. Jak zpozdilá hračka s těmi dveřmi! Proč si hraje s nemoudrými věcmi a bičuje fantasii?! Vždyť to nemůže býti ani zdrávo, nutit se do halucinací!... Protivné!

A-le?... Co to dě-lá Jarmila?!!

Vteřina, vteřina, vteřina, zoufalá, zoufalá, ráz, ráz, ráz...

Ahahahaháá!

Jarmila vstává s lože!

Jarmila tiše tápe ložnicí!

Bere župan. Obléká se do něho.

Plíží se ložnicí, vchází otevřenými dveřmi do jídelny. Otevírá dveře do předsíně. Jde tam a dveři za sebou nezamyká... Teď vešla do salonu.

Komisař Mach se vymršťuje s lože.

Ne, to není halucinace!

Přistupuje k Jarmilinu loži. Jest teplé a prázdné.

Stojí ve tmách a oči třeští před sebe. Ale jeho rozmýšlení trvá jen chvilku:

Ano!!

Otevírá prudce zásuvku nočního stolku a vyjímá odtud browningovu pistoli. Její kov jej zastudil v dlani. Svírá zbraň v ruce.

Spěchá tiše jídelnou, vychází na síň a stane u dveří salonu. Dotýká se jich chvějícími se prsty. Dveře jsou zavřeny. Přikládá k nim ucho.

Srdce mu buší a tepny ve skráních divoce bijí.

V saloně pomalu a hlučně tikají hodiny. Uslyší přes hluk nitra a srdce, co se uvnitř děje?

Teď! ... Šepot? ...

Ne ještě teď! Prokleté srdce, proč přehlušuje všechno? Nutno čekat ještě ...

Teď!

Ano.

»Ticho!« zašeptala Jarmila uvnitř.

A zase nic.

Komisař, skrčený, ucho přiložené ke dveřím, napiatě poslouchá.

»Nerozsvěcuj!« pravila nahlas Jarmila.

»Proč?« zašeptal jí mužský hlas.

»K vůli Andule.«

Komisař Mach se vzpřímil. Rozrazil dveře salonu. Vrazil tam.

Přibouchl dveře za sebou a položil se na ně zády.

»Kdo je tu?«

Řekl to hlasitě, ale jasně a ku podivu klidně.

»Já, miláčku. Jarmila,« odpověděl polekaný hlas od okna.

»Kdo ještě?«

»Kdo by tu byl? Nikdo. Nezlob se, Karlouši, bylo mi smutno, nemohla jsem spát a šla jsem do studena.«

Ustrašený hlas se blížil komisaři.

»Nechoď ke mně!« vykřikl. »Držím nabitý brow-

ning v ruce. Stůj! Ani se nehýbej!« Znělo to velitelsky. »Kdo je tu ještě?«

»Duše moje,« zvolala polekána, »co si myslíš? Nikdo tu není.«

Chvíle napiatého ticha.

Nohy se mu chvěly.

»Jarmilo, ptám se tě naposledy: Koho zde máš?«

»Karlouši!« vykřikla zoufalým vzlykem, »Kar . . .«

»Stůj!« zahřměl. »Ještě krok a střelím se před tvýma očima.«

Utichla.

Bylo to příšerné ticho.

»Nepovíš tedy?!«

Lkající, zoufalé ticho, zmítající se nárazy srdcí.

»Nepovíš. Dobře. Jdi! Ale jdi sama! A nepokus se dotknouti se mne!«

Otevřel dveře, co by mohl člověk projíti.

»Jdi!«

Cítil potácivé kroky. Její tělo vrávoralo kolem něho. Dotkl se jejích prsou a přejel jí rukama po zádech, aby se přesvědčil, že vychází samojediná. Pak za ní rychle zavřel dveře. Zamkl a vytáhl klíč!

Tak!

Chvěl se jako v zimnici a kapky studeného potu mu rosily čelo. Cítil, že se neudrží na nohou. Vzal od stolu židli, přistavil ji ke dveřím a posadil se na ni. Těžce oddechoval. Pistoli a klíč třímal v ruce.

Tak!

»A teď budeme jednat spolu, pane!... Především: Nepokoušejte se přiblížiti se ke mně! Jinak budu střílet a není toho věru potřebí. Máte-li zbraň, nepoužívejte jí. I to by bylo zbytečné. Dohodneme se.«

S prvými slovy vrátil se kus klidu do duše komisařovy a v tónu jeho hlasu nebylo stopy rozrušení, spíše snaha, zdáti se co nejlhostejnějším.

»Tož: Kdo jste, pane?«

Čekal, ale nedostal odpovědi.

»Kdo jste, jsem se vás ptal!?«

Mlčení. Noc.

»Rozumějte mi, pane: Řekněte své jméno a věc bude vyřízena. Otevru vám dveře a vy klidně odejdete, kam vám bude libo. Nezkřivím vám vlasu na hlavě.«

Na stěně pomalu a hlučně tikají hodiny...

»Mlčíte? Není to rozumné od vás. Pochopte mne přece! Pranic mi nezáleží na vaší osobě, jen váš hlas chci slyšet. Že jste tu, vím a bylo by dětinstvím domnívati se, že mne svým mlčením oklamete. A chcete-li tím chrániti Jarmilu, buďte bez starosti: Ani jí neublížím. Nepovažuji manželství naprosto za tak vážnou instituci, že by bylo radno pro ni se vzájemně ničit. Jen o potvrzení pravdy mi jde.«

Zavilé ticho...

»Jste-li snad některý z mých bývalých známých a stydíte se, dobře, změňte si třeba hlas a řekněte

jméno, které vás zrovna napadne; ani na tom mi nesejde... ale učiňte tak rychle a netýrejte mne a sebe! Nemáte-li v úmyslu pokusit se přepadnouti mne a nechat dojíti k vraždění, pochopte, že jste v mé moci. A já jsem komisař Mach a provedl jsem v životě ještě vždy svou. Co chcete podniknout? Ode dveří se nehnu a s okna druhého poschodí skočit nemůžete. Ostatně slyšel bych vás. A dlouho-li můžete ostat bez jídla? Čtyři dny? Či myslíte, že zde nevydrží komisař Mach čekati čtyři dny? Týdny se odsud nehnu, bude-li potřebí a služka mi jídlo podá. Jsem ve výhodě proti vám. Nebo nač spoléháte? Že mne dá žena prohlásiti za šílence, pošle sem policii a vy že se zatím někde skryjete? Pochybuji. Vyšlo by přes to na jevo, že jste zde a kdo jste a toho, jak se zdá, si nepřejete. Ostatně tuto situaci bych si mohl vytvořiti, kdykoli mi libo. Stačí přece zavolati služku a říci jí: ‚Andulo, popište mi toho pána!' Viďte? Nebo křičet z okna, že se zde provádí hanebný podvod na slepém člověku a přivolati lidi. Ale ani já nechci skandálům. Proto si přeji dohodnouti se s vámi ve všem míru... Uznejte tedy, pane, že není vyhnutí a že jest pro vás čestnějším a výhodnějším promluviti teď, kdy proti vám ničeho nemám a jsem ochoten jednati s vámi jako muž s mužem, než za dny hanebně kapitulovati. A ještě jednou: Ozvete se, já odejdu a dveře jsou vám otevřeny.«

»Nuže?«

Nic.

»Hm... chápu konečně vaše postavení... Dobře tedy! Počkám do rána... A vy zatím přemýšlejte o mých slovech a seznáte, že není východiska. Tedy do dnešního jitra, pane, jest možno klidně se mnou mluviti. Pak již ne. Rozumějte! A přemýšlejte!«

Příhoda byla pro dnešek skončena. Nezbývalo k ní již co říci. A zároveň s vědomím toho a posledním slovem, které promluvil, padlo na něho velké zemdlení a pustota jej obklopila.

Za chvíli se dostavila zima. Strašná zima. Chvěl se a zuby mu drkotaly. Nebylo v jeho moci zastaviti je a tiskl alespoň pevně rty k sobě, aby tohoto ponižujícího zvuku nezaslechl ten druhý. Dopotácel se ke stolu, strhl s něho pokrývku a zabalil se do ní. Usedl opět na svoji židli u dveří. Seděl. Pistole a klíč ležely v klíně. Ruce mu visely malátně dolů, rychle oddechoval a na oční víčka mu lehala tíže únavy. Tyk tak zas vteřina, zas vteřina — mluvily hodiny. Vnímal jen tento hlučný hlas věčné jejich věty, jenž se rozléhal pustotou.

Ale náhle mezi údery hodin jej prudce do hlavy udeřila myšlenka:

Ne! Nelze čekati do rána! Jak může věděti, co zamýšlí ten člověk?! Což jest schopen, aby teď v tomto duševním stavu rozvážil všechny mož-

nosti? Jen teď se dá jednati, teď v noci, kdy jest pro slepce i vidoucího stejná tma!

Prudce vyskočil. Koberec s něho spadl.

»Ne, pane!« vykřikl. »Rozmyslil jsem se. Nemohu čekati do rána. Promluvte hned! Okamžitě! Naše ujednání o vašem volném odchodu zůstává ovšem v platnosti.«

Jeho zmalátnělé srdce se opět rozbouchalo a hlas se rozechvěl.

»Nuže? Nečekám. Vaše jméno!«

Srdce bije... Rozskočí se?

Hodiny křičí do ticha.

»Ne?«

Přinutil se uvažovati: Kde může býti? Patrně na pohovce! Kam může odtamtud? Na křeslo u kredence! Jen ne rozčileně! Jen klid!

Usedl znova na židli. Pistoli a klíč pomalu, pomaličku a bez hluku položil vedle sebe na zemi. Jen klidně! — volal na svoje srdce. Mezi ním a pohovkou jest stůl. Jde o to, nevraziti do něho. Tím směrem asi. Dva kroky, pak na levo. Dobře.

Teď!

Vyskočil.

Skok! Skok! Na levo!

Padl celou tíhou na pohovku a pohovka zaduněla. Prázdná! Unikl mu! Nový skok do tmy. Ke křeslu u kredence! Ne! Nuž tedy...

Hola! Zazdálo se mu, že teď, ve skoku od křesla,

zavadil ve vzduchu o cíp kabátu prchajícího. Žene se za ním. Nechytil ho. Zasípěl komisař Mach a skáče ke stolu, odtud ke knihovně, od kusu nábytku k jinému, v šílených skocích, cosi se řítí, nějaký nábytek a vásy, komisař se vrhá k okenním záclonám, vniká do koutů, padá na zemi a jako zvíře po čtyřech pádí pokojem a lapá po vzduchu, aby zachytil nohy prchajícího a strhl jej k zemi, vše v divokém honu, naráží údy o překocené židle, koleny drtí střepy a čelo si rozbíjí o stěny a hrany nábytku.

Pak v kterémsi rohu ho opustily síly. Klesl celým tělem na zemi a hlavu zaryl do kouta.

Zaplakal vlčím zavytím.

Konec... Je nebožák... Je slepec... Smilujte se, dobrodinečkové...

A-le ne — malátně a líně se mu hlavou potácí myšlenka. A-le ne. Musí býti silnější, než ten druhý — ten druhý.

Vstává a s námahou vrávorá ke své židli u dveří. Usedá na ni.

A-le ne!

Dlouho-li tak seděl komisař Mach? Asi velmi dlouho. A bylo to bdění? Toho neví. Ale ujasňuje si posléze svoji situaci. Klepe jím zima. Vstává a sbírá jakési pokrývky a koberce se země a halí se do nich. Jak se shýbá, vidí, že ho celé tělo bolí; jako rozlámané. Cítí velikou únavu a chtělo by se mu

zavříti oči a usnout. Ale ví, že nesmí. Jde pro pohovku a s námahou ji vleče ke dveřím. Odsunuje židli, pohovku dává na její místo a tarasí jí východ. Nalézá na zemi klíč a pistoli a bere si je. Zabaluje se a uléhá. Hluboký vzdech se mu vydral z prsou.

Leží zde se slepýma očima, upřenýma do tmy. Hodiny jdou. Snaží se mysliti. Proud jeho krve, jenž se prve pěnil a tříštil o tesy, dostal se do tichého víru pod balvanem a kolotá a kolotá. I buchot srdce ztichl. Kolik jest hodin? Jest noc, nebo jest již ráno? Mohl by sice přistaviti židli a ohmatati ciferník nástěnných hodin, ale jest příliš unaven.

»Uštvali jsme se, pane, viďte?« šeptá s mdlým úsměvem více pro sebe, než k němu. »K čemu pak to bylo potřebí?«

Aha, Andula vstává! — myslí si za chvíli, když slyší otevírat kuchyňské dveře a chrastit nádobím. Vida, již ráno. Co pak teď asi bude? Ale jest příliš vyčerpán, aby ho zajímalo, co teď asi bude.

Zase vrzají dveře.

Křičí někdo?

Komisař vstává.

Někdo opravdu křičí!

Co se děje?!

Přišel rázem k sobě.

Andula běží vedle jídelnou do předsíně.

»Milostpane, milostpane!« zní to stěnou hluše.

A najednou na chodbě do ticha jako pronikavé zavřeštění polnice:

»Ježíš Mariá! Ježííš Mariááá! Kde jsou, milostpanééé?!«

Ječí to plechovým zvukem a Andula náhle lomcuje dveřmi do salonu a ty drnčí a Andula řve:

»Milostpanééé!«

»Co je, Andulo?« vykřikl.

»Milostpaní leží mrtvá v prostřed ložnice.«

Zarazil se.

Přejel si rukou čelo.

»Ne, Andulo. Milostpaní není mrtva. Jest asi jen ve mdlobách. Uložte ji do postele a třete jí čelo kolínskou vodičkou. Já teď nemohu. Přijďte mi ihned říci.«

Andula odběhla.

Komisař přechází rozčileně pokojem. Na pistoli a klíč nezapomněl a nosí je s sebou.

»Tohle nemusilo být, pane ... Ani teď nám oběma nedáte svobodu? ... Ne? ... Nu, také dobře.« Praví to klidně.

Dlouho trvá ta nejistota.

Konečně jde Andula.

»Co je?« ptá se jí netrpělivě dveřmi.

Andula bere za kliku.

»Milostpane, otevřou!«

»Nemohu, mluvte tak!«

»Milostpaní dýchá.« Andulin hlas se chvěje roz-

čilením. »Ležela v županu na podlaze. Dala jsem ji do postele a třela jsem ji. Již také otevřela oči, ale hned je zase zavřela. Prosím jich, milostpane, jdou oni tam... A co dělají tady, milostpane?« ptá se ustrašeně, jakoby tušila něco hrozného.

»Andulko (proč jí říká Andulko — myslí si), poslyšte, já nemohu odtud, neptejte se, později vám to vysvětlím, nemohu teď prostě, ale vy jděte rychle pro lékaře, víte přece, tady vedle v domě, a kdyby se ptal, kde jsem já, řekněte, že jsem časně ráno odjel. Panu doktorovi povězte, že má milostpaní nervový záchvat. Pamatujte si to!«

»Ano.«

»Nu, jděte, dítě, jděte rychle!... Kolik je hodin?«

»Půl sedmé.«

Andula odešla.

Komisař čeká. Sedí opět na pohovce.

»Och, vy!« Zdvihá pěst a hrozí jí do tmy. Ale v jeho hlase není nenávisti. Jen velká lítost.

»Óch, vy!«

Co dělá ten tam? — myslí si. Což se neustrne ani teď, když vidí, jakou hrůzu způsobil? Vždyť jest jen jediného slova potřebí, aby bylo vše vyřízeno, aby on, Jarmilin muž, mohl odejíti k ní a ulehčiti pomocí a slovem. Ale to jest právě, proč se onen nehýbá. Čeká, že komisař zrovna teď odejde a on že bude moci použiti příležitosti k útěku.

»Ale mýlíte se! Já ani teď neodejdu a vy mi neujdete!«

Co dělá?

Sedí snad někde a dívá se na komisaře Macha týmž utkvělým a beznadějným pohledem, jaký on sám upírá do tmy vycházejícího jitra? Ano, skutečně! Sedí shroucen na křesle u kredence, unavený, vyčerpaný a smrtelně bledý, jako komisař sám, a třeští oči na něho a sleduje každý jeho pohyb. Hle, tak tedy vypadá! Ne, teď se ho nemusí bát! Teď je pro něho den a pro komisaře Macha noc. Ale za dvanáct hodin se zase přihodí, že budou oba slepí.

Proč nejde Andula?

Za cíp kabátu jej již v noci držel, a stačilo přidržeti pevněji, chopit ho druhou rukou za prsa... a pak?... Nu, nic již pak... jen ohmatat si ho, svoji provést a odejít... nic více... Či nebyl to cíp kabátu, jejž v skoku ke křeslu ve tmě zachytil? Byla to snad záclona, pokrývka, nebo nějaká jiná látka, jež se dotkla jeho ruky?... A kam že mu utekl pak, když ho po zemi honil?

Komisař myslí na všechny kouty a skrýše a vidí, že nižádné nevynechal.

Ale náhle se mu rozsvěcuje v hlavě.

Pane bože! Vždyť ten člověk stál klidně na stole! Na stole stál klidně, zatím co on, jako pominutý pes, po čtyřech běhal po zemi, chňapal po vzduchu

a rozrážel si hlavu o nábytek! Komisaře jímá vztek nad vlastní hloupostí. Chytrák! Na ostrůvek stolu se postavil a byl tam v bezpečí. Jak je člověk zaslepen, je-li rozvášněn! A což zde jest toliko stůl? Vždyť si také mohl vylézti na jednu ze skříní, snad tam ještě teď sedí a není nijak vyčerpán a nijak uštván a není unaven a netřeští oči — ale směje se. Vztek jímá komisaře Macha, hrozný vztek. Ale třeba se opanovat a nedati znát, že ví o nepřítelově skrýši. Až za dvanáct hodin, až v noci!

Chrastí zámek v předsíni a otevírají se dveře.

Aha, lékař!

Skutečně! Anduliny drobné kroky a pak jiné, mužsky vážné. Dveře do jídelny se otvírají a zavírají.

A opět ticho v celém bytě.

Co se tam děje?

Vstal a jal se přecházeti pokojem.

»Nemluvím o tom, jak možno nabídnouti slepému boj nerovnými zbraněmi, nabízel-li on vám mír; ale jak možno ženu, kterou milujete,« — komisař vyslovil slovo milujete se zlou ironií — »nechati v tomto postavení, víte-li, že potřebuje pomoci? Ovšem, tyto argumenty na vás neplatí, vzdal jsem se jich také. Ale vyhladovím vás, vy hrdinný bojovníku!« Komisařův hlas se stává vášnivým. »Vyhladovím vás, až po kolenou přilezete prosit, nebo až mne napadnete, nebo až sešílíte hladem!«

Komisař, do pokrývky zahalený, chodí pokojem. Od pohovky čtyři kroky ke knihovně a zase zpět, s malou oklikou kolem stolu. Pistole z ruky nepouští ani na okamžik.

Jak nešetrné od Anduly, že mu nepřichází povědět, co jest!

Ale náhle vlastní tělesný pocit způsobuje, že ho napadá jasná, skoro veselá myšlenka, tak že se krátce a řezavě zasmál.

»Hola, bojovníku!« praví. »Ještě jste na cosi zapomněl. Bez jídla a pití snad můžete býti tři dny. Ale dlouho-li vydržíte bez té jisté záležitosti?«

Zamlčuje se se zlým úsměvem, aby dal kdy onomu pochopiti a popásl se na jeho úžasu.

»Teď jsem trochu vzrušen čekáním, ale až lékař odejde... poslyšte mne: Seberu já všechny nádoby z pokoje, vázy a květníky a dám je tam, vidíte? Tamhle do kouta je složím a sednu si před ně...«

Říká ta slova se zlou veselostí a tato podivná myšlenka se mu náhle zdá čímsi jasným a spásným.

Konečně vrzly dveře.

Konečně!

Andula klepá.

»Co je?« ptá se komisař zhruba.

»Milostpaní přišla již k sobě. Strašně pláče a pořád jich volá... milostpane, já se toho pláče až bojím... Milostpane... jdou k ní, milostpane!«

Andula čeká.

Mrak přejel komisaři čelem.

»Milostpane . . .«

»Nemohu, Andulo,« praví posléze, ». . . až jednou . . . až jednou vám to povím. Nu a co je?«

»Já nevím. Jen tak tuze pláče. Pan doktor je tam. Dával jí nějaké bílé koláčky rozpuštěné ve vodě.«

Andula opět čeká.

»Milostpane . . .« Andulin hlas se chvěje.

Komisař neodpovídá.

»Milostpane, vždyť ani nejsou obléknut, šaty jsou v ložnici, nastydnou se . . . Pustějí mne tam alespoň, já jim zatopím a přinesu jim šaty . . . A to nebudou ani snídat?«

Komisař zamračeně přemýšlí.

»Jíst nebudu, ale šatstvo mi přineste!«

Andula odchází.

»Schovejte se!« obrací se komisař zlostně do pokoje. »Služka vás vidět nemusí!«

Andula přinesla oblek. Odsunul pohovku, pootevřel malou skulinu dveří, vzal věci a zamkl opět.

Andula se od dveří nehýbá.

»Milostpane . . .«

Eh, co chce pořád, hloupá holka?!

Avšak Andula se náhle úpěnlivě rozeštkává.

»Milostpane, vždyť já tomu všemu nerozumím . . . Milostpane, já jsem z toho sama celá blázen . . . Milostpane, pro Krista pána, řeknou mi, co je to

s nimi a s milostpaní, vždyť já to tak nemohu nechat a co počít nevím...«

»Prosím vás, nezlobte, Andulo! Jste hloupá holka. Milostpaní bude zase dobře. Jděte jenom tam a přijďte mi za chvíli říci, jak je!«

Odešla.

Oblékl se a usedl na pohovku s bradou ve dlaních. Čekal.

Pak slyšel lékařovy kroky předsíní.

Přišla Andula a hlásila:

»Milostpaní z toho hrozného pláče usnula a teď spí.«

*

Kdo to zazvonil odpoledne u jejich dveří?

Pronikavý hlas zvonku projel komisaři Machovi bolestně celým tělem.

Kdo to mohl býti?

Andula šla otevřít.

»Co se stalo?« zahřměl na ni rozčilený basový hlas.

Ach, švakr Josef!

»Milostpaní je nemocna, ale jest jí již trochu lépe a spí,« odpovídala Andula.

»Kde je?« ptal se zhurta Josef.

»Tady!«

Kroky, otvírání a zavírání dveří.

Jak se sem dostal švakr Josef? A jak ví, že se něco stalo?... Jen jedno vysvětlení bylo možné:

Andula mu telegrafovala a on přijel automobilem... Hloupé!... Ne! Proč hloupé? Andula jest zcela moudré děvče... A co se tam asi teď děje?... Vyslýchá patrně Andulu.

Komisař se posupně usmívá.

Co bude dále?... Ne, nehne se odtud! Za žádnou cenu a děj se, co děj! Ach, ano, tuší, že se bude ještě něco dít, něco osudného a hrozného... ale: Nehne se!

Andula za chvíli zase někam šla a zase to dlouho trvalo a s nějakými kroky se vrátila. Kdo tohle byl? Ještě jedenkráte lékař? Jest snad Jarmile hůře? Nebo se chce Josef informovat? Či kdo to je? Snují snad nějaké úklady proti němu? Násilí nějaké?

Stiskl pevněji pistoli v ruce.

A bylo příšerné ticho. Jen jeho nitrem táhly ošklivé olověné mraky. Uhelné mraky s cáry až u země se ploužícími, jež zatáhnou celou krajinu a valí se a valí a není viděti blesků, jež za nimi křižují, jen slyšeti jejich hřmění a temné ohlasy ve strachem zneklidněných prsou.

Míjely dlouhé chvíle.

Přijde k němu Josef? Jistě! Pustí ho komisař Mach k sobě? Ne! Ošidil by ho švakr Josef, jako jej všichni šidili. Josef miluje svoji sestru. Takovou primitivní, brutální láskou ji miluje. Selhal by mu. Podíval by se na muže na skříni a řekl by: »Nikdo zde není. Jsi blázen.«

Kolik bylo hodin? Den asi již umíral a tam venku, kdesi daleko za komisařovým nitrem, se rozplývalo krátké zimní odpůldne v soumraku. Brzy bude zase noc. A muž je na skříni.

Pak slyšel zase kroky v předsíni. Švakr Josef to byl. Prsa se mu stáhla.

Hrubá pěst zabouchala na dveře. Hlučné údery do dřeva zabolely komisaře v hlavě.

Tak bylo asi tetičce Emmě, když se na ni dobývali!

Komisař vstal a postavil se tváří ke dveřím.

A údery do dřeva a do hlavy zabuchaly ještě jednou.

»Otevři!« křikl hluboký hlas.

Tak bývalo asi tetičce Emmě!

»Otevři!« Znělo to pánovitě.

»Neotevru,« odpověděl klidně, ale stejně rozhodně.

»Víš, kdo jsem?«

»Ano. Josef.«

Chvilku bylo ticho.

»Řekni celé moje jméno!« znělo to z venčí.

Komisař Mach se usmál. Ach, má to býti zkouška jeho příčetnosti! Podrobí se této cizí vůli, od níž ho dělí stěna dveří? Ano, podvolí se. Švakr má právo zvěděti, že muž jeho sestry není šílený.

A klidně odpověděl:

»Josef Hrazděra, ředitel keramické továrny z Rakovníka. Jméno firmy jsem zapomněl.«

»Víš, kdo ty jsi?«

»Okresní komisař v pensi Karel Mach.«

»Víš také, kolikátého dnes je?«

»Osmadvacátého prosince.«

»Dobře, blázen tedy nejsi a ochrannou stanici není potřeba volat,« pravil hrubý hlas. »Neboj se, nebudu se na tebe dobývat, je mi úplně lhostejno, co tam tropíš, chci ti říci jen tohle: Jarmila má těžký nervový záchvat a nesmí se dovědět, že jsi doma. Řekli jsme jí, že jsi ráno s Králem odjel. Chovej se dle toho! Pro Krále jsem poslal do Unhoště automobil a bude u tebe ještě před večerem. Tak. A tím bychom byli spolu hotovi. Ale ještě bych ti rád řekl, že jsi lotr a darebák! Jdi se podívat, ničemo, co jsi udělal z té svěží, zdravím kypící ženy!«

Kroky odešly.

Komisař Mach zde stál v sloup zkamenělý. Hněv, lítost, žal stáhly mu hrdlo.

Jako zvíře jej štvou. Zvíře zavřeli do klece a teď je štvou železnými tyčemi, jimiž je bodají skrze mříže. A zvíře se nemůže ani na ně vrhnouti ani utéci. Jen do kouta může zalézt a zavýt. Ale ne, ani zavýt nemůže. Není zde přece sám. I do klece mu dali neviditelného, jenž ho štve.

Doplížil se k oknu a položil čelo na ledovou skleněnou tabuli.

»Vidíte, pane?!« pravil pak. »...Abych se šel *podívat,* mi řekl švakr Josef...«

Znělo to jako požalování. Požalování člověku-nepříteli. A byl mu v této chvíli bližším nepřítel člověk, než kdokoli jiný. Díval se bolestným pohledem do své tmy a díval se na něho.

»Nu, ne, netřeba mne litovat. Vaše postavení není lepší, než moje, jste také ubožák, pane, a dnes v noci vás lapím a ohmatám si vás.«

Dveře se venku otvíraly a zavíraly a kroky šly síní, mnoho kroků, ale komisař jim již nevěnoval pozornosti. Neměl tušení, kdo by to mohl být a neměl sil kombinovati. Jeho prsa byla příliš sevřena a on příliš unaven.

Vrátil se ke své pohovce a usedl opět.

Za chvíli pozoroval, že kdosi mírně, ale vytrvale klepe na dveře.

Kdo ho to zase přichází mučit?

»Kdo je to?« ptal se unaveně.

»Já, milostpane, Andula.«

»Co pak chcete?«

»Milostpane...«

Vstal.

»Milostpane,« zněl rozpačitý hlas, »nezlobějí se, pan Král přijde hned... ale já teď již také musím...«

Také?

»Řízky mají v jídelně na stole, kdyby chtěli...«

Hlava mu zavířila.

Blesklo mu v ní v temnu.

»Co je, Andulo?« vykřikl.

»Také... také mají psaní v jídelně na stole od pana ředitele. Pan Král jim je prý přečte...«

»Co je, Andulo?«

»Pan ředitel si milostpaní odvezl a pan ředitel říkal, milostpane,... že se již milostpaní k nim... nevrátí.«

»Andulo!«

Jediným hmatem odhodil pohovku ode dveří. Otevřel dveře. Rozrazil je do kořen.

»Andulo!« zařval.

Andula před ním prchala.

Běžel za ní a stanul v otevřených dveřích předsíně.

»Andulo!« šeptal zoufale.

»Milostpane...« vzdychal vyděšený šepot kdesi pod ním, níže, kdesi na schodech.

Stál v otevřených dveřích mezi předsíní a chodbou.

»An-du-lo!«

»Milostpane...« lkal hlas, »... pro Ježíše Krista, smilujou se... oni tak hrozně vypadají... já se jich bojím...«

Těžce oddychoval. Hlava mu vířila.

Slyšel ještě zoufalý úprk Andulin schody dolů.

Dopotácel se do pokoje.

Otevřel obě půlky dveří.

»Jděte, pane!« zašeptal.

Pak dovrávoral k oknům a klesl na stěnu mezi oběma okny. Týl opřel o ni a prsty roztažených rukou svíral hrany.

Kdosi obrovský a neznámý položil mu úžasně velké dlaně na prsa a palci mu sevřel hrdlo.

Slepé oči měl zavřeny a těžce dýchal.

Ohromné ticho se na něho valilo svými rozbouřenými a přece tak mlčenlivými vlnami.

»Jarmilo!« zašeptal.

Zeman, Kamil
Zalar nejtemnejsi

10-11, 13, 16-17, 24-5-6, 9, 32
41, 9, 50, 67-8, 72, 83, 7, 95
105, 7 129 149-50-